

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ANGLISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**POČÁTKY VÝUKY ANGLICKÉHO JAZYKA NA ČESKÝCH
ŠKOLÁCH: DOBOVÉ UČEBNICE A VÝUKOVÉ METODY PŘED
ROKEM 1945**

THE BEGINNINGS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT
CZECH SCHOOLS: PERIOD TEXTBOOKS AND TEACHING
METHODS BEFORE 1945

Vedoucí práce: Mgr. Alena Prošková, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Jiří Trubka

Studijní obor: uAJL-uCJ

Ročník: 3.

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 29. 7. 2021

Jiří Trubka v.r.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Aleně Proškové Ph.D. za čas, který věnovala mé práci, za trpělivé a laskavé vedení a za cenné rady a připomínky.

Anotace

Předmětem diplomové práce jsou učebnice anglického jazyka, které byly používány na českých středních školách do roku 1945. Diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a analytické. Teoretická část se sestává z popisu výukového prostředí, jenž zahrnuje vývoj české (v rámci monarchie) a posléze československé školské soustavy, zejména s ohledem na vývoj gymnázií, reálných gymnázií a obchodních škol na kterých se angličtina ve zkoumaném období vyučovala. Teoretická část se dále zabývá vybranými metodickými koncepcemi ve výuce cizích jazyků a teorií učebnic. Praktická část obsahuje analýzu několika vybraných učebnic angličtiny určených pro jednotlivé ročníky středních škol. Výběr učebnic byl proveden v návaznosti na důležité školské reformy, které měnily podobu školské soustavy.

Klíčová slova: angličtina, dobové učebnice anglického jazyka, cizí jazyky, výuka cizích jazyk, československé školství, 1847-1945, metody výuky cizích jazyk

Abstract

This diploma thesis deals with English textbooks used at Czech higher secondary schools in the era till 1948. The diploma thesis is composed of two parts – the theoretical and the analytical part. The theoretical part consists in a description of the educational environment, including development of the Czech education system (in the monarchy) and Czechoslovak educational system, with regard to the development of grammar schools (gymnázium) and business schools (obchodní akademie), which is a specific type of secondary school where the English language was taught.

The practical part concerns the analysis of chosen English textbooks intended for individual high school years. The selection was made with regard to the education reforms, which changed the school system.

Keywords: English language, textbooks, foreign languages, foreign language teaching, Czechoslovak education system, 1847-1945, methods of foreign language teaching.

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	7
I. Teoretická část	
1. Školství před rokem 1918.....	10
1.1. Historický kontext.....	10
1.2. Rostoucí vliv angličtiny na českou kulturu v 19. století.....	12
1.3. Střední školy v období 1847-1918.....	13
2. Školství v letech 1918-1939.....	18
2.1. Rozsah výuky anglického jazyka na středních školách v letech 1918-1939	19
2.2. Školství odborné.....	27
2.3. Vybraní autoři učebnic v letech 1918-1939.....	31
3. Školství v letech 1939-1945.....	32
4. Výukové metody.....	35
4.1. Historický vývoj metod.....	36
4.1.1 Gramaticko-překládová metoda.....	36
4.1.2 Reformní hnutí a metoda přímá.....	38
4.1.3. Zprostředkovací metoda.....	39
5. Učebnice.....	42
5.1. Výzkum učebnic.....	43
5.2. Učebnice a jejich vztah ke kurikulu.....	46
5.3. Učebnice – didaktický prostředek a text.....	47
5.4. Učebnice cizích jazyk.....	47
II. Analytická část	
6. Představení korpusu a metodologie analýzy zkoumaných učebnic.....	52
Závěr.....	61
Použitá literatura.....	63
Přílohy.....	87

Úvod

Nedílnou součástí výuky cizích jazyků jsou učebnice cizího jazyka, které užívají jak učitelé, tak i žáci. Tyto učební pomůcky bezesporu ovlivňují přístup žáků k učivu ve výuce cizího jazyka, ať se jedná o úspěšného studenta či nikoliv. Diplomová práce pohlíží diachronním přístupem na problematiku učebnic. Cílem textu bylo zmapování vývoje výuky angličtiny od jejího vstupu do veřejných škol až do roku 1945 za pomoci znalosti dobového sociokulturního kontextu, užívaných metod a učebnic. Užíváme tedy metodu směřující ke komplexní analýze a hodnocení učebnic (cizího) jazyka současných i dříve vydaných.

Text této práce je složen ze dvou částí, teoretické a praktické. Obsahem teoretických kapitol byl popis výukového prostředí ve zkoumaném období do roku 1945, obsahující nástin popisu vývoje českého a československého školství, před vznikem československé republiky, během jejich prvních dvaceti let a v letech 1939-1945.

Jedním z cílů bylo zjistit, jaké podmínky byly přítomny výuce angličtiny a na jakých typech škol byla vyučována. Vzhledem k příslušnosti českých zemí k monarchii a velkému počtu německy mluvících obyvatel v novém státě, byla němčina povinným cizím jazykem na školách s českým (československým) jazykem vyučovacím.

Angličtina byla například s francouzštinou „dalším živým jazykem“ a své postavení si musela postupně vydobýt, avšak ve sledovaném období nikdy nedosáhla pozice francouzštiny a později ruštiny. S pozdním nástupem výuky angličtiny souvisí i pozdní rozvoj výuky angličtiny a jejího vysokoškolského studia a výzkumu.

Z důvodu zaměření našeho zkoumání na středoškolské vzdělávání, je brán primárně zřetel na vývoj gymnaziálního vzdělávání, obchodních akademií a reálků. Teoretická část se kromě výše zmíněného zabývá i obecnou teorií učebnic s důrazem na specifika učebnic cizích jazyků. Současně se zaměřujeme na metodologické koncepce, jež mohly ovlivnit publikované učebnice cizích jazyk ve zkoumané éře.

Druhá, praktická část sestává z analýzy vybraných učebnic anglického jazyka, jež byly používány na středních školách. Zkoumané období jsme v teoretické části rozdělili do tří etap, dle nejvýraznějších společenských změn a politických uspořádání, které se promítly do školských změn.

V prvním zkoumaném období 1847-1918 se nám podařilo dohledat k analýze mluvnici Jakuba Malého *Rukověť anglického jazyka* z roku 1870. V období 1918-1939 jsme

zkoumali Krupičkovy učebnice. Dalšími zkoumanými učebnicemi byly Vymětalovy z období 1940-1948, obsahující vyjma základních učebnic i doplňkové materiály. V jednotlivých učebnicích byla zkoumána struktura lekcí a užitá výuková metoda.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Školství před rokem 1918

1.1. Historický kontext

Školství a školská soustava se na našem území vyvíjí po mnoho století, dlouhodobě měla největší podíl na vzdělávání katolická církev. Velkou zásluhu na rozvoji našeho školství měli piaristé. Tento řád byl založen v roce 1597 v Římě. Roku 1631 vznikla piaristická kolej v Mikulově a později v dalších moravských a českých městech. Během výuky se užíval mateřských jazyk studentů a byla používána Komenského díla. Piaristické školy dosáhly největšího rozvoje během 17.–19. století a nebyly narušeny reformami Josefa II. Vyjma piaristů a latiny užívajících jezuitů, působili v oblasti školství na našem území kapucíni, a to například v Chrudimi či Kolíně, františkáni v Hořovicích, augustiáni v Lnářích a další. Vyšší latinské školy řídili dominikáni v Broumově nebo augustiniáni v Domažlicích. Řádové gymnázium premonstrátů bylo v Teplé a Žatci. Členky řehole Anglických panen, zřídily na Malé Straně, po svém příchodu roku 1747, ústav pro výchovu šlechtických dívek.¹

Ke změnám, byť postupným, docházelo od konce 18. století díky osvícenství. Osvícenští panovníci zaváděli mnoho reforem i v oblasti školství. V druhé polovině 18. století vznikla novodobá školská soustava díky Marii Terezii. Postupně byly zřizovány nové školy a tím vzniká základ pro dnešní školskou soustavu. Na financování se podílely obce a místní šlechta. Žáci se zde učili číst, psát a počítat. Pokud bylo možno, byly vyděleny dívčí a chlapecké třídy a bylo vyučováno v mateřském jazyce, v praxi však k vydělování tříd a výuce v mateřském jazyce často nedocházelo. Školy hlavní, další stupeň, se nacházely v krajských městech a byly financovány státem. Žáci byli vyučováni v kreslení, slohu či latině. Výuka byla v němčině. Absolventi mohli posléze pokračovat na gymnázia, a i na univerzity (Peprník, s. 1-7).

Revoluční rok 1848 je další důležitým datem v dějinách školství. Bylo zřízeno Ministerstvo kultu a vyučování, pod něž spadalo střední a vysoké školství, dále umělecké a vědecké instituce a záležitosti církevní a náboženské. V roce 1869 vstoupil v platnost nový Říšský školní zákon, který zavedl povinnou osmiletou školní docházku. V návaznosti

¹ MORKES, František. *K historii českého církevního školství* [online]. 7. 11. 2000, , 1-22 [cit. 2021-7-25]. Dostupné z: <http://www2.tf.jcu.cz/dejcirkkskolstvidovalky>

byly zřizovány nové školy a vrostla dostupnost vzdělání.

Po výše nastíněném historickém vývoji škol se níže zmíníme o anglicko-českých vztazích. Jednou z částí je výklad o anglických šlechtických rodech, z čehož usuzujeme, že počátky výuky angličtiny na našem území byly formou soukromé výuky či se jednalo o přirozený kontakt s anglofonní kulturou a obyvateli na našem území.

Jak píše Peprník (s. 11-17) v textu *English and the Czechs* školství v každé epoše je ovlivněno socio-kulturním kontextem. Počátky výuky anglického jazyka jsou nedohledatelné. Neví se, zdali se princezna Anna, dcera krále Jana Lucemburského, manželka krále Richarda II. učila anglicky a angličtinu po osmiletém manželství ovládala. Jak dále píše Peprník, kladně byla hodnocena její latina. Latina byla i dorozumivacím jazykem českých studentů v Anglii, kteří chtěli získat Wycliffovy spisy. Delegace Lva z Rožmitálu z roku 1465 taktéž užívala latinu, přičemž její člen Šašek z Bířkova údajně píše, že tamní jazyk nestojí za zmínku, přičemž až do devatenáctého století byli Angličané kromě Prahy ojedinělým úkazem (Peprník, s. 11-17).

Peprník dále zmiňuje malé množství obyvatel Britských ostrovů a Irska na českém území. Níže v podmínkách pod čarou připomínáme vybranou britskou šlechtou na českém území, protože je velmi pravděpodobné, že se její příslušníci dorozumívali anglicky a na jejich panstvích se české obyvatelstvo mohlo přirozeně setkat s anglofonní kulturou a možná i výukou angličtiny. Mnoho těchto rodů získalo svá panství za své služby ve prospěch Habsburské a Lotrinsko-habsburské koruny. Většina těchto rodů byla katolického vyznání a přišla na naše území v době třicetileté války. Posléze po válečnicích přicházejí i úředníci, politici, diplomaté, lékaři, vysokoškolská pedagogové nebo církevní hodnostáři. Předpokládáme, že přítomnost anglofonní šlechty na našem území souvisí i s postupným prolínáním obou kultur, ačkoliv pouze ve velmi omezené míře ve srovnání s vlivem kultur sousedních zemí a kultury francouzské.²

² Najdříve se zmíníme o anglických rodech a časovém rozmezí, kdy na našem území působili. Prvními byli Butlerové z Clonebough 1634-1810. Deverouxové v českých zemích vlastnili panství mezi 1635-1651. Jenisonové z Walworthu 1842-1935. Parishové ze Senftenberka od roku 1815-dosud, (Košťálová, 2018 s. 33-40). Druhou skupinou jsou Irské rody. Bradyové z Loughtee zde působili mezi 1768-1827. Browneové z Camusu a Monte Annia (1729-1803). Conwayové z Waterfortu (1672-1740), Enisové z Atteru (1644-1874), Kavanaghové (1727-1801). Mac-Nevenové O'Kelly z Aghrimu (1743-1813). William Mac-Neven se stal děkanem lékařské

1.2. Rostoucí vliv angličtiny na českou kulturu v 19. století

Jak bylo zmíněno výše, angličtina či anglofonní kultura se začala etablovat do českého prostředí pozvolna od druhé poloviny devatenáctého století.

Jednou z oblastí v rámci které anglický jazyk a kultura pronikaly na naše území je literatura. Překlady anglické literatury ve zkoumané epoše se zabýval například Bohuslav Mánek (2019, s. 12) v textu *Počátky české kritiky uměleckých překladů z angličtiny v devatenáctém století: od recenzi k teorii*. Nejvíce byla překládána Shakespearova dramata a Byronova poezie, jako *Makbet* Karla Hynka Tháma z roku 1786. Roku 1835 byl inscenován první veršovaný překlad z anglického originálu *Krále Lear*, aneb *Nevděčnost dětenská* J. K. Tyla.

Z českých autorů 19. století byli anglickou literaturou ovlivněni Josef Jungmann nebo Jakub Arbes, kteří měli angličtinu a anglickou literaturu v oblibě, což dokládá například Arbesovo pokřtění syna na Edgara - na Poeovu počest a překlady jeho děl (Novák, J.V., Novák A., 1910, s. 290). Jungmann mezi léty 1800 a 1804 přeložil Miltonův *Ztracený ráj*. *Ztracený ráj* byl prvním Jungmannovým velkým dílem a první velkou česky psanou básní ve verších. Vyšší sloh tohoto díla a jeho básnická forma by měly být schopny nést buditecké myšlenky (Janů, 2014, s. 10).

Osobní zkušenost – pobyt ve Skotsku měl Jan Karafiát, který po krátké vikářské praxi v Roudnici v Reformované církvi studoval v Edinburghu na koleji Svobodné skotské církve. Studium hradila Skotská svobodná reformovaná církev.

Fakt, že anglický jazyk neměl ještě v 19. století silné postavení dokazuje nekodifikovaná forma jména Anglie. V dílech Erbena, Havlíčka či Tyla je užíváno Angličan (přes moře do Angličan) nebo kabát z Angličan. Pojem „Anglicko“ se vyskytuje například u Sládka. Obyvatel Anglie byl nazýván „Anglik“ u Svatopluka Čecha (Peprník, s. 11-17).

Josef Václav Frič je autorem prvního záznamu o výuce angličtiny. Poprvé navštívil Anglii v sedmnácti letech a vzpomínal na problém s výslovností jména Brown [bru: n], přičemž vrátný rozuměl „místnost“. Sám užíval v roce 1847 německou učebnici anglického jazyka. Jeho mladší bratr Antonín byl však později schopen hovořit s kapitánem na lodi,

fakulty. Smithové z Balroe (1766-1783). Významným lékařem byl Jakub Smith z Balroe (1695-1744), který byl rektorem Univerzity Karlovy. Stommové (1667-1895), Taaffeové (1700-1937).. (Košťálová, 2018, s. 53-166).

když cestoval na světovou výstavu v roce 1857 (Peprník, s. 11-17).

1.3. Středních školy v období 1847-1918

V následující podkapitole budou představeny vybrané typy středních škol, na nichž se anglický jazyk v konkrétním období vyučoval. Zaměřujeme se na střední školství, protože na tomto typu škol se žáci mohli setkat s živými cizími jazyky. Na základních školách se anglický jazyk nevyučoval. Denní studium angličtiny na univerzitě v Praze začalo jmenováním Viléma Mathesia v roce 1916 a v Brně roku 1919. Současně jsme pro analytickou část dohledali učebnice určené středoškolským studentům. Následuje část o vybraných autorech učebnic/gramatik v tomto období, kteří často byli učitelé.

V období Rakouska–Uherska existovaly tři možnosti středoškolského studia s maturitou. Jednalo se o gymnázia (gymnázia, reálná gymnázia, reformní reálná gymnázia), reálky a lycea. Živé jazyky byly často v protikladu k jazykům klasickým, jež představovaly tradiční vzdělávání, které přetrvalo z církevních středověkých škol, přes rakouské školství, a i po roce 1918 na klasických gymnáziích. Na klasických gymnáziích byla vyučována řečtina a latina a student mohl bez doplňujících zkoušek pokračovat na univerzitu. Rozvoj výuky živých jazyků je zapříčiněn například obchodními potřebami s okolními státy, větší možností cestovat či nutností reálného a obchodního vzdělání (Somr, 1987, s. 154). Pro tento typ škol jsme našli i učebnice.

Prvním typem střední školy, o kterém se zmíníme, jsou gymnázia (latinské školy). Gymnáziem, též gymnasium, se označuje střední škola v některých částech Evropy. V Řecku jím byly označovány prostory, pro vzdělávání mladých mužů, po tělesné a duševní stránce. Řecké slovo gymnasium je odvozeno od slova gymnos znamenající nahý. Žáci při určitých částech výuky nepoužívali oděv. Ve francouzštině (gymnase) a angličtině (gymnasium) toto slovo označuje tělocvičnu. První dva roky klasického lycea, ne kterém jsou studovány klasické jazyky nebo moderní jazyky se označují gymnázium v Itálii. Tříletá polská gymnázia byla podobná druhému stupni českých základních škol.

V zemích koruny české po polovině 70. let 18. století bylo 25 gymnázií. Roku 1784 bylo zavedeno školné, což způsobilo úbytek žactva. Postupně byl místo latiny jako vyučovacího jazyku zaveden německý jazyk, z kterého byla skládána přijímací zkouška po absolvování alespoň třetí třídy normální nebo hlavní školy (Somr, 1987, s. 154). Roku 1854 bylo vytvořeno osmitřídní gymnázium spojením prvního a druhého ročníku filozofického studia s dosavadním gymnáziem šestitřídním. Gymnázia byla rozdělena na dva cykly

o čtyřech třídách. Později se na tomto typu školy zaváděly i moderní jazyky (Somr, 1987, s. 164).

Druhým typem byla reálná škola, též reálka, která byla protějškem gymnázia. Byl to druh školy spíše zaměřený na živé jazyky a přírodovědní obory umožňující následnou práci v obchodě, v průmyslu či mezinárodní sféře. Učební plán obsahoval například stavitelství, živnostenské počty nebo účetnictví. Vyjma německého, anglického či francouzského jazyka byl vyučován i jazyk maďarský, srbský, polský či italský, což byly jazyky národnostních menšin. Roku 1770 vznikla první reálka ve Vídni, v Čechách roku 1829 v Rakovníku. V Praze roku 1849 vznikla první česká reálka. Od roku 1851 měly statut odborných škol bez maturity (Somr, 1987, s. 164). Studium na reálce bylo od roku 1851 šestileté, skládající se z tříleté nižší reálky a tříleté vyšší reálky. Od roku 1868 bylo studium sedmileté rozdělené na čtyřletou nižší reálku a tříletou vyšší reálku. Po Exner-Bonitzově reformě se reálky staly středními školami a staly se alternativou ke gymnáziím (Prošková, 2014, s. 39). Nepovinná maturita se mohla skládat od roku 1869, povinná od 1872 a studenti mohli pokračovat na techniky; studium na univerzitě nebylo možné až do roku 1904 s podmínkou dodatečných zkoušek z filozofické propedeutiky, latiny a řečtiny. V českých zemích existovalo ve školním roce 1917/1918 celkem 43 reálek s českým jazykem vyučovacím, z toho 30 v Čechách, 13 na Moravě, ve Slezsku nebyla žádná.³

Posléze vznikl další typ střední školy, jenž stál mezi výše dvěma zmíněnými. Jednalo se o reálné gymnázium, na kterém bylo studentům umožněno zvolit si mezi některými živými jazyky, jež odlišovaly gymnaziální a reálnou větev (Prošková, 2014, s. 40). První reálné gymnázium vzniklo v roce 1862 v Táboře. Státními institucemi se staly roku 1908, kdy vznikla i *reformní* reálná gymnázia (Somr, 1987, s. 169). Tento typ kombinoval nižší reálku a vyšší stupeň, jenž byl a zřetel byl kladen na moderní cizí jazyky humanitně orientován. Tento typ nebyl hojně rozšířen a němčina byla vyučovacím jazykem.⁴

Střední školství ve zkoumané epoše zahrnovalo i speciální školy pro dívky. První dívčí střední školy na našem území vznikali na konci 19. století. Roku 1890 bylo otevřeno první dívčí gymnasium *Minerva* v Praze a stalo se nejstarším dívčím gymnáziem v Rakousku-

³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Reálka* [online]. c2021 [citováno 25. 07. 2021]. Dostupný z WWW: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Re%C3%A1lka&oldid=19912417>>

⁴ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Reálné gymnázium* [online]. c2020 [citováno 25. 07. 2021]. Dostupný z WWW: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Re%C3%A1ln%C3%A9_gymn%C3%A1zium&oldid=18179077>

Uhersku (Lenderová, Kopiczková, Burešová, Mauer, 2009, s. 436). Roku 1895 byly povoleny první maturity, která však musely být skládány externě, na Akademickém gymnáziu. Takováto vysvědčení postrádala doložku o způsobilosti k vysokoškolskému vzdělání. Potřebnou doložku s právem veřejnosti a vlastní maturitou získalo gymnázium Minerva roku 1908 (Lenderová, Kopiczková, Burešová, Mauer, 2009, s. 436).

Roku 1909 se z klasického gymnázia stalo gymnáziem reálným. Tato změna vedla k vyššímu uplatnění absolventek na trhu práce (Bahenská, 2005, s. 125). Na Moravě vzniklo roku 1907 první soukromého dívčí gymnázium ve Valašském Meziříčí (Neudorfllová, 1999, s. 126). V Brně bylo otevřeno dívčí gymnázium ve školním roce 1908/1909 (Lenderová, Kopiczková, Burešová, Mauer, 2009, s. 438).

Dalším typem středoškolského vzdělání určeného pro dívky byla lycea vzniklá v roce 1900. Jednalo se o šestileté studium, navazující na dřívější vyšší dívčí školy vzniklé roku 1860. Studium bylo ukončeno maturitní zkouškou. Praktické zaměření studia studentkám nevyhovovalo, a proto se od roku 1912 začalo blížit osnovám reálek a reálných gymnázií. Roku 1922 byly lycea zrušena, z důvodu zrovnoprávnění dívčího a chlapeckého středního školství v roce 1918 (Kovaříček, Kovaříčková, 1989, s. 10–15).

Koncem 19. století docházelo k zakládání dívčích průmyslových škol, které byly prakticky zaměřené a připravovaly studentky pro konkrétní povolání. Patřila sem například průmyslová škola Marie Riegrové Palacké, založená v roce 1865 nebo obchodní průmyslová škola při Ženském výrobním spolku založená v roce 1872 v Praze (Kovaříček, Kovaříčková, 1989, s. 10–15).

Pro fungování výše zmíněných škol jsou nutné vhodné pomůcky, jako učebnice či gramatiky a osoby učitelů. Níže uvádíme vybrané autory učebnic či gramatik, kteří současně působili jako pedagogové v konkrétním období.

Důležitými postavami byli učitelé angličtiny, kteří se ji naučili samostudiem či v emigraci. Učitelé angličtiny v druhé polovině 19. století mohou být rozděleni do dvou skupin. Do první skupiny jsou řazeni Češi v USA, kteří se naučili anglicky neznámým způsobem a posléze někteří publikovali učebnice pro krajany. Mezi takové řadíme slovníky a učebnice Karla Jonáše nebo Antonína Zdrůbka. Druhou skupinou jsou čeští učitelé (autoři učebnic) v domovině, kam je řazen například Jakub Malý.

Prvním autorem učebnic, kterého zmíníme byl Adolf William Straka, který se narodil roku 1825 v Krabčicích a zemřel v Londýně roku 1872. Straka studoval teologii na universitě v Lipsku. Později se vrátil do Prahy, kde byl politicky aktivní. Následně se vrátil

do Lipska a v Praze byl in contumaciam odsouzen ke smrti. Posléze utekl do Londýna a učil tam latinu, němčinu a řečtinu. Později působil na univerzitě. Roku 1861 se stal britským občanem a trávil prázdniny ve vlasti. Je autorem *Mluvnice anglické* z roku 1862.

Druhým autorem byl Jakub Josef Dominik Malý narozený roku 1811 v Praze, kde i v roce 1885 zemřel. Malý studoval filozofii a práva. Jazykové zkušenosti získal při spolupráci s Jungmanem na česko-německého slovníku. Dále působil jako redaktor v mnoha časopisech. Je autorem knih o historii Ameriky, češtině nebo o Napoleonovi. Jako učitel angličtiny, češtiny a francouzštiny působil v pražských šlechtických rodinách. Z hlediska našeho tématu je významná jeho publikace *Rukověť anglického jazyka* z roku 1870.⁵

Třetím autorem byl Josef Václav Sládek se narodil roku 1845 ve Zbirohu, kde v roce 1912 zemřel. Sládek v jeho devatenácti letech přivedl k angličtině přítel Václav z Kounic. Po třech letech již překládá Byrona. Roku 1871 se stal na Československé obchodní akademii v Praze profesorem. Prvním českým lektorem angličtiny na univerzitě se stal roku 1883. Je autorem *Přípravné mluvnice anglického jazyka* z roku 1872 a *Anglické čítanky* z 1875. Překvapivé je, že se autor nezmiňuje o svých pobytech v Americe. V publikaci se vyskytuje dnes neužívaná terminologie jako “souminulý a dávnominulý čas“. Sládek jako pedagog ovlivnil například Antonína Klášterského, pozdějšího Shakespeara překladale (Peprník, s. 1-9).

Václav Emanuel Mourek se narodil roku 1846 v Luhu u Přeštic a zemřel roku 1911 v Praze. Byl germanista, anglista a překladatel z angličtiny. Je autorem *Učebných listů jazyka anglického pro samouky (English Self-Taught, 1886-89)* Mourek v úvodu zdůrazňuje velikost anglické literatury, přičemž předvídá vzrůstající význam Ameriky. Ačkoliv byla jeho manželka Skotka, Británii příliš nenavštěvoval. Jako student měl vytvořit kopii Dalimilovy kroniky v Oxfordu a dále navštívil Glasgow, kdy byl jako host na výročí univerzity (Peprník, s. 1-9). Dále vytvořil anglicko-český a česko-anglický slovník.

Roku 1858 se v Městské Habrové narodil Václav Alois Jung a zemřel roku 1927 v Praze. Jung měl devatenáctiletou zkušenost z USA. Než se stal lektorem na univerzitě po Sládkovi, žil ve Spojených státech. Vyjma pedagogické činnosti působil jako překladatel, například Byronův či Wildův. Své vrcholné dílo, česko-anglický slovník však nedokončil. Torzo přepracoval kolektiv následovníků a vydal v roce 1933 (Peprník, s. 1-7). Vytvořil

⁵ Podrobněji viz Jaroslav Vlček, *Kapitoly z dějin české literatury*, Praha 1952 a *Lexikon české literatury* 3, Praha 2000. Dodatky k textu skládající se z idiomismů, přísloví a pořekadel se týkají ústní komunikace.

mimo jiných *Učebnici jazyka anglického* z roku 1909.

České exulanty v Americe zastupuje Charles Jonas (Karel Jonáš), jenž se narodil roku 1840 v Malešově a zemřel roku 1896 v Crefeldu. S jeho jménem jsou spjaty začátky pravopisu a mluvnice určené československé mládeži v Americe. Působil i v redakcích tamních krajanských časopisů. Posléze se stal poslancem za Wisconsin a byl jmenován americkým konzulem v Praze.

Výše jsme se zabývali nejdříve středními školami v období 1847-1918. Popsali jsme střední školy na kterých se mohla skládat maturitní zkouška či se na nich mohly studovat cizí živé jazyky. Obsahem druhé části jsou postavy autorů učebnic nejen pro uživatele v českých zemích, ale i pro krajany v USA.

2. Školství v letech 1918-1939

Konec první světové války s sebou nepřinesl jen mír, ale samostatnost pro mnohé země včetně Československa.⁶ Již od prvopočátku byly snahy o reformu nejen střední školy. Návrhy na nové zákony a zákony samotné mají vliv na podobu školy a ukazují, jak rychlé a jak moc zásadní změny se udály.

Podstatné je zmínit navyšování počtu středních škol a úprava obsahů vzdělávání. Během prvních let nové republiky přetrvávalo rozdělení na chlapčké a dívčí školy. Dívčí střední školství mělo nerovnoprávné postavení. Dne 19. listopadu roku 1918 se výnosem upravilo přijímání dívek na střední školy. Do té doby se studentky, privatistky, směly účastnit výuky, ale nemohly se zapojovat (Veselá, 1992, s. 87).

Další úprava středního dívčího školství proběhla v roce 1919. Dívky se musely přihlásit na dívčí střední školu a pokud byla místa plně obsazena, mohla se teprve přihlásit na chlapeckou střední školu. Toto nařízení platilo pouze do roku 1921, kdy se dívky směly přihlašovat na dívčí i chlapecké střední školy.

Roku 1919 proběhla dílčí reforma středoškolského vzdělávání, na všech typech středních škol byl snížen počet hodin náboženství. Zvýšen byl počet hodin přírodovědných předmětů a mateřského jazyka.

Gymnázia a reálného gymnázia se po zjednodušení středoškolského systému a úpravě hodinových dotací stala téměř totožná, lišící se jazyky, na klasickém gymnáziu s řečtinou a na reálném gymnáziu s francouzštinou. V rámci gymnaziální vzdělání nedošlo k významným změnám. Reálky, druhý typ střední školy, byly po první světové válce přeměňovány na reálná gymnázia, přičemž tento proces začal už dříve a skončil zrušením reálek v roce 1948.⁷

Třetím typem bylo Reálné gymnázium, německy Realgymnasium. Ve školním roce 1917/1918 bylo v českých zemích celkem 34 reálných gymnázií s češtinou jako vyučovacím jazykem, z toho 24 v Čechách, 10 na Moravě. Ve Slezsku žádná nebyla.

⁶ V kontextu války považuji za zajímavé zmínit, že vznikaly učebnice pro československé vojenské jednotky v I. světové válce. Můžeme sem zařadit Cyrilla Nebušku a jeho *Základy anglické konveršace pro československé vojsko na Rusi*, jež byly vydány informačně-osvětovým odborem česko-slovenského vojska na Rusi, které vyšly roku 1920.

⁷ Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Reálka [online]. c2021 [citováno 25. 07. 2021]. Dostupný z WWW: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Re%C3%A1lka&oldid=19912417>>

V poválečných letech se také řešil problém menšinových škol. Pokud v některé obci převažovali českoslovenští státní příslušníci s jiným mateřským jazykem než československým, musel stát těmto žákům umožnit vzdělání ve vlastní řeči. Již 3. dubna 1919 byl Národním shromážděním odsouhlasen zákon o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díky tomuto "Metelkovu" (autor zákona) zákonu vznikly již v roce 1919 mnohé základní i střední školy.⁸

Nejvyšším orgánem zabývajícím se školskou oblastí bylo Ministerstvo školství a národní osvěty. Výjimkou byly zemědělské školy spadající pod Ministerstvo zemědělství. Druhou výjimkou byly učňovské školy, jež byly v kompetenci zemské politické správy. Učňovské školy byly zařazeny pod MŠNO roku 1925 zákonem č.25/1925 Sb.

2.1. Rozsah výuky anglického jazyka na středních školách v letech 1918-1939

Nyní přistoupíme k popisu vývoje středního školství a jeho reforem v meziválečném období a s ním spjatými významnými reformátory. Zaměřujeme se rozsah výuky anglického jazyka na jednotlivých školách v průběhu konkrétního období.

Nejvíce návrhů reforem školství po roce 1918 se týkalo středního školství. Reformní snahy se však datují již do doby obrozenecké a velmi časté byly před první světovou válkou. Většina návrhů však nebyla zrealizována. Významnými teoretiky v tomto období byli Otakar Kádner⁹ a Bohumil Byžovský¹⁰

⁸ MŠMT OD ROKU 1848 DO SOUČASNOSTI. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

⁹ Otakar Kádner, jehož publikace byly cenným zdrojem informací pro tuto práci nejen v oblasti středního školství, se narodil roku 1870 a pocházel z učitelské vlastenecké rodiny. Studoval na pražské univerzitě klasickou filologii a následně učil na reálném gymnáziu v Praze a v Roudnici, kde i publikoval. Od roku 1907 působil na pražské univerzitě a působil v redakci *Pedagogických rozhledů*. Byl i ředitelem Československého ústavu J. A. Komenského. Byl zastáncem výrazných školských reforem, protože tehdejší, nejen střední škola, byla postavena na rakouské tradici. Zastával přesvědčení, že tehdejší stav neodpovídá poválečné společnosti a jejím potřebám. Kádner kritizoval: přetížení žactva, počet vyučovacích hodin, významný nárůst obsahu učebnic, zavádění nových disciplín....Kádner apeloval na stránku reformy obsahující řešení nedostatku učebnic ve školách nebo zastaralost učebních metod či personál. Je autorem *Dějin pedagogiky, Vývoje a dnešní soustavy školství a Základy obecné pedagogiky*. Zemřel v Poděbradech roku 1936. Otakar Kádner. *Katedra filozofie MUNI: Slovník českých filosofů* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kadner.html>

¹⁰ Bohumil Byžovský se narodil roku 1880 a byl českým matematikem a didaktikem. Po gymnáziu studoval v Praze matematiku a fyziku. Po studii učil v Kutné Hoře, v Praze nebo na Kladně. Roku

Místo důkladných reforem ministerstvo školství a osvěty přistoupilo jen k několika málo reformním návrhům, jak se můžeme dočíst v Kádnerových publikacích, na které odkazujeme v seznamu použité literatury. Na přechodnou dobu byla osnova gymnázií pro živý (cizí) jazyk upravena následovně, počet hodin cizího živého jazyka nebyl pozměněn.

Gymnázia 1919-20	
Ročník	Počet hodin
I.	3
II.	4
III.	3
IV.	3
V.	3
VI.	3
VII.	3
VIII.	2
celkem	24

Třída	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem
náboženství	2	2	2	1	1	—	—	—	8
jazyk vyučov.	5	4	3	3	3	4	3	4	29
" latin.	6	6	6	6	5	6	5	5	45
" řecký	—	—	5	4	5	5	4	5	28
dějepis	—	2	2	2	4	3	3	4	20
zeměpis	2	2	2	2	1	1	1	4	11 ³⁵⁷
matematika	4	3	3	3	3	3	3	2	24
přírodopis	2	2	—	—	2	2	—	—	6
chemie	—	—	—	2	2	2	2	2	12
fyzika	—	—	2	2	—	—	4	4	12
filosof. proped.	—	—	—	—	—	—	2	2	4
kreslení	5	5	2	2	—	—	—	—	10
psaní	1	—	—	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
jaz. živý (cizí)	3	4	3	3	3	3	3	2	24
Celkem	30	30	32	32	31	31	32	32	250

(Kádner, 1931, s. 87).

Podobné změny se udály od školního roku 1919-20 také na reálkách, kde kromě francouzštiny byl vyučován i druhý živý jazyk. Druhým živým jazykem byla němčina, na německých školách se jednalo o češtinu nebo angličtinu. Ve Slezsku byla situace jiná, kde byl povinně druhý zemský jazyk v I.-IV. třídě, možná byla alternativa francouzštiny nebo angličtiny. Osnovy jednotlivých předmětů byly podobné gymnazijním.

1909 se habilitoval a od roku 1910 působil na České vysoké škole technické v Praze. Posléze byl děkanem Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a jejím rektorem. Zemřel roku 1969 v Jindřichově Hradci. Jeho reformní návrhy nebyly realizovány.

Reálky	
Ročník	Počet hodin
I.	4
II.	4
III.	3
IV.	3
V.	3
VI.	3
VII.	2/3
celkem	22/23

Třída	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Celkem
náboženství	2	2	2	1	1	—	—	8
jazyk vyučov.	6	4	4	5	4	5	4	28
franština	—	4	4	4	4	5	3	22
dějepis	2	2	2	5	5	2	5	17
zeměpis	2	2	2	2	1	1	—	10 ³⁰¹
fysika	—	—	5	2	—	4	4	15
matematika	4	5	5	4	4	4	5	27
přírodopis	2	2	—	3	3	5	—	9
chemie	—	—	—	3	2	5	5	12
desk. geom.	—	2	2	5	5	5	5 (2)	16(15)
propedeutika	—	—	—	—	—	—	—	2
kreslení	4	4	4	5	5	2	5	25
psaní	1	—	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	14
2. jaz. živý	4	4	5	5	5	5	2(5)	22(25)
Celkem	29	51	51	55	55	55	54	224

(Kádner, 1931, s. 89)

Jedním z typů gymnázií byla reálná gymnázia A, kde byla od školního roku 1919-20 možnost volby mezi francouzštinou a angličtinou, hodinová dotace byla totožná. Rozdíl od “klasického“ gymnázia byl jen v tom, že 28 hodin řečtiny bylo nahrazeno 23 hodinami pro francouzštinu a 5 hodinami pro deskriptivu.

Reálná gymnázia A	
Ročník	Počet hodin
III.	4
IV.	4
V.	5
VI.	4
VII.	3
VIII.	3
celkem	23

Třída	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem
náboženství	2	2	2	1	1	—	—	—	8
jazyk vyučov.	5	4	5	5	5	4	5	4	29
" latin.	6	6	6	6	5	6	4	6	45
" franc. (angl.)	—	—	4	4	5	4	5	5	25
zeměpis	2	2	2	2	1	1	1	4	20
dějepis	—	2	2	2	4	5	5	2	11 ³⁰³
matematika	4	5	5	5	5	5	5	2	24
deskrip. geom.	—	—	—	—	2	2	2	1	5
přírodopis	2	2	—	2	2	2	2	2	12
chemie	—	—	—	2	2	2	—	—	6
fysika	—	—	2	2	—	—	4	4	12
filosof. proped.	—	—	—	—	—	—	2	2	4
kreslení	5	5	2	2	—	—	—	—	10
psaní	1	—	—	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
druhý jaz. živý	5	4	5	5	5	5	5	2	24
Celkem	50	50	51	52	51	52	52	52	250

(Kádner, 1931, s.90)

Dalším typem je reformní gymnázium typu B, které mělo povinně latinský jazyk, vyučovací jazyk, francouzský jazyk a dále druhý živý jazyk, více v tabulce. Osnova tohoto gymnaziálního typu byla podobná té gymnaziální a té reálně gymnaziální (Kádner, 1931, s. 91) Tento typ byl hojně rozšířen v národnostně smíšených městech, jako byla Jihlava, Liberec či Znojmo. Výše zmíněný typ střední školy byl dle Kádnera rozšířen hlavně v městech, kde nebyla zřízena gymnázia i reálky.

Reformní gymnázia typ B	
Ročník	Počet hodin
V.	3
VI.	3
VII.	2
VIII.	2
celkem	10

(Kádner, 1931, s. 91)

	Tř. V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem
náboženství	1	—	—	—	1
jazyk vyučovací	5	5	4	5	15
latinský	7	8	8	7	30
francouzský	5	5	5	5	12
dějepis	2	5	5	3	5 ³⁸⁴
zeměpis	1	1	1	—	11
matematika	5	5	5	2	11
přírodopis	2	2	2	2	8
chemie	2	2	—	—	4
fysika	—	—	5	4	7
filosofická propedeutika	—	—	—	5	5
deskriptiva	—	—	2	2	4
kreslení	2	2	—	—	4
tělocvik	2	2	2	2	8
druhý živý jazyk	5	5	2	2	10
Celkem	51	52	53	55	129

Další alternativou střední školy v meziválečném období byla lycea. Ta měla dočasně nové osnovy. Pro ta, s českým vyučovacím jazykem byly osnovy následující: jazyk český, jazyk francouzský a jazyk německý (Kádner, 1931, s. 92). Německý jazyk se stal poprvé nepovinným a mohl být nahrazen jiným živým jazykem, buď západoevropským nebo slovanským. Pokud byl od prvního ročníku povinný francouzský jazyk, byl pak jazyk německý povinný od III. ročníku. Namísto něho stal se jiný cizí jazyk nepovinný (Kádner, 1931, s. 93).

	Tř. I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Celkem
Náboženství	2	2	2	1	—	—	7
jazyk český	5	5	5	4	5	5	29
francouzský	—	—	5	4	5	3	16
dějepis	2	2	2	5	2	3	14
zeměpis	2	2	2	2	2	1	11
matematika	4	5	5	5	5	3	19
přírodopis	2	2	—	3	2	2	8
chemie	—	—	—	2	2	2	7
fysika	—	—	2	2	2	2	8
vychovatelství	—	—	—	—	—	2	2
kreslení a rýsování	3	4	2	2	2	2	15
krasopis	1	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	12
jazyk německý	4	4	5	5	5	3	20
Celkem	27	26	28	29	29	30	169

(Kádner, 1931, s. 92)

Pro lycea s německým vyučovacím jazykem platila jiná osnova. Vyjma francouzského jazyka se vyučoval i jazyka anglický (Kádner, 1931, s. 92). Na tomto typu školy, byla čeština nepovinná, přičemž mohla být povinná od IV. třídy namísto angličtiny, která byla v té situaci nepovinnou (Kádner, 1931, s. 93).

Kádner hodnotí tyto dočasné osnovy jako vhodné, bohužel ale došlo roku 1921 ministerským výnosem k jejich zrušení, což Kádner silně kritizoval. Ministerstvo se snažilo změnit lycea na reálná gymnázia o osmi třídách nebo v reformní reálná gymnázia. Tehdejší vláda nechtěla šestitřídní lycea rozšiřovat o další třídy. Ústup lyceí byl dovršen jejich zrušením výnosem z 31. října 1922 s platností od školního roku 1923-24. Nadále mohly být jen soukromými ústavy (Kádner, 1931, s. 94). Odborné kruhy tento krok tvrdě kritizovaly (Kádner, 1931, s. 95).

Nejen Kádner upozorňoval na přespříliš velký počet hodin. Touto problematikou se zabýval výnos ministerstva z 17. června 1927 (Výnos ministerstva IX, s. 233). Mimo jiné směřoval k společnému základu pro čtyřtřídní klasické a reálné gymnázium typu A, zeslabil roli latiny a přidal nový cizí jazyk (angličtina, italština nebo jeden ze slovanských jazyků) (Kádner, 1931, s. 96). Pro gymnázia s českým i německým vyučovacím jazykem platila následující osnova.

Gymnázia 1927		Třída	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem
Ročník	Počet hodin	náboženství	2	2	2	1	1	—	—	—	8
		jazyk vyučov.	4	4	4	4	3	3	3	4	29
		jazyk němec., resp. čsl. ³⁷⁰	4	4	4	4	3	3	2	2	26
IV.	4	jazyk latinský	6	6	6	6	4	4	4	5	41
		řecký	—	—	—	—	6	6	6	6	24
V.	3	dějepis	—	2	2	2	3	3	3	3	18
		zeměpis	2	2	2	2	1	2	2	3	15
VI.	3	matematika	4	3	3	3	3	3	3	2	24
		přírodopis	2	2	—	2	2	2	2	2	12
		chemie	—	—	—	2	2	2	—	—	6
		fyzika	—	—	3	2	—	—	3	4	12
		filosof. proped.	—	—	—	—	—	—	2	2	4
		kreslení	3	3	2	2	—	—	—	—	10
		psaní	1	—	—	—	—	—	—	—	1
		tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2	16
		Celkem	30	30	30	30	30	30	32	32	244

(Kádner, 1931, s. 96)

Tehdejší reálka s československým jazykem vyučovacím, ještě sedmiletá, obsahovala z živých jazyků německý a francouzský (Kádner, 1931 s. 97).

Třída	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	Celkem
náboženství	2	2	2	1	1	—	—	8
jazyk vyuč.	6	4	4	3	4	3	4	28
„ němec.	5	5	5	5	5	2	2	21
„ franc.	—	4	4	4	5	3	3	21
dějepis	2	2	2	3	2	2	—	16
zeměpis	2	2	2	2	2	2	3	12
matematika	4	3	3	4	4	4	5	27
přírodopis	2	2	—	3	2	3	3	12
chemie	—	—	—	—	3	2	—	8
fysika	—	—	3	2	—	4	4	13
desk. geom. a rýsování	—	2	2	3	3	3	2	15
filosofická propedeut.	—	—	—	—	—	—	2	2
kreslení	4	4	3	2	3	2	2	20
psaní	1	—	—	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	14
Celkem	30	30	30	32	32	32	32	218

(Kádner, 1931, s. 97)

Na německých reálkách na Moravě a ve Slezsku byla osnova obdobná. Jiná byla na německých reálkách v Čechách, kde byl povinný anglický jazyk:

Německé reálky	
Ročník	Počet hodin
V.	2
VI.	2
VII.	2
celkem	6

Nižší třídy reálných gymnázií měly stejné osnovy s gymnazijními. Vyšší třídy s vyučovacím jazykem československým, německým a polským obsahovaly v osnovách kromě vyučovacího jazyku, latinský jazyk, francouzský jazyk nebo anglický jazyk. (Kádner, 1931, s. 98).

Reálná gymnázia	
Ročník	Počet hodin
V.	6
VI.	6
VII.	4
VIII.	4
celkem	20

Třída	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem na celém ústavu
náboženství	1	—	—	—	8
jazyk vyučovací	5	5	5	4	29
„ něm. neb. čsl.	3	3	2	2	26
„ latinský	4	4	4	5	41
„ franc. neb. angl.	6	6	4	4	20
dějepis	3	3	3	—	18
zeměpis	1	2	2	3	13
matematika	3	3	3	2	24
přírodopis	2	2	2	2	12
chemie	2	2	—	—	6
fysika	—	—	3	4	12
deskript. geometrie	—	—	2	2	4
filosof. propedeutika	—	—	2	2	4
kreslení	—	—	—	—	10
psaní	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	16
Celkem	30	30	32	32	244

(Kádner, 1931, s. 98)

Vyšší třídy reformního reálného gymnázia

Reálná gymnázia	
Ročník	Počet hodin
V.	5
VI.	4
VII.	4
VIII.	4
celkem	17

Třída	V.	VI.	VII.	VIII.	Celkem na celém ústavu
náboženství	1	—	—	—	8
jazyk vyučovací	3	3	3	4	30
" něm. neb čsl.	3	3	2	2	24
" francouzský	4	4	3	3	26
" latinský	5	4	4	4	17
" angl. neb ital. nebo slovanský	—	—	4	4	8
dějepis	2	2	2	3	13
zeměpis	1	2	2	3	81
matematika	3	3	3	2	25
přírodopis	2	2	2	2	12
chemie	2	2	—	—	7
fyzika	—	—	3	4	12
deskript. geometrie a rýsování	2	3	—	—	12
filosof. propedeutika	—	—	2	2	4
kreslení	—	—	—	—	13
psaní	—	—	—	—	1
tělocvik	2	2	2	2	16
Celkem	30	30	32	32	246

(Kádner, 1931, s. 98)

V nižších třídách reformních reálných gymnázií zůstala osnova reálek. Vyšší třídy obdržely osnovu novou, kde vyjma vyučovacího jazyka (československého nebo německého) byl vyučován francouzský a latinský jazyk. Následně se mohlo vybrat z italského jazyka, anglického jazyka nebo slovanského jazyka. Reformní reálné gymnázium bylo dle Kádnera přeplněno pěti povinnými jazyky: německým jazykem, československým jazykem, latinským jazykem, řeckým jazykem, francouzským jazykem a anglickým jazykem.

Reálné gymnázium také mělo v VI. třídě tři hodiny, v VII. třídě tři hodiny. Klasické gymnázium mělo stejnou osnovu anglického jazyka (Kádner, 1931, s. 100).

Upravená byla osnova i takzvaného děčínského typu, dle Věstníku IX. Vyššího reálného gymnázia, u kterého byla zavedena ve vyšších třídách angličtina. Pro tento typ byla změněna osnova v roce 1929 (Věstník ministerstva XI. s. 127).

Třída:	I.	II.	III.	IV.	V.
					G. Rg. R.
náboženství	2	2	2	1	1 1 1
jazyk německý	4	4	4	4	3 3 3
" československý	4	4	4	5	3 3 3
" latinský	6	6	5	6	4 4 —
" řecký	—	—	—	—	6 — —
" francouzský	—	—	—	—	— 6 6
" anglický	—	—	—	—	— — —
dějepis	—	2	2	2	3 3 3
zeměpis	2	2	2	2	1 1 1
matematika	4	5	5	5	3 3 4
přírodopis	2	2	—	—	2 2 2
chemie	—	—	—	—	2 2 3
fyzika	—	—	2	2	— — —
deskript. geom. a rýs.	—	—	2	2	— — 2
filosof. propedeutika	—	—	—	—	— — —
kreslení	5	5	2	2	— — 2
psaní	1	—	—	—	— — —
tělocvik	2	2	2	2	2 2 2
Celkem	30	30	30	31	30 30 32

(Kádner, 1931 s. 100)

Reformní reálná gymnázia	
Ročník	Počet hodin
VI.	3
VII.	3
VIII.	4
celkem	10

Reálná a klasická gymnázia	
Ročník	Počet hodin
VI.	3
VII.	3
celkem	6

Tato úprava vedla k redukci typů středních škol. Zůstala gymnázia, ve kterých se volilo mezi řeckým a francouzským jazykem v V. třídě. Druhým typem, bylo reálné gymnázium, kde nově vznikly k reálným třídám paralelní, odpovídající reformnímu reálnému gymnáziu (Kádner, 1931, s. 100).

Před letními prázdninami 1930, přichází další úprava osnov vypracovaná prof. Bydžovským (*Národní škola slovenská VIII. 1930*, s. 314 sl.), přicházejí s ideou jednotné nižší střední školy. Kádner byl k tomuto nápadu kritický, protože se domníval, že v 10. roce, popřípadě 11. roce věku nevíme, pro jaký směr studií se žáci hodí (Kádner, 1931, s. 101). Toto sblížení se školou měšťanskou mělo vést k demokratizaci školské soustavy, a proto byl v osnovách gymnázií a reálek odsunut jazyk latinský a francouzský do III. třídy. V reálných gymnáziích si studenti mohli v posledních dvou třídách vybrat mezi deskriptivní geometrií a živým jazykem (Kádner, 1931, s. 102). Tato novela vyvolala odpor, mimo jiné obou akademických senátů pražských univerzit.

Mimo celoplošných reforem, existovaly i výjimky. Na pražském vinohradském Reálném gymnáziu vinohradském se v jedné třídě povinně učila angličtina od školního roku 1921-22. Anglický jazyk si mohli studenti zvolit namísto českého jazyka ve Slezsku ve vyšších třídách německých reálek. Povinný anglický jazyk byl na vyšších německých reálkách a dále na některých německých reálných gymnáziích namísto francouzského jazyka.

Osnova anglického jazyka se měnila na reformních reálných gymnáziích (*Věstník XI.s. 254, 258*) a reálných gymnáziích (*Věstník XI. s. 252, 258*). Úpravy středního školství se netýkaly jen osnov, ale i změn obsahu učebnic po stránce jak formální, didaktické či výchovné (*Věstník X. s. 300.*), což navazovalo na výnos týkající se omezení učiva (*Věstník IX. S.362.*). Myšleno bylo i na učební pomůcky, mapy nebo obrázky (Kádner, 1931, s. 113).

Byli ustanoveni zvláštní inspektoři pro jednotlivé skupiny příbuzných předmětů. Anglický jazyk spadal pod moderní filologii (*Věstník ministerstva II, s. 494.*). Střední školu a její vrchní správu mělo na starosti příslušné ministerské oddělení.

Roku 1922 byla pozměněna maturitní zkouška, a to od letního termínu roku 1922 (*Věstník ministerstva IV*, s. 6. a Bezdička Josef, *Předpisy o zkouškách dospělosti na středních školách*: 1923). Na reálných gymnáziích se vykonávala maturitní zkouška z jazyka vyučovacího, matematiky, vlastivědy a dále měli na výběr z latiny nebo živého jazyka.

Nyní bychom shrnuli chronologicky změny v hodinových dotacích na jednotlivých typech škol. Roku 1919 proběhla změna gymnaziálních osnov, počet hodin cizího jazyka však nebyl pozměněn. Živý jazyk byl vyučován od prvního ročníku od osmého, celkově 24 hodin. Na reálkách se ve Slezsku od roku 1919 mohla vyučovat angličtina od prvního do sedmého ročníku, celkově 22/23 hodin. Ve stejném roce mohla být angličtina vyučována na reformních reálných gymnáziích typu A, celkově 23 hodin. Na reformních reálných gymnáziích typu B, byla možnost studia angličtiny od pátého do osmého ročníku, celkově 10 hodin.

Anglický jazyk mohl být vyučován na lyceích. Roku 1922 však byla ministerským výnosem zrušena splatností od školního roku 1923-24.

Po roce 1927 se na českých reálkách angličtina nevyučovala, pouze na německých. Na reálných gymnáziích se angličtina vyučovala od pátého ročníku do osmého, celkově dvacet hodin. Na reformních reálných gymnáziích mohla být angličtina vyučována od pátého do osmého, celkově sedmnáct hodin. Po roce 1929 na reálných a klasických gymnáziích byla angličtina vyučována v šestém a sedmém ročníku, celkově šest hodin. Na reformních reálných gymnáziích od šestého ročníku, celkově deset hodin

Z výše uvedeného vyplývá, že anglický jazyk byl součástí kurikula veřejných škol na našem území jako další živý cizí jazyk v etapě 1918-1939. Na klasických, reálných i reformních reálných gymnáziích typu A i B, dále na reálkách a lyceích. Rozvoj výuky angličtiny je spjat s vyšším počtem středních škol ve sledované epoše a změnám osnov v roce 1919 a 1927. Oproti předešlému období pozorujeme zrušení lyceí a snižování počtu reálek. Celkově však počty škol a hodinové dotace anglického jazyka v tomto období rostly.

2.2. Školství odborné

Další možností vzdělání byly odborné školy, jež nebyly středem zájmu, což se projevuje v nečetnosti publikací s jejich tematikou. O tento druh školství se dle Kádnera zajímala jen

malá část veřejnosti a odborníků. Tyto školy byly však více praktické, flexibilní a reagovaly lépe na momentální potřeby společnosti (Kádner, 1931, s. 125).

Oblast středního odborného školství zahrnovala školy zemědělské, obchodní, hospodářské. Po roce 1918, shrnuje Kádner, nastal rozkvět i školám odborným, především hospodářským, které od roku 1920 začaly spadat pod působnost ministerstva zemědělství. Roku 1919 bylo těchto škol 160, roku 1928 již 272 (Kádner, 1931, s. 128).

Od školního roku 1920-1 byla změněna osnova škol z tříleté na čtyřletou. Roku 1924 byl pozměněn název na vyšší, aby odpovídal tehdejšímu dělení na školy nižší – vyšší – vysoké. Vyjma těchto hospodářských škol existovaly školy rolnické, speciální škola družstevní, dvě školy lokařské, jedna lihovarská, dvě mlékařské, dvě meliorační, jedna rybářská, dvě zahradnicko-ovocnářské... (Kádner, 1931, s.130).

Lidové školy hospodářské nahradily roku 1920 pokračovací školy hospodářské. Z těchto škol mohli studenti pokračovat na vysoké školy (Rosa A, Jindra J., 1928, s. 36 a 54-55). Na vysoké školy zemědělské museli splnit přijímací zkoušku z fyziky, matematiky a češtiny (132 *Věstník ministerstva školství* I. s. 280 a 334.). Ze čtyř škol lesnických se mohlo pokračovat na techniku (132 *Věstník ministerstva* IV, s. 409).

Vyšší průmyslové školy byly čtyřleté a byla změněna jejich osnova (Kádner, 1931, s. 135). S průmyslem jsou spjaty i mistrovské školy dvouleté, kde se kladl zřetel na dílenskou praxi. Dřevařské odborné školy byly prodlouženy z dvouletých na tříleté a nově mohlo navazovat mistrovské studium. Nové osnovy byly ustanoveny i pro školy textilní a kovodělné. Kromě úprav osnov vznikaly i nové typy vyšších středních škol: strojnické, stavitelské, textilní a elektrotechnické.

Dalším typem byly obchodní školy, které na tom nebyly dobře, jak po ekonomické stránce, tak v otázce kvalifikovanosti pedagogů. Tento typ škol ovlivnil zákon z roku 1922, jenž rozlišil školy na soukromé a veřejné na několik typů: obchodní kurzy, kupecké školy pokračovací, školy obchodní dvouleté, obchodní akademie. Roku 1917-8 existovalo 9 českých obchodních akademií, dále 7 německých a desítky dvouletých škol obchodních, kupeckých a abiturientských tříd (Kádner, 1931, s. 137). Již v školním roce 1918-9 přibýlo 5 českých obchodních akademií a ve školním roce 1927-8 existovalo již v celém Československu 24 obchodních akademií s československým jazykem a 10366 studenty a dále 9 německých, kde studovalo 4866 studentů.

Dočasná úprava osnov obchodních akademií pocházela z roku 1921-2 a obsahovala více cizích jazyků, ze kterých si konkrétní žák vybíral (mimo jiné i jazyk ido). Zřetel měl

být kladen na praktickou stránku cizího jazyka a znalost obchodních výrazů. Příjímací zkouška byla z češtiny (resp. fakultativní z němčiny), francouzštiny. Následně byli studenti rozřazeni do skupin dle úrovně (Věstník VIII. S. 63). Osnova se měnila nejen na českých akademiích, ale i na těch německých (Věstník XII. S. 370). Po absolvování maturitní zkoušky mohli studenti pokračovat na vysoké škole obchodní (Věstník IV. S. 205) a roku 1924 i výjimečně na právnickou fakultu pod podmínkou doplňující zkoušky z filozofické propedeutiky a latiny (Kádner, 1931, s. 140).

Další (rozšiřující) vzdělání zahrnující latinu bylo určeno i pro absolventy obchodních akademií a reálků, ti následně mohli vykonat gymnazijní zkoušku. Kádner se odkazuje na publikaci *Seznam večerních a nedělních kurzů, škol a přípravek* (Kádner, 1931, s. 109). Dalším z typů „střední školy“, z dnešního pohledu nástavbovým typem byla dělnická střední škola, jež fungovala po roce 1921 při vinohradském gymnáziu. Posluchači byli připravováni k postupové zkoušce ke studiu V. ročníku střední školy. Studenti pak pokračovali na reformním reálném gymnáziu. Později se z tohoto typu škol vyvinuly „přípravné kurzy středoškolské“ (Kádner, 1931, s. 109).

Živé jazyky se také vyučovaly na středních odborných školách obchodních a průmyslových, jež vznikly z původních „pokračovacích škol“. Ty existovaly při měšťanských školách a nedělních opakovacích školách, které byly zaměřeny prakticky. Z důvodu, že žáci školní docházku zanedbávali, nebyly jejich znalosti dostatečné. Proto se v roce 1816 zavedly povinné nedělní opakovací hodiny. Od roku 1853 mělo toto vyučování probíhat o nedělích, po odpolední bohoslužbě, v pozdějších letech před bohoslužbami. Původně bylo pro žáky do 15 let, později do 18 let. Cílem bylo: „*poučovati co každému poddanému rakouského císařství důležité a věděti hodno*“ (Morkes, 1999a, s. 13), což znamenalo procvičování trivia a biblická četba, ale i znalost předpisů, zákonů, zeměpisu mocnářství či „výchově ke zdraví“. Návštěva takové školy byla nutná pro vydání výučního listu. Jednalo se o neefektivní výuku. Školní docházka se po jejím zrušení o dva roky prodloužila a z tehdejších škol opakovacích se staly školy pokračovací pro mládež školy odrostlou (Kádner, 1931, s. 120). Jednou z jejich variant byly nižší reálky nebo podreálky, na kterých se vyučovaly i živé jazyky. Německý jazyk se vyučoval 11 hodin týdně dva roky, dále francouzský, anglický nebo ruský jazyk po 8 hodinách týdně (Prošková, s. 38). O stupeň výše nad obchodními školami stály čtyřleté obchodní akademie.

„Mimo absolutně povinné němčiny, musí každý posluchač vyvoliti si ještě buď franštinu, angličtinu nebo ruštinu. Může si však, je-li nadán, zvolit také dva neb všechny tři cizí jazyky.

Jazyku francouzskému učí se již v roce prvním, angličtině a ruštině až od ročníku druhého, v němž lze učit se i polštině, srbštině, bulharštině, vlaštině a maďarštině. Kdo na počátku školního roku přihlásí se k nějakému jazyku, musí vytrvat a nesmí pod nijakou záminkou vystoupiti.“ (Matoušek, s. 51.).

Předmět	I	II	III	IV
čeština	3	3	3	2
němčina + korespondence	4	4	5	5
francouzština + korespondence	3	4	4	4
zeměpis	2	2	2	2
všeobecný a obchodní dějepis	2	2	2	2
matematika a) b)	2	2	2	2
matematika c)	3	3	3	3
přírodopis	3			
fyzika	4			
chemie	-	2	2	-
nauka o zboží	-	-	2	2
obchodní nauka	-	2	2	-
obchodní korespondence	-	2	3	2
účetnictví	-	2	3	4*
cvič. kontr.	-	-	-	6**
právo směn	-	-	1	-
právo obchodní	-	-	-	2
národní hospodářství	-	-	-	2
krasopis	2	2	-	-
těsnopis český	2	2	-	-
angličtina	-	4	4	4***
ruština	-	3	3	3****

* ' první pololetí, ** druhé pololetí, *** nepovinné předměty

Tab. 14: Učební plán střední obchodní školy (Matoušek, 1911, s. 55)

V odborném školství se angličtina nejvíce vyučovala na obchodních školách, konkrétně obchodních akademiích.

V rámci odborného školství existovalo roku 1919 160 těchto škol, roku 1928 již 272. Tento rozvoj se týká i změny z let 1920-21, kdy se proměnilo tříleté studium na čtyřleté.

Obchodní školy ovlivnil zákon z roku 1922. Těchto škol bylo ve školním roce 1917-18 pouze 9, zatímco ve školním roce 1927-28 už 24. Rozvoj obchodních škol dokládá i korpus učebnic, který z velké části obsahuje právě učebnice pro obchodní školy (akademie).

2.3. Vybraní autoři učebnic v letech 1918-1939

Po části o středním školství a vybraných školách na kterých se vyučovala angličtina se zaměříme na autory učebnic, kteří publikovali v rozmezí 1918-1939. Učebnice níže zmíněných autorů byly zkoumány a některé z nich byly analyzovány v praktické části.

Josef J. David se narodil roku 1871 v Miletíně a zemřel roku 1941 v Plzni. Po studiu na učitelské ústavu v Hradci Králové, pracoval tamtéž jako podučitel. Později udělal zkoušky z angličtiny. Vyjma pedagogické profese překládal z angličtiny, například Miltonův *Ztracený ráj* či Shelleyho díla. Sám je autorem *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie a školy střední* z roku 1920 nebo *Stručné mluvnice jazyka anglického* z roku 1915.¹¹

Dalším autorem učebnic a významným lingvistou byl Bohumil Trnka narozený roku 1895 v Kletečné u Humpolce, který zemřel roku 1984 v Praze. Po studiu na žižkovském klasickém gymnáziu studoval anglistiku, bohemistiku a germanistiku. Vyjma působení na univerzitě učil i na středních školách.¹² Byl autorem mnohých učebnic například ve spolupráci se Simeonem Potterem, který žil mezi lety 1898 až 1976. Působil na univerzitě v Brně a v letech 1945 až 1965 na univerzitě v Liverpoolu (Havránková, Petkevič, 2014, s. 378).

Posledním autor, který z tohoto období bude připomenut je doc. PhDr. František Krupička, jenž se narodil roku 1876 v Novém Městě nad Metují a zemřel roku 1950 v Praze. Byl českým anglistou, překladatelem, pedagogem a autorem učebnic. Krupičkovy učebnice jsme podrobili analýze v praktické části.¹³

¹¹Josef Julius David. Biografický slovník [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DAVID_Josef_Julius_2.3.1871-2.4.1941.

¹² Přední český jazykovec Bohumil Trnka. *Akademický bulletin* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2009/02/08/>.

¹³ Krupička, František. *Městská knihovna v Praze* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/osoby/1140044/#/ak_od=key-eq:1140044&ak_o=key-eq:1140044.

3. Školství v letech 1939-1945

V této části se zabýváme českým školstvím, které ve válečných letech uržilo těžké rány. Ovlivněny byly jak základní, střední a vysoké školy.

V první pomnichovské vládě byl ministrem školství a národní osvěty MUDr. Stanislav Bukovský. Za jeho působení bylo odtrženo pohraničí a osamostatnila se první Slovenská republika dne 21. 6. 1939. Prvním protektorátním ministrem byl JUDr. Jan Kapras působící na Karlově univerzitě a v Matici školské, který se snažil o osvobození českých studentů z nacistických vězení a koncentračních táborů.

Již po Mnichovské dohodě došlo k mnohým změnám, většina škol z pohraničí byla přesunuta do vnitrozemí, příkladem mohou být trutnovské gymnázium v Úpici, litoměřické gymnázium v Terezíně nebo novojičínské gymnázium ve Frenštátu pod Radhoštěm. Mnoho škol bylo zrušeno nebo sloučeno.

Ve třídách nebyl nadměrný počet žáků, protože jejich počet byl regulován při nástupu do prvního ročníku i při postupech do vyšších tříd. Některé školy nesměly přijímat nové žáky. V rámci středního školství nesměly přijímat žáky reformní reálná gymnázia a reálky, což mělo vézt k jejich zrušení. Žákyně nesměly být přijímány na klasická gymnázia, na reálná gymnázia pouze v poměru jedna dívka ku třem hochům (za předpokladu, že v místě neexistovalo dívčí reálné gymnázium, pokud ano, nebyly přijímány).¹⁴

Ti, kteří nesměli studovat, museli pracovat. Současně se navrátilo zpět ze slovenských škol a pohraničních škol mnoho českých učitelů, kteří byli ubytováni ve školách, čímž byla ovlivněna výuka.

Školy mohly být uzavřeny, pokud bylo podezření z protiněmeckých nálad a činů. Studenti pak nemohli dostudovat. Žáci měli nově být věrní Říši a celá společnost měla být poslušná.¹⁵ Silná byla snaha o germanizaci studentstva. Učitelé se proto museli účastnit speciálních školení, být zkoušeni ze znalosti němčiny a zkoumáno bylo jejich politické smýšlení a rasa. Dopad války na školství byl zničující. (Cigánek, s. 15). Velmi negativní bylo uzavření českých vysokých škol 17. 11. 1939 a propouštění židovských učitelů. Rasová segregace pokračovala znepřístupňováním škol pro židovské a neárijské žáky.

¹⁴ ŠPRINGL, Jan. Školství za protektorátu. *Školákem v protektorátu* [online]. 2016 [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

¹⁵ ŠPRINGL, Jan. Školství za protektorátu. *Školákem v protektorátu* [online]. 2016 [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

V protektorátu se od roku 1940 stal hlavním výukovým předmětem opět německý jazyk. Roku 1942 na ministerstvo, nově Ministerstvo lidové osvěty, nastoupil Emanuel Moravec, jenž ve funkci působil do roku 1945. Vyjma školství pod něj spadaly oblasti umění či tisku. (Dobeš, Hledíková, Janák, s. 413).

Jak dokazuje vysvědčení z obchodní akademie ze školního roku 1940/1941, 1941/1942, 1942/1943 v Kolíně, byl anglický jazyk vyučován i v tomto období.¹⁶ Po roce 1943 byly reformy více ovlivněny válkou, převážně v oblasti správy škol. (Dobeš, Hledíková, Janák, s. 414.). V příloze se nachází přehled českých středních škol a odborného školství z prosince 1943.¹⁷

Závěrečné shrnutí

V předchozích částech této práce jsme rozdělili zkoumané období na tři etapy na základě sociokulturního kontextu. První je ohraničeno léty 1847-1918. K roku 1847 se váže první záznam o výuce angličtiny Josefa Václava Friče, který však užíval německou učebnici. Roku 1869 vstoupil v platnost nový Říšský školní zákon, který se týkal i českého území a stanovil povinnou osmiletou školní docházku. V téže epoše bylo zřízeno Ministerstvo kultu a vyučování, pod které spadalo střední a vysoké školství.

Ve spojitosti s výukou anglického jazyka je významná migrace do Spojených států amerických, kde vznikají učebnice anglického jazyka pro emigranty Karla Jonáše nebo Antonína Zdrůbka. Na našem území jsou rozvoj a výuka angličtiny pozvolné a řadíme sem učebnice či knihy *Rukověť anglického jazyka* Jakuba Malého, Sládkovu *Průpravnou mluvnici anglického jazyka*, *Učebné listy jazyka anglického* pro samouky (English Self-Taught, 1886-89) Václava Emanuela Mourka. Dalšími autory anglických gramatik či učebnic byli Václav A. Jung či Adolf William Straka.

V kontextu středoškolského vzdělání existovala gymnázia, zaměřená na klasické jazyky a reálky, kde byly více vyučovány živé jazyky. Posléze vznikl další typ střední školy, reálné gymnázium a reformního reálné gymnázium, kde byla též možnost studia některých živých jazyků. Z pohledu výukových metod byla dominantní gramaticko-

¹⁶ Obrazová dokumentace viz Přílohy. Obchodní akademie v Kolíně. In: *Školákem v protektorátu* [online]. [cit. 2020-07-28]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/system-odborneho-kolstvi-v-dob-protektoratu?id=1142>

¹⁷ ŠPRINGL, Jan. Školství za protektorátu. *Školákem v protektorátu* [online]. 2016 [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

překladová metoda.

Druhá etapa je ohraničena léty 1918-1939. Nový stát v rámci výuky živých jazyků nabízel širší možnosti, což je patrné dle tehdy platných zákonů a osnov i díky větší dostupnosti vzdělání jak pro chlapce tak dívky. Roku 1919 byl odsouhlasen "Metelkův" zákon, díky němu vzniklo mnoho základních i středních škol. Tato etapa zahrnovala též reformní snahy například Otakara Kádnera či Bohuslava Bydžovského, které však nebyly realizovány. Byly upraveny mimo jiné osnovy gymnázií, reálných gymnázií A, reformních gymnázií typu B, která byla rozšířena v národnostně smíšených městech, kde nebyly gymnázia a reálky. V tomto sledovaném období jsme dohledali i nejvíce vydaných učebnic či učebnicových sad.

V rámci odborného vzdělání je patrný rozvoj obchodních akademií. Osnova obchodních akademií z roku 1921-2 obsahovala jedenáct cizích jazyků, ze kterých si konkrétní škola vybírala. Ve školním roce 1918-9 existovalo 5 českých obchodních akademií, zatímco v roce 1927-8 už 24. Mezi autory učebnic patřili mimo jiných Josef J. David, Bohumil Trnka, Simeonem Potterem nebo František Krupička, jehož učebnice jsme analyzovali v aplikační části.

V období protektorátu 1939-1945, kdy byl stát okleštěn, byla většina škol z pohraničí buď přesunuta do vnitrozemí nebo zrušena či sloučena. Z jazykového hlediska byla dominantní snaha o germanizaci studentstva, výuka anglického jazyka na některých středních školách přetrvávala. Po válce byl německý jazyk na středních školách v Československu nahrazen ruským. Změny v československém školství po skončení druhé světové války byly postupné v návaznosti na *Košický vládní program z dubna 1945*. Z reformních nápadů bychom vyzdvihli snahy o jednotné školství.

4. Výukové metody

Výuková metoda je definována jako „*postup, cesta, způsob vyučování*“ (řec. *methodos*) (Průcha, Mareš, Walterová, s. 287). Na obecné rovině je tento pojem totožný s pojmem v obecné didaktice, který označuje formy činnosti žáků a učitelů, kterými si žáci, pod vedením učitele, osvojí dovednosti, návyky, vědomosti a schopnosti.

Výukové metody mohou být chápány v užším pojetí či širším. V užším pojetí je v obecné didaktice metoda „*význačný specifický způsob činnosti učitele a žáka, jímž si žák za vedení učitele osvojuje vědomosti, dovednosti a návyky, světový názor, rozvíjí své schopnosti*.“ (Choděra, 1999, s. 57).

Metodou je v širším pojetí „*globální, generální přístup k vyučování-učení cizímu jazyku, základní lingvodidaktickou doktrínu, metodický směr*“ (Prošková, s. 43) nebo můžeme užít Liškařovo chápání (1974, s. 65), který tvrdí:

„Metodická koncepce cizojazyčného vyučování ve svém historickém vývoji odpovídala vždy danému stavu jazykovědy, pedagogiky, psychologie, antropologie, fyziologie i jiných věd, i současnému technickému rozvoji umožňujícímu produkovat potřebné učební pomůcky.“

Do druhé poloviny 20. století se jazyk vyučoval převážně pro potřebu/cíl pasivního porozumění psaného textu, s čímž je spjata dominance nepřímé či gramaticko-překládové metody. Od druhé poloviny 20. století do současnosti je patrná snaha o rozvoj a zacílení na veškeré řečové dovednosti, ale i znalost kultury a orientaci v cizojazyčné prostředí a zvycích daného národa, což má umožnit lepší komunikaci s rodilými mluvčími a schopnost orientace v zemi, kde se cílovým jazykem mluví v rámci běžného každodenního života.

S proměnou výše zmíněných cílů výuky se mění i výukové metody k jejich dosažení. Pojem metoda je různě definován s odlišnou klasifikací výukových metod. Odlišnosti mezi metodami nejsou nejen na základě jejich vývojových proměn, ale závisí například i na národnosti autora.

Metody v historickém vývoji byly ovlivněny vývojem nejen pedagogiky a didaktiky, ale i filozofie, psychologie či sociologie a změnami v politickém a sociálním uspořádání společnosti. V této části práce budeme čerpat zejména z děl Jaroslava O. Hrušky a Otakara Kádnera, kteří publikovali na konci 19. století a v první polovině 20. století. Kádner dle Vrány považuje výukové metody za promyšlené a propracované postupy ve vyučování a ve výchově. Vrána odkazuje na Thorndikovu definici metody, ve které žádaného cíle

dosahuje učitel užitím různých prostředků. Vrána popisuje metodiku jako součást didaktiky, obsahující prostředky a pravidla ovlivňující vyučování a dále o vyučování jeho způsobech a prostředcích (Vrána, 1938, s. 9). V českém prostředí jsou později vyučovací metody chápány nejčastěji jako *způsoby dosahování vyučovacích cílů* (Hendrich, 1988, s. 70), dále jako *postupy, cesty, způsoby vyučování* (Průcha, 1995, s. 265), nebo jako *způsoby činnosti učitele a žáka* (Choděra, 1999, s. 57). V českém prostředí se výukovými metodami či obecně didaktikou cizích jazyků zabývá například Choděra (2013, s. 92) či Liškař (Liškař in Hendrich, 1988, s. 256).

Nyní bychom se rádi zaměřili na vývoj výukových metod ve výuce cizích jazyků v námi zkoumaném na našem území. Choděra (2013, s. 94-119) dělí metody dle míry užívání a dle přístupu k mateřskému jazyku a jeho vyloučení ve výuce na metody přímé, nepřímé a smíšené. Při přímé metodě probíhá komunikace ve třídě v cílovém jazyce. Za důležité je považováno vyloučení překladu a teorie. Protikladem jsou nepřímé metody, při kterých je běžné užívání mateřského jazyka, výklady gramatiky a upozad'ování cizojazyčné komunikace. Mezi nimi jsou kompromisní metody datující se do počátku 20. století. Jiná terminologie je nazývá jako tzv. zprostředkovací nebo eklektické metody.

4.1. Historický vývoj metod

Pro porozumění a hodnocení výuky cizích jazyků a jeho současného stavu je nutné znát historický kontext, přičemž se Prošková domnívá, odkazující se na Hrušku a *Methodologii jazyka francouzského a německého* z roku 1916, že tento diachronní přístup je přínosný a nezastává pouze synchronní přístup. V minulosti již mohly být zodpovězeny mnohé otázky a nalezena mnohá řešení, což může být právě objeveno díky diachronnímu přístupu. (Prošková, s. 44).

4.1.1. Gramaticko-překladová metoda

Již ve středověku se setkáváme se dvěma přístupy, jež přetrvaly i do 20. století. První se zaměřuje na studium gramatiky, druhý se zaměřuje na praktickou komunikaci (Prošková, s. 46.). Domníváme se, že výuka francouzštiny, která byla nejrozsířenější živý jazyk, sloužila v metodologické otázce jako vzor pro výuku ostatních živých jazyků. Později byla podstatná Hruškova metodologie.

Převládající metodou výuky jazyků v 18. století a v první polovině 19. století byla metoda gramaticko-překladová, která se během své existence vyvinula do různých podob. Výuka moderních jazyků nejprve kopírovala, jak již bylo řečeno, výuku jazyků klasických.

“Na deduktivní výklad gramatických pravidel navazovala překladová cvičení z mateřského jazyka do jazyka cizího. Hlavním cílem bylo to, aby žáci byli schopní číst klasickou literaturu v originále a překládat i složité odborné a filosofické texty, proto byly nejvíce rozvíjenými dovednostmi právě čtení a překlad. Gramaticko-překladové metody byly hojně užívány i v českém školství. Náviku výslovnosti a mluvené podobě jazyka nebyla věnována téměř žádná pozornost. Již počátkem 19. století se ale setkáme i s odlišným pojetím výuky založené na systematickém srovnávání mateřského a cizího jazyka. Východiskem byl cizojazyčný text rozdělený do vět nebo přiměřeně dlouhých úseků opatřený doslovným překladem do mateřského jazyka. Překlad tedy probíhal "opačným směrem" z jazyka cizího do jazyka mateřského”. (Prošková, s. 54). Jednou z oblíbených variant byla Jacototova interlineární metoda, její autor se domníval:

“... že každé literární dílo napsané v určitém cizím jazyce obsahuje lexikální a mluvnickou látku, která je obsažena i v jiných literárních dílech, pouze v jiných vztazích a spojeních. Jestliže se žák naučí jednomu dílu, osvojí si jeho lexikon, gramatické formy a konstrukce, může číst a pochopit jakékoliv jiné dílo.... “ (Hendrich, 1988, s. 259).

Během výuky žáci napodobovali správnou výslovnost a četli jednotlivé věty. Následovala analýza věty, skrze kterou se učili nová slova a gramatiku. Mluvní návyky získávali memorováním vět. Oproti syntéze a dedukci v tradiční gramaticko-překladové metodě, byla dominantní analýza a syntéza. Pokrokové bylo užití živého literárního textu.

Za negativum můžeme považovat nedodržování zásad přístupnosti a postupnosti a velké nároky na mechanickou paměť žáků. Jako příklad učebnic AJ navržených podle jacototovy metody je Mourkova učebnice z roku 1886.

S prvními texty (učebnicemi/gramatikami) anglického jazyka českých autorů nebo rodilých mluvčích se můžeme setkat na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století. Tyto učebnice moderních jazyků a metody s tím spjaté vznikaly z předchozích tradic a zkušeností s výukou klasických jazyků, které byly obdobné v celém mocnářství. Nesmíme zapomenout na vliv německého školského prostředí. Rozvoj výuky anglického jazyka datujeme změnou osnov na konci 19. století, kdy proběhly mnohé školské reformy.

4.1.2. Reformní hnutí a metoda přímá

Přímá metoda se oproti gramaticko-překladové metodě zaměřuje na každodenní komunikaci a znalost reálií oproti překladům a četbě textů. V rámci prezentace jazykových jevů se začalo užívat dialogických textů. Nově se nacvičovala správná výslovnost a také frazeologie. Pro prezentaci slovíček bylo užíváno obrazových materiálů a dále užívány asociace. V gramatice byl užíván induktivní přístup. Jednou z nevýhod přímé metody, může být komplikované vysvětlení abstrakt ve vyšších ročnících. (Prošková, s. 60). Řešením těchto problémů bylo zavádění kompromisních prvků.

V 19. století rostla nutnost umět cizí jazyk v jeho mluvené podobě. Reformní myšlenky se začínají uplatňovat na přelomu 19. a 20. století díky reformnímu pedagogickému hnutí (1880-1939), kam řadíme např. Paula Passyho, Johna Deweyho nebo Henryho Sweeta (Prošková, s. 57).

Reformní pedagogické hnutí mělo vliv i na české prostředí. Hlavní principy reformní pedagogiky se ve výuce cizích jazyků projeví zejména ve využívání přímé metody, která ovlivnila pozdější oficiální metodu zprostředkovací, ale v čisté podobě se na našem území, na státních školách, nepoužívala. Nejvýznamnějším představitelem reformního pedagogického hnutí na našem území byl psycholog a pedagog Václav Příhoda (1889-1979). S moderními metodami a myšlenkami Edwarda Thorndika a Johna Dewey se seznámil v Evropě a USA na studijních cestách v letech 1922 a 1925. Jeho reformní návrhy zahrnovaly například reformu československého školství a koncepci jednotné vnitřně diferenciované školy, směřující k demokratické, racionální a individuální výuce (Prošková, s. 59).

Na některých středních školách byla dávána přednost rodilým mluvčím, před českými učiteli cizích jazyků, kteří však měli pedagogické a lingvistické vzdělání, konkrétně:

"Je nesmyslností, že by si odborný učitel, jenž má příležitost se vzdělávat teoreticky i prakticky na univerzitě doma i v cizině, neosvojil tak cizí jazyk, aby mu mohl s úspěchem vyučovat, když se mu žáci mají naučit za několik týdnů hodin" (Hruška, 1926, s. 26-27).

Na veřejných školách přímá metoda nebyla častá, ale ovlivnila Hruškovu kompromisní metodu zprostředkovací, která byla významná v období (1898-1929). Přímá metoda používala výhradně na soukromých jazykových školách, např. Na Berlitzově škole v Brně a později v Praze. (Prošková, s. 61).

S tím je spjaté častější vydávání konverzačních příruček a publikací určených pro samostudium.

4.1.3. Zprostředkovací metoda

Autorem zprostředkovací metody byl profesor J. O. Hruška (1866–1929), který byl vysokoškolským profesorem a překladatel z německého a francouzského jazyka působící na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Mezi roky 1922–1929 založil a vedl didaktickou část *Časopisu pro moderní filologii*. Zabýval se výukou cizích jazyků a jejich osnovami a publikoval vědecké stati o zprostředkovací metodě (XXIII. ročenka *Kruhu moderních filologů*, Hendrich, s.7 a Čermák s. 47).

Hruškova zprostředkovací metoda byla mezi lety 1898 až 1939 oficiální metodou pro výuku cizích jazyků a kombinuje jeho vlastní pedagogické zkušenosti, prvky reformního hnutí a přímé metody. Nejednalo se o metodický kompromis mezi přímou a gramaticko-překladovou metodou. Pro naši práci je podstatná Hruškova *Metodologie jazyka francouzského a německého* z roku 1916.

Přímá metoda se Hruškovi zdála v českém výukovém prostředí nerealizovatelná, z důvodu absence výuky mluvnice, překladu a malé role literatury (Hruška, 1916, s. 14). Současně Hruškova metoda musela odpovídat tehdejšími osnovám z let 1898, 1909 a 1910 a jejich cílům: reálie dané země, její kultura, literární díla, cizí jazyk a jeho komponenty a neposledně mateřský jazyk a jeho srovnání s cizím (Hruška 1916, s. 15).

Zprostředkovací metoda stavěla na vědomém učení se s prvky paměťového učení a nápodoby, přičemž podstatná je “zvuková“ stránka výuky jazyka, zahrnující recepci, opakování, a interakci s učitelem. Důraz se kladl na správnou výslovnost a rozlišování hlásek, které se trénuje na celých větách, jež jsou zasazeny do osvojeného učiva a jsou analyzovány. Učitel má dle Hrušky klást důraz na nácvik pro české mluvčí obtížných hlásek s použitím příkladů. Postupuje se od poslechu k napodobení a posléze k psaní. Na nižším stupni žáci mají opakovat mluvený text přednesený učitelem. Nová zpráva je psána na tabuli a pak společně správně čtena. Další vhodné metody jsou sborové čtení či dramatizace. Tyto metody mají sloužit k induktivnímu učení žáků. (Prošková, s. 66).

Jazykové vyučování rozdělil Hruška do tří stupňů: nižšího, středního a vyššího. Pro jednotlivé stupně Hruška vytvořil obecný cíl výuky a postupy, gramatická, mluvní, fonetická a fonologická cvičení a testy. Rozvržení učiva, problémy a řešení s ním spjaté

jsou tématem posledních částí jednotlivých stupňů (Hruška, 1926, s. 35).

Nižší a střední stupeň měly trvat dva roky a vyšší nejméně tři roky. Nižší stupeň poskytoval žákům základní znalosti v porozumění, výslovnosti, i čteném a písemném slovu a vyjadřování. Vyjma toho měl učitele předávat kladný vztah k novému jazyku a jeho užití. Témata ve výuce měla být spjata s každodenním životem a měla být prakticky využitelná, jako jsou rodina, příroda, obydlí, škola atd. Žáci také opravovali chyby a induktivně vyvozovali pravidla z textu (Prošková, s. 66).

Jazyk je vyučován pomocí krátkých textů, jež pomáhají "*sdružování představ nebo spíše počítků, jež vybaví zvukovou známku, která dá podnět k pohybu ústrojí mluvicího*" (Hruška, 1926, s. 58). Správné, přirozené intonaci také pomáhalo memorování textu (Prošková, s. 67). Nové cizí slovo má být kognitivně spojeno s daným předmětem či činností, pomocí dramatizace nebo názoru, a nikoliv s českým překladem. Nových slovíček by se žáci měli nejčastěji naučit šest až osm za hodinu.

Zřetel se kladl i na gramatiku, která pomáhala k pochopení cizího jazyka a rozdílů s mateřským jazykem. Užívá se přitom indukce a je opět prvotně osvojena sluchem (Hruška, 1926, s. 90). Obdobně jako u slovní zásoby se při výuce gramatických pravidel neužívá překladu. Nižší stupeň obsahuje ještě sekce o písemných pracích a překladu, jenž je v hodinách okrajový.

Střední stupněm jazykového vyučování navazuje a rozvíjí nižší stupeň, přičemž je ponechána jeho struktura. Nově se ve výuce výslovnosti cílí i na větnou intonaci a rytmus (Prošková, s. 70). Na tomto stupni již můžeme hovořit o čtení v pravém slova smyslu, více se proto užívá učebnicových textů a ustupuje i učitelovo předčítání. V slovní zásobě se nově objevují slovíčka z četby a píší dopisy, články nebo vypravování (Hruška, 1926, s. 163).

Poslední, třetí stupeň jazykové výuky prohlubuje morfologické, stylistické a literární znalosti žáků. Praktikovalo se hlasité a skupinové čtení. To však mělo mít charakter přednesu (Hruška, 1926, s. 189). Vyjma výslovnosti se učila i interpretace různorodých textů. Slovní zásoba osvojená četbou měla být užitá v konverzaci, která byla součástí jednotlivých hodin. Pro VI. a VII. třídy reálek VII. a VIII. třídy reálných gymnázií bylo výslovně doporučeno užití konverzačních příruček (Hruška, 1926, s. 246).

Písemné práce, překlad souvislého textu jsou obsahem posledních oddílů vyššího stupně. Překlad, který byl součástí maturitní zkoušky, je z časové náročnosti doporučen jako domácí příprava a je kontrolován v rámci výuky (Prošková, s. 72).

Zprostředkovací metoda působí z dnešního pohledu jako ideální výuková metoda, ale

neobešla se bez problémů. Vyučování se:

"zvrhlo v zakuklenou metodu překladovou, zhoršenou však o to, že její textová část (učebnice) je přizpůsobena psychologickému osvojování jazyka a přičí se tedy synteticko-překladatelskému postupu“ (Hruška, 1926, s. 30).

5. Učebnice

Definice pojmu učebnice je několik, odrážejí v sobě odlišné pohledy a názory na tento elementární materiální prostředek vyučování, která je považována v českém výukovém prostředí vedle učitele a studentů za samozřejmou.

Český pojem učebnice a německý Lehrbuch je odlišný od anglických pojmů textbook a student's book, které odkazují ke školnímu prostředí, vztahu mezi ní a uživatelem a její specifické stavby. Toto chápání je obdobné s německým Schulbuch. Tyto přístupy k učebnicím nalézáme i v definicích učebnic (Prošková, s. 76). Pedagogický slovník charakterizuje učebnice jako:

„druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem i strukturou, která má řadu typů, z nichž nejrozšířenější je školní učebnice. Ta funguje: 1. jako prvek kurikula, tj. prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání; 2. jako didaktický prostředek, tj. je informačním zdrojem pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků.“ (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009, str. 323).

Další teoretik je Jan Průcha, jenž zkoumá učebnice z vícero perspektiv. Průcha (1998, s. 13) uvažuje o učebnici jako edukačním konstrukt, tedy dílu, jenž je stvořeno pro edukační účely. Na obecné rovině považuje učebnici za prvek kurikulárního projektu. Na konkrétních úrovních jsou učebnice jednou ze součástí didaktických prostředků nebo jsou školním didaktickým textem. Průchovo schéma je následující:

Průcha, 1998, s. 13.

Další úrovní obecného pojetí učebnice je její role ve vztahu k ostatním didaktickým prostředkům. Didaktickými prostředky rozumíme všechny materiální předměty fungující

při realizaci vzdělávání např. reálné předměty, modely, tabulky atd. a dále prostředky nemateriální (výukové metody, způsoby práce, techniky vyučování), které přispívají k celkové efektivitě vyučovacího procesu. (Průcha, 1998, s. 14).

Kromě Průchova dělení didaktických prostředků existuje celá řada dalších podobných typologií. Např. J. Malach dělí didaktické prostředky na nemateriální (metody výuky, vyučovací formy, didaktické zásady atd.) a materiální (učebnice, školní tabule, učební prostory, výpočetní technika atd.). Materiální didaktické prostředky rozděluje do dalších pěti základních skupin na: učební pomůcky, technické výukové prostředky (audio-vizuální technika), reprografickou a organizační techniku (počítače, kopírky atd.), vybavení učeben (laboratoře a specializované třídy) a individuální vybavení žáků a učitelů (rýsovací, psací potřeby, sportovní vybavení či pracovní oděvy). (Kalhous, Obst a kol., *Školní didaktika*, 2002, Praha).

Učebnice v Malachově pojetí jsou řazeny k materiálním učebním textovým pomůckám. Výše zmíněné ukazuje na mnoho medií a technologií, které mohou ve výuce učitelé využívat. Tato různorodost může vest skrze zapojení více smyslů k efektivnějšímu učení. Oproti tomu je však komplikované tyto prostředky vhodně kombinovat ve výuce. Učebnice je dle Průchy (1998, s. 112-113) buď informačním zdrojem sloužícím k orientování se v obsahu učiva konkrétního předmětu současně se jedná o východisko sloužící k plánování a realizaci učiva. Průcha udělal výzkum v roce 1997, kdy 89 % českých učitelů ze 101 užívá soustavně učebnic pro plánování výuky, dalších 50 % užívá metodické příručky, 41 % kantorů pracuje dle osnov a 8 % pracuje s metodickými časopisy.

Zmiňované výzkumy se týkaly především matematiky nebo přírodních věd, oblast cizích jazyků nebyla výzkumem postižena.

Jak si uvědomujeme, tato definice ukazuje dnešní další zaměření výzkumu učebnic na rovinu interakcí, jež probíhá mezi učitelem, studenty a učebnicí. Vyjma toho jsou podstatné kurikulární dokumenty a jejich odraz v učebnicích v kombinaci s vědním oborem.

5.1. Výzkum učebnic

V pedagogické vědě výzkum a teorie učebnic zkoumá učebnice. V českém prostředí je rozvoj této disciplíny datován do 80. let 20. století. Řadíme sem mimo jiné Průchovo *Učení z textu a didaktická transformace* z roku 1987, Michovského text o učebnicích dějepisu z roku 1981 či studii A. Wahla o učebnicích zeměpisu z roku 1983 Průcha (in Maňák, 2006,

s. 11),

V současné době, nejsou dle Průchy, výzkum a teoretické zkoumání učebnic dostatečně nebo systematicky rozvíjeny, což je obdobné i u tvorby učebnic, jak je patrné i v *Pedagogickém slovníku* (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 259):

„Produkování učebnic je ponecháno živelnému působení tržního hospodářství, tzv. schvalovací doložka udělovaná ministerstvem školství je velmi benevolentní.“

Výzkum učebnic je velmi obsáhlý a může být zaměřen na užívání učebnice nebo například na jejich tvorbu. Česká autorka Sikorová (2010, s. 17) zkoumala učebnici jako jednu možnost didaktického textu. Vychází z teorie E. B. Johnssena z roku 1993 kategorizuje: výzkumy učebnic zaměřené na proces vzniku, schvalování daných učebnic, formy a možnosti distribuce učebnic, uvádění učebnic do škol a vyřazování učebnic, druhý typ zkoumá užívání učebnic, třetím typem jsou na produkt orientované výzkumy.

Druhou typologii je Průchova z roku 1998 (1998, s. 40) ve které rozlišuje, pro který účel je analýza dělána. Průcha rozlišuje tři varianty, analýza účelu normativního, praktického využití a vědeckého vysvětlení.

Předměty výzkumu rozlišuje do pěti oblastí:

- 1) Výzkum učebnic a jejich vlastností: ergonomické, komunikační a obsahové.
- 2) Výzkum učebnic a jejich fungování: (výzkum fungování učebnic v procesu učení a při vyučování a zadruhé zkoumání uživatelů učebnic jejich názorů).
- 3) Výzkum efektů a výsledků učebnic (zkoumají se studenti a změny v jejich vědění, hodnotách, postojích atd.).
- 4) Výzkum zkoumající predikci (předpoklady) o fungování učebnic.
- 5) Výzkum parametrů učebnic a jejich možné modifikace směřující k optimálním parametrům.

Průcha dále nabízí dělení dle převládajících metod:

- metody kvantitativní, jež konkrétní parametry, např. poměr verbální nebo neverbální složky nebo specifické lexikum zjišťují statisticky.
- strukturální, které sledují mikrostrukturu a makrostrukturu učebnic.

- obsahové, jež zjišťují kvalitativní parametry např. sémantické koherence.
- dotazovací, kdy pomocí anket, dotazníků a rozhovorů shromažďují žákovi názory a zkušenosti.
- testovací, které zkoumá vliv učebnic na výsledky učení.
- pokud zkoumáme původní učebnice a ty řízeně pozměněné, týká se to experimentálních metod.
- pokud z nějakého hlediska porovnáme učebnice, jedná se o komparativní metodu. (Průcha, 1998, s. 40-49).

Učebnice musí být zkoumány z více úhlů pohledu, aby nebyly zkresleny výsledky výběrem jednotlivých oblastí výzkumu aby výsledky byly po vědecké stránce validní. V následujícím oddílu této práce se zaměřujeme na školní učebnice anglického jazyka. Domníváme se, že znalost učebnic ve zkoumaném období by nám měla ukázat reálné dopady sociokulturních, metodologických proměn na výukovou praxi daného předmětu. Dohromady nám výše zmíněné umožňuje částečně rekonstruovat možnou podobu reálné výuky v daném období. Zabývat se budeme učebnicemi nebo učebnicovými sadami pro žáky od začátečnické úrovně po pokročilou, se zaměřením na středoškolské.

V ideálním případě by učebnice měla být spojnicí mnoha faktorů, které ovlivňují výuku, vyjma těch psychologických, osobnostních a externích. Měla by být vhodná pro daný typ školy, konkrétní hodinovou dotaci a s tím spjaté výukové cíle. Mělo by být patrné pro jakou výukovou metodu je učebnice vytvořena. Neposledním vlivem na podobě učebnic byl správní orgán. Ve většině případů se jednalo o stát a v dřívější době i o církev. Učebnice je efektivní pouze tehdy, zahrnuje-li potřeby studentovi, učitelovi a správního orgánu. (Prošková, s. 77).

Nutnost kvalitních učebnic potvrzuje estonský výzkumník učebnic prof. Jaan Mikk:

„Reformy vzdělávání nejsou úspěšné, pokud nejsou reformní myšlenky začleněny do nových učebnic. Změnit styl vyučování tisíců učitelů formou jejich dalšího vzdělávání je časově velmi náročné, zatímco proměna jedné učebnice je mnohem snazší. Ve školách často bývají učebnice považovány za mnohem důležitější než kurikulum nebo vzdělávání učitelů...Kvalitní učebnice mohou školy využívat mnoho let a tyto učebnice mohou být zárukou vysoké kvality vzdělávání...Špatné učebnice jsou zkázou národa“ (Maňák, Knecht,

2007, s. 12).

V současnosti nejsme schopni zkoumat, jak vypadala interakce, ve zkoumané epoše, mezi učitelem a studenty. Učebnice jsou tedy jedním ze zdrojů informací o výukové skutečnosti.

5.2. Učebnice a jejich vztah ke kurikulu

Učebnice je prvkem kurikula. Kurikulum je pojem, který se v našem prostředí začal hojně užívat v 90. letech 20. století. Obdobně jako pojem učebnice, není pojem kurikulum jednoznačný.

S pojmem kurikula se setkáváme v českém prostředí během posledních třiceti let. Ve starší literatuře se setkáváme s pojmy učební plán, učební osnovy, učivo či obsah vzdělání (Moderní pedagogika, s. 236). Za vhodnou definici považuji tu z *Pedagogického slovníku* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 110), dle ní má kurikulum tři základní významy:

- 1) vzdělávací plán, program, projekt.
- 2) průběh studia a jeho obsah.
- 3) obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahující, její plánování a hodnocení.

Specifickým typem kurikula, je „národní kurikulum“, které je dle *Pedagogického slovníku* definováno následovně:

„Kurikulum garantované státem, společný národní rámec vymezující cíle a obsah vzdělávání pro veškerou populaci mládeže ve věku povinné školní docházky. Zahrnuje obecné cíle škol, vzdělávání, základní složky učiva, stanovuje cíle, kterých mají žáci dosáhnout v určitých věkových obdobích, a cílům odpovídající vzdělávací standardy, a obsahuje směrnice k realizaci ve školách“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 133).

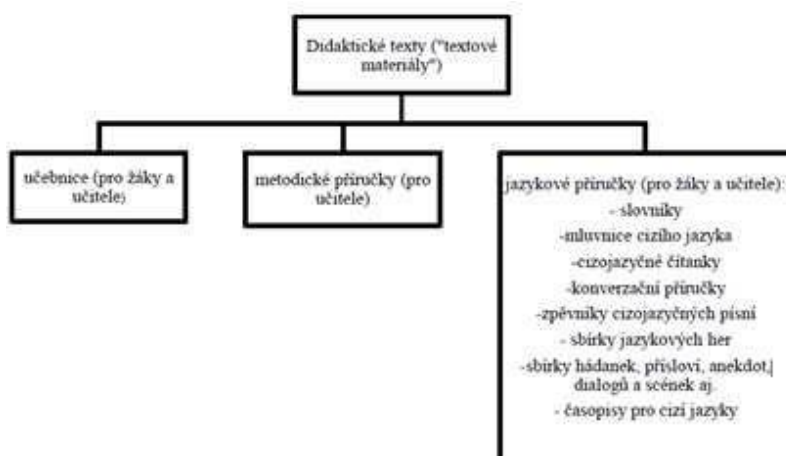
Ideologické zkresení je však i v učebnicích vzniklých v demokratických státech. Průcha za příklad uvádí balkánské učebnice v nichž se vyvyšují jednotlivá etnika (2017, s. 274). Nejvíce se ideologie prosazuje v ekonomických, politických a právních oblastech a v učebnicích občanské výchovy, dějepisu či literatury.

5.3. Učebnice – didaktický prostředek a text

Průcha uvažuje o učebnicích jako didaktickém prostředku a zahrnuje je mezi materiální prostředky, což mohou být vyučovací metody (Průcha, 2017, s. 276) a materiální předměty „učební pomůcky“ fungující ve vzdělání, jako jsou modely, audio materiály či obrazy (Průcha, 1998, s. 14).

Technický pokrok a s ním spjatá elektronická média či učebnice nenahradily klasické tištěné učebnice, z důvodu jejich přetrvávající popularity mezi žáky i učiteli, dále je příznivá jejich dostupnost, pořizovací cena a nenáročnost na organizační, technické i materiální podmínky. Učebnice je jednou a současně nejrozšířenější z možností didaktického textu, jenž je chápán jako „jakýkoli text (komunikát), který je zkonstruován tak, aby byl nosičem didaktické informace.“ (Pedagogický slovník 2003, s. 44).

Ve výuce cizích jazyků je vyjma klasických učebnic užíváno i dalších textové materiálů, jak o nich píše Průcha (2017, s. 277).

Průcha (2017, s. 277)

5.4. Učebnice cizích jazyků

Cílem studia cizích jazyků nejsou pouhé znalosti, ale student by sám měl umět naučené znalosti, schopnosti a dovednosti použít v praxi, což je ovlivněno i obsahem a strukturou učebnic. Choděra (2013, s. 71) tvrdí, že „jazykové předměty jsou typicky činnostní, tedy podstatně odlišné od tzv. předmětů naukových. Žák musí totiž na konci učebního cyklu nejen „vědět“, ale především „umět“.

Konkrétněji se učebnicemi cizího jazyka zabýval Čestmír Liškař (1982, s. 76), jenž se domníval, že pro žáky s různými mateřskými jazyky nemůže existovat stejná učebnice. S tím je spjatá obtížnost definice a vytvoření „ideální“ učebnice, jejíž představa je jiná pro žáky i učitele.

Existují však obecné principy, jako respektování věku žáka, jeho zájmů, žákovi osobnosti, jejich mateřského jazyka a jejich předchozích zkušeností. Svoji kvalitou by měla učebnice odpovídat didaktickým zásadám, dle našeho názoru zejména zásadě systematickosti, přiměřenosti, uvědomělosti, aktivity a spojení teorie s praxí.

Jak bylo řečeno výše učebnice je aplikací kurikulárních dokumentů do praxe. Měla by být v souladu s výukovými metodami, cíli a hodinovými dotacemi předmětu. Učebnice by pak měly reagovat na změny v učebních plánech či v osnovách.

Liškař uvádí, z čeho by se kvalitní učebnice měla skládat:

1. *Jazykový materiál (zvukový nebo psaný) v podobě vyprávění, dialogů, úryvků vyprávění a dialogů, jednotlivých vět, syntagmat a jejich částí, slovních tvarů, modelů v různých reprezentacích, prvků (fonémů, grafémů) a jejich skupin, určený pro různá školní a samostatná cvičení.*
2. *Instrukce, jak má žák pracovat s učivem ve škole a při samostatné práci.*
3. *Názorné pomůcky (obrázky, diapozitivy, schémata, tabulky, diafilm, filmy aj.) tří typů – určené pro imitování reálných komunikativních podmínek; znázorňující život a tvořivou práci lidí – nositelů studovaného jazyka; ilustrující jednotlivé jevy a skupiny jevů ve struktuře studovaného jazyka.*
4. *Vysvětlivky a komentáře (v cizím a mateřském jazyce) dvou typ: popisy jevů a skupin jevů komunikace ve studovaném jazyce, částečně v konfrontaci s mateřským jazykem žáka; komentáře o jevech ze života národa – nositele studovaného jazyka (zvláštnosti způsobu života, státního zřízení, kultury, fakta z historie apod.), jež se odrážejí v sémantické stránce jazykového materiálu učebnic.*
5. *Přehledová část obsahující seznamy znaků a modelů, jež mají být osvojeny v různých dílčích komunikativních činnostech, překlad nedešifrovatelných znaků do mateřského jazyka žáků, souborný seznam znakových typů a modelů aj.*
6. *Varianta učebnice určená pro učitele musí kromě toho obsahovat obecné metodické pokyny týkající se jejího používání a konečně detailní rozpracování každého oddílu učebnice.*

Každá z těchto složek by se měla objevit v jednotlivých lekcích učebnice (Liškař, 1982, s. 77) V současné době učebnice vyjma výše zmíněného obsahují nebo mohou obsahovat průřezová témata, přičemž se klade stále větší důraz na informační technologie, dále autentické materiály, online podpora, videa, interaktivní výukové moduly na internetu nebo přiložené DVD atd. Nástroje pro autonomní učení nebo nástroje pro učitele usnadňující komunikaci s žáky a poskytování. Současně by měla být učebnice pro žáky poutavá. Samotnou kapitolou jsou v současnosti učebnice určené pro standardizované testy jako TOEFL, First Certificate, IELTS nebo učebnice pro specifický účel ESP.

Liškař současně zdůrazňoval zvukovou stránku výuky jazyka, a proto zmiňuje dva druhy učebnic: a) textové (klasické), b) zvukové.

Nejen díky československým odborníkům a jejich učebnicím, jež odpovídaly soudobým závazným osnovám pro jednotlivý typ škol a tříd,

Závěr teoretické části

V teoretické části byl popsán vývoj vzdělávací soustavy mezi léty 1847-1945 se zřetelem na změny a zákony, jež měly vliv na výuku cizích jazyků. Tyto zákony, jako Nový říšský školní zákon či "Metelkův" zákon ovlivnily budování školské soustavy, například zavedením osmileté povinné docházky či podporou obchodních akademií, kde byla angličtina jako další živý jazyk vyučována. Druhá etapa 1918-1939 je charakteristická mnohými reformními návrhy či změnami osnov. Podstatný je rozvoj českých středních škol. Na mnohých z nich, reálkách, reálných gymnáziích, reformních reálných gymnáziích či obchodních akademiích se vyučoval anglický jazyk. Třetí etapa 1939-1945 znamenala komplikace s dostupností (středoškolského) studia z důvodu nástupu nacistického režimu a násilnému omezování přístupu ke vzdělávání či zabrání Sudet. Po kapitolách a historickém vývoji jsme se zabývali dominantními výukovými metodami, konkrétně gramaticko-překládovou metodou, reformním hnutím a s ním spjatou přímou metodou a zprostředkovací metodou. První metoda, užívaná již při výuce klasických jazyků, byla dominantní v 19. století. Přímá metoda a zprostředkovací metoda byly důležité v námi sledované první polovině 20. století. Následuje sekce o učebnicích, která slouží k pochopení tehdejší výuky.

V praktické části práce budeme zkoumat učebnice z pohledu vlivu metod při tvorbě

učebnic a vliv sociokulturního kontextu a proměn školské soustavy na počet a tvorbu učebnic.

ANALYTICKÁ ČÁST

6. Představení korpusu a metodologie analýzy zkoumaných učebnic

V analytické části se budeme snažit zodpovědět na dvě otázky:

- 1) Dokazuje korpus dohledaných dobových učebnic anglického jazyka změny školské soustavy a proměny výuky angličtiny v třech zkoumaných obdobích?
- 2) Lze v dobových učebnicích anglického jazyka vysledovat proměny výukových metod pro jazyky, tak jak byly popsány v teoretické části práce?

1) Otázka č. 1

Nyní se budeme snažit ověřit na základě korpusu dohledaných učebnic anglického jazyka v jednotlivých obdobích, změny ve školské soustavě a jejich vliv na zaměření (pro jaký typ školy je učebnice určena) a počet učebnic. V této souvislosti je nutné zmínit Nový říšský zákon z roku 1869, který zavedl osmiletou povinnou docházku a byl podnětem pro vznik mnohých škol.

Učebnice anglického jazyka vydané do roku 1918

Angličtina v období do roku 1918 mohla být studována na několika typech střední školy: První typ, reálka, na našem území vznikl v roce 1847, od roku 1851 bylo studium šestileté, od roku 1868 sedmileté. Druhou institucí, kde byly vyučovány živé jazyky bylo reálné gymnázium.

Další možností studia byla lycea, jejichž osnova se od roku 1912 začala blížit osnovám reálek a reálných gymnázií. Současně, v letech 1907-1909, byl patrný rozvoj dívčího vzdělání. Klasické gymnázium *Minerva* se stalo roku 1909 reálným a další dvě gymnázia vznikla na Moravě.

V první zkoumané epoše jsme dohledali deset učebnic/gramatik v českém jazyce. Tři z nich byly vydány v 19. století. Strakova *Mluvnice anglická* a Malého *Rukověť jazyka anglického* jsou mluvnice a nejedná se o školní učebnice. Jak bylo uvedeno výše, malé změny ve školství směřovaly od klasického k reálnému vzdělání, obsahující výuku cizích živých jazyků, se udály přibližně mezi 1907-1915. Dohledali jsme učebnice Františka Krupičky, který je autorem učebnic pro vyšší školy obchodní z let 1907-1915. Převládaly tedy učebnice pro obchodní školy. Na tomto typu škol se stal již roku 1871 profesorem

Josef Václav Sládek. Pro tyto potřeby vytvořil učebnici a čítanku. Obchodních akademií však do roku 1918 existovalo pouze devět a jejich rozvoj je patrný v druhém období, jak jsme zmínili v teoretické části. Pro studenty obchodních akademií je určena i Davidova *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie* z roku 1913. Krupičkovy učebnice jsou třídílné. První díl je určen studentům druhého ročníku, *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie) Díl I. (Pro druhý ročník)* z roku 1913, druhý díl studentům třetího a čtvrtého ročníku, *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl II. Pro třetí a čtvrtý ročník*, z roku 1914 a třetí díl *učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl III. Slovníček* z roku 1915 je slovníčkem. U ostatních učebnic jsme dohledali pouze jeden díl, bez slovníčků či jiných doplňků.

Do roku 1918 jsme dohledali dvanáct knih (učebnice/gramatiky).

- Adolf William Straka *Mluvnice anglická*, 1862
- Jakub Malý *Rukověť jazyka anglického*, 1870
- Josef Václav Sládek *Přípravná mluvnice anglického jazyka*, 1872
- Josef Václav Sládek *Anglická čítanka*, 1875
- Václav Emanuel Mourek *Učebné listy jazyka anglického pro samouky*, 1886
- František Vymazal *Anglicky snadno ve 30 úlohách : úplný kurs k naučení se mluvení jazyka anglického bez učitele*, 1902
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). III, Slovníček*, 1907
- Václav Alois Jung *Učebnici jazyka anglického*, 1909
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. I Preparatory step. [Přípravný stupeň]*, 1913
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie) Díl I. (Pro druhý ročník)*, 1913
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl II. Pro třetí a čtvrtý ročník*, 1914
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl III. Slovníček*, 1915

Učebnice anglického jazyka v letech 1918-1939

V druhém zkoumaném období 1918-1939 se gymnázia a reálná gymnázia po zjednodušení středoškolského systému a úpravě hodinových dotací stala téměř totožná, lišící se vyučovanými jazyky. Reálky, druhý typ střední školy, byly po první světové válce přeměňovány na reálná gymnázia, přičemž tento proces začal už dříve a skončil zrušením reálek v roce 1948. Další typ lycea, byl zrušen roku 1922. Opačné procesy můžeme pozorovat díky "Metelkovu" zákonu od roku 1919, díky čemuž vznikaly mnohé základní i střední školy.

V tomto období jsme dohledali dvacet tři učebnic, přičemž se jedná jak o obecné učebnice, tak učebnice určené studentům reálných gymnázií, reformně reálných gymnázií a obchodních akademií. K některým z nich existují slovníčky či cvičebnice.

Níže uvedeme učebnice dle jednotlivých typů škol. Obecnou je Pacáková *Anglicky pro každého: praktická učebnice anglického jazyka pro širší vrstvy lidové s česko-anglickým slovníčkem* z roku 1919 obsahující slovníček.

Pro odborné, obchodní školství tvořil učebnice Krupička: *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl I, [pro 2. roč.]* z roku 1930, *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl II. (pro třetí a čtvrtý ročník)* z 1930. Dále je autorem slovníčků pro výše zmíněné učebnice: *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl III, Slovníček* z roku 1930 a *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl IV, Slovníček* z roku 1932.

Pro stejný typ škol tvořil Josef Julius David v roce 1920 *Učebnici jazyka anglického pro obchodní akademie. I, pro 1. a 2. roč. obch. akad., Preparatory step. [Přípravný stupeň]*, v roce 1922 *Učebnici jazyka anglického pro obchodní akademie. II, [pro 2. roč. obch. akademií], Advanced step. [Pokrač. stupeň]*, ke které vytvořil i slovníček *Dictionary*. Dále vytvořil *Učebnici jazyka anglického pro obchodní akademie a školy střední, předpokládá se její užití ve čtvrtém ročníku obchodních akademií*. Dále je autorem *Anglické obchodní korespondence [Commercial correspondence and exercises]: Pro obch. akad. Část 1* z roku 1922 a *Příruční mluvnice jazyka anglického se zřetelem k potřebám obchodním zvláště k 2. a 3. dílu "Učebnice jaz. anglického z 1922 a Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. III. C, Slovník anglicko-český, 1925.*

Učebnice Trnky a Pottera byly určené studentům reálných a reformních reálných gymnázií. *Učebnice jazyka anglického pro střední školy. Díl druhý pro 6. třídu reálných a*

8. třídu reformních reálných gymnasií z roku 1938. Dále utvořili *Učebnici jazyka anglického pro střední školy. Díl první, Pro 4. třídu reálných a 7. tř. reform. reálných gymnasií*, 1929, 1936y.

Mezi léty 1918-1939 dvacet tři učebnic.

- Ludvík Pacák *Anglicky pro každého: praktická učebnice anglického jazyka pro širší vrstvy lidové s česko-anglickým slovníčkem*, 1919
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. I, pro 1. a 2. roč. obch. akad., Preparatory step. [Přípravný stupeň]*, 1920
- E.H. Young a O. Zahrada *Učebnice anglického jazyka: 36 lekcí. I[-II]*, 1921
- E.H. Young a O. Zahrada *Učebnice anglického jazyka: 36 lekcí. Díl 2*, 1921
- F. Franzl *Učebnice jazyka anglického pro samouky*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. II, [pro 2. roč. obch. akademií], Advanced step. [Pokrač. stupeň]*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. II. F, Dictionary*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. IV, Příruční mluvnice jaz. angl. se zřet. ku potřebě. obchod.*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického: Pro obchodní akademie a školy střední. Díl 2., Advanced step. (Pokročilejší stupeň)*, 1922
- Josef Julius David *Příruční mluvnice jazyka anglického se zřetelem k potřebám obchodním zvláště k 2. a 3. dílu "Učebnice jaz. anglického"*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie a školy střední. Díl druhý Advanced step. Dictionary*, 1922
- Josef Julius David *Anglická obchodní korespondence [Commercial correspondence and exercises]: Pro obch. akad. Část 1*, 1922
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie a školy střední Díl III., (zvláště pro 4. ročník obchodní akademie) Concluding step. (Závěrečný stupeň). Dějiny s ukázkami*, 1922
- Josef Julius David *Commercial correspondence and exercises. [Oddíl D a E, Učebnice*

jazyka anglického. Díl druhý], 1922

- Josef Julius David, *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. III, [zvl. pro 4. roč. obch. akad.], Concluding step. [Závěr. stupeň]. Dějiny s ukázkami, 1924*
- Gustav Žďárský 1867-1925 *Učebnice jazyka anglického: mluvnice, praktické hovory a korespondence, 1924*
- Josef Julius David *Učebnice jazyka anglického pro obchodní akademie. III. C, Slovník anglicko-český, 1925*
- Václav Alois Jung *Učebnice jazyka anglického pro školy, kroužky a samouky, 1925*
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl I, [pro 2. roč.], 1930*
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (obchodní akademie). Díl II. (pro třetí a čtvrtý ročník), 1930*
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl III, Slovníček, 1930*
- František Krupička *Učebnice jazyka anglického pro vyšší školy obchodní (Obchodní akademie). Díl IV, Slovníček, 1932*
- Simeon Potter a Bohumil Trnka *Učebnice jazyka anglického pro střední školy. Díl první, Pro 4. třídu reálných a 7. tř. reform. reálných gymnasií, 1929, 1936*
- Simeon Potter a Bohumil Trnka *Učebnice jazyka anglického pro střední školy. Díl druhý pro 6. třídu reálných a 8. třídu reformních reálných gymnasií, 1938*

Domníváme se, že korpus dohledaných knih v tomto období odpovídá výrazným změnám, ke kterým v systému středních škol na našem území docházelo. Patrné je to z většího počtu publikovaných učebnic o jedenáct, ale rozšířil se i rozsah škol, pro které byly učebnice psány. V prvním období jsme pro střední školy dohledali jen učebnice pro vyšší školy obchodní, zatímco v rozmezí 1918-1939 byly vytvořeny učebnice pro reálná gymnázia, reformní reálná gymnázia, vyšší školy obchodní a obchodní akademie, což reflektuje změny v osnovách středních škol ve zkoumaném období, jak jsme blíže popsali v teoretické části.

Učebnice anglického jazyka mezi lety 1939–1945(48)

Ve válečných letech, třetím sledovaném období, 1939-1945(8) bylo středoškolské vzdělání v problémech. Mnoho škol bylo zrušeno, přesunuto či bylo zakázáno přijímat nové žáky.. V tomto období jsme dohledali jedenáct učebnic. Čapka s Vančurou jsou autory *Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie. I. Díl* ve dvou edicích 1942 a 1945. Nejplodnějším autorem byl Ladislav Vymětal. Autor *A Textbook of modern English. Part I., lesson 1-20* z roku 1940. jedná se o první díl z celkových třech. Druhý díl je *A Textbook of modern English. Part II. Lessons 21-30* analyzovaná byla edice z roku 1948, nelišící se od edice mezi 1939-1945, *A Textbook of modern English. Part III, Lessons 31-40* z roku 1945. Ke každému dílu existují ještě doplňky, *Doplňky k učebnici. Díl I., lekce 1-20* z roku 1941, *Doplňky k učebnici moderní angličtiny. Díl III. Lekce 31-40* z roku 1945. Za války vycházely nové učebnice Ladislava Vymětala.

Mezi léty 1939–1945(8) jedenáct učebnic

- Ladislav Vymětal *A Textbook of modern English. Part I., lesson 1-20* 1940
- Ladislav Vymětal *Doplňky k učebnici. Díl I., lekce 1-20* 1941
- Michal L. Čapka a Zdeněk Vančura *Učebnice anglického jazyka pro obchodní akademie. I. Díl* (v letech 1942 a 1945)
- Michal L. Čapka a Zdeněk Vančura *Učebnice anglického jazyka pro vyšší obchodní školy. I. díl.* 1943
- Emil Turchan *Učebnice anglického jazyka pro začátečníky*, 1945
- Ladislav Vymětal *A Textbook of modern English. Part III, Lessons 31-40* 1945
- Ladislav Vymětal *Doplňky k učebnici moderní angličtiny. Díl III. Lekce 31-40* 1945
- Emil Turchan *Učebnice anglického jazyka. Díl druhý* 1946
- Ladislav Vymětal *Doplňky k učebnici moderní angličtiny. Díl I. Lekce 1-20*
1946
- Ladislav Vymětal *A Textbook of modern English. Part II. Lessons 21-30* 1948
- Ladislav Vymětal *A Textbook of modern English. Part I. Lessons 1-20* 1946,
1948

Ve třetím sledovaném období jsme dohledali jedenáct učebnic, což potvrzuje úpadek výuky anglického jazyka. Čapková a Vančura učebnice byla určena studentům středních škol, Vymětalovy učebnice jsou obecné.

2) Otázka č. 2

Proměny výukových metod budou představeny prostřednictvím tří vybraných učebnic, které jsou svojí strukturou i obsahem typické pro dané období.

Výukové metody v učebnicích anglického jazyka do roku 1918

Z prvního období jsme z pohledu možného vlivu metod analyzovali *Rukověť anglického jazyka* z roku 1870, která je gramatikou a část výkladu o pravopise je řazena podle slovních druhů, což dokládá základní myšlenku gramaticko-překladové metody. Kniha je rozdělena do tří částí a hlav a gramatika převládá převládá nad slovní zásobou. Výklad pravidel je v češtině a nenásledují žádná cvičení.

Vyjma výkladu navazuje po straně 98 seznam nepravidelných sloves, po stránce 179 seznam vybraných idiomů, běžných frází a ukázky krásné literatury. Deduktivní metoda je užívána při výkladu gramatiky a výslovnosti. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Ke knize nebyl vytvořen žádný doplňkový materiál. Čtenář by měl pokračovat ve studiu nejlépe čtením anglických knih. Jednotlivé úseky nejsou rozděleny na kapitoly či očíslované texty.

Výukové metody v učebnicích anglického jazyka v letech 1918-1939

V druhém zkoumaném období jsme zkoumali *Učebnici jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií*. Františka Krupičky z roku 1930. Z chronologického hlediska by měla učebnice odpovídat metodě zprostředkovací, která se stala oficiální výukovou metodou pro cizí jazyky po roce 1918.

Učebnice obsahuje krátké výchozí texty, které jsou popisného nebo dialogického textu, se kterými žáci pod učitelským vedením pracovali. Setkáváme se zde s reáliemi o Velké Británii, britském průmyslu či Londýně a dále texty pro (soukromou) četbu. Je zde tedy patrný posun od čistě gramatikou řízené výuky, kdy žáci postupovali systematicky podle slovních druhů k řazení podle témat z běžného života. Orientace textů na běžný mluvený

jazyk a realie cílové země také dokazuje posun od teoretického učení se o jazyce (nepřímé metody) pro účely překladu literárních textů k učení se jazyku pro komunikaci v cílové zemi.

Nejčastější cvičení se váží k čtení s porozuměním, která obsahují otázky v anglickém jazyce k výchozímu textu a nebo překladová, která jsou v českém i anglickém jazyce. V učebnici nalézáme sekci *grammar*, kde je gramatika deduktivně vykládána v mateřském jazyce. Vyjma tématu spjatého s realii obsahuje učebnice témata blízká žákově každodennímu životu.

Principy zprostředkovací metody spatřujeme zejména v práci s jednoduchým textem, který tematicky souvisí s každodenním životem žáků. Nacházíme zde však ale i vlivy metody gramaticko-překladové početná překladová cvičení nebo deduktivní výklad gramatických pravidel v mateřském jazyce. V učebnici chybí cvičení zaměřená na nácvik výslovnosti, ale lze předpokládat, že výslovnost byla nacvičována na základě výchozích textů.

Výukové metody v učebnicích anglického jazyka v letech 1939-1945

V posledním zkoumaném období jsme metody zkoumali na příkladu *A Textbook of Modern English Part I Lessons 1-20* z roku 1940 Ladislava Vymětalova. Stejná struktura a obsah je i u pozdějších vydání z let 1946 a 1948 a velmi podobnou strukturu a obsah má i předchozí Vymětalova učebnice *A New English Textbook z roku 1939* o deseti lekcích.

Analyzovaná učebnice se skládá z 20 lekcí a neobsahuje rejstřík, obsah, ilustrace a zvukové nahrávky. Poznámky pro učitele nejsou součástí. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo.

Každá lekce začíná výchozím textem, ze kterého pak vychází další možná cvičení, jako čtení s porozuměním, Questions, Exercises (Fill in..., Turn into..., Insert...). To neplatí u opakovacích lekcích, ty neobsahují výchozí text, jen cvičení. Dvě lekce obsahují část Zvuky (Sounds). Gramatika není vysvětlena, ačkoliv učebnice obsahuje gramatická cvičení. Lekce neobsahují sekce s novou slovní zásobou a žádné cvičení na psaní. Autor nekomentuje výběr textů a slovní zásobu. Konverzaci není věnována žádná lekce, mohly se užít otázky ze sekcí Questions (Otázky) pod výchozími texty, jako např.: To be, A Story of Human Life, Learn When, Food. Slovní zásoba, překladová cvičení a výklad mluvnice obsahují *Doplňky* k této učebnici.

Z pohledu metod, Vymětalova učebnice vznikala ještě v období platnosti oficiální

Hruškovi metody a částečně ji připomíná, protože se pracuje s jednoduchými texty souvisejícími s každodenním životem a neobsahuje překladová cvičení do mateřského jazyka. Překladová cvičení obsahují až *Doplňky*. Současně však není v učebnici věnována pozornost výslovnosti, a můžeme spatřovat vliv zprostředkovací metody. Okomentujte ten rozšířený výběr typů cvičení. Oproti prvnímu a druhému období nacházíme nově doplňovací jsou oproti předchozímu období novinka, cvičení na výslovnost také.

Závěr analytické části

V teoretické části práce byly popsány ve sledovaném období tři metody – gramaticko-překladová, přímá a zprostředkovací. První učebnici jsme přiřadili k gramaticko-překladové. Učebnici s přímou metodou jsme nedohledali. U dalších dvou je vidět posun od čistě gramaticko-překladové metody k praktičtěji orientované výuce na základě krátkých textů, kde ale stále převládala překladová cvičení až k zprostředkovací metodě, kde už se nejprve pracuje s globálním porozuměním textu (otázky k porozumění v cílovém jazyce), pozornost je věnována i výslovnosti a rozšiřuje se paleta používaných cvičení (doplňovačky atd).

Jsme přesvědčeni že analýza korpusu učebnic ve sledovaných obdobích potvrzuje, co se dělo ve sledovaných obdobích v českém středním školství a výukou angličtiny. Další živý cizí jazyk nebyl na českých středních školách běžný. Pokud se další cizí jazyk vyučoval byla to převážně francouzština. Pokud se angličtina vyučovala, bylo to na reálných gymnáziích, reálkách a obchodních akademiích, ve kterých se objevovala slovní zásoba spjatá s obchodem. Existence doplňkových materiálů jako cvičebnic či slovníků nebyla čtenou. Rozvoj výuky angličtiny spatřujeme po roce 1907, což je přímo úměrné většímu důrazu na reálné školství. Po roce 1918 potvrzuje korpus učebnic rozšíření výuky angličtiny na obchodních školách nebo reformních reálných gymnáziích a reálných gymnáziích. Současně však jsou rušena lycea a přeměňovány reálky. Celkově však ve druhém období vzrostl počet škol, na kterých byl anglický jazyk vyučován. Během válečných let nebylo středoškolské studium okupanty podporováno, což dokládá i korpus učebnic.

Závěr

Tématem této diplomové práce byl výzkum učebnic anglického jazyka používaných na českých středních školách v rozmezí let od druhé poloviny 19. století do roku 1945(8). Snažili jsme se vyhnout tendenčnímu hodnocení zkoumané problematiky v námi vybraných dějinných úsecích, přičemž jsme se současně snažili zmapovat veškeré metodické charakteristiky výuky, jež jsou pro toto období signifikantní.

V teoretické části bylo podstatné nastínění vývoje vzdělávací soustavy na našem území se zřetelem na vývoj středního školství, konkrétně gymnaziálního, reálného a odborného, protože na těchto typech škol, byla angličtina vyučována. V závislosti na sociokulturním kontextu bylo rozděleno zkoumané období do tří etap. Součástí této části byl nástin podmínek vyučování angličtiny ve zkoumaném období. Znalost těchto informací mohlo pomoci vytvoření si obrázku o formě a obsahu vyučování anglického jazyka a pro následující analýzu dobových učebnic. Teoretickým východiskem bylo studium dobových dokumentů a publikací, zejména děl Otakara Kádnera a Věstníků ministerstva školství a dalších.

Dále jsem se v teoretické části zabývali obecnou teorií učebnic a specifiky učebnic cizích jazyků. Následovala část zabývající se popisem vybraných výukových metod užívaných při výuce cizích jazyků, jež ovlivňovaly vznik a koncepci učebnic a způsoby jejich užití v hodinách.

V praktické části jsme se pokusili zanalyzovat vybrané dobové učebnice anglického jazyka. Na základě dohledaných učebnic byly pak ve vztahu k rozdělení sledovaného období na jednotlivé etapy vybrány konkrétní učebnice k analýze: *Rukověť anglického jazyka* Jakuba Malého z roku 1870, *Učebnici jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií* roku 1930 Františka Krupičky a *A Textbook of modern English. Part I., lesson 1-20* z roku 1940 Ladislava Vymětala. Zbytek učebnic, které jsme analyzovali se nacházejí v přílohách.

Chtěli bychom podotknout, že práce, z důvodu rozsahu, nemůže postihnout úplný stav výuky angličtiny ve zkoumaném období. Jak již bylo zmíněno, nezkoumali jsme učebnice pro základní a vysoké školy, což otevírá prostor pro další možný výzkum. K samotné analýze je možné podotknout, že mohla být provedena jinak – mohl být vybrán konkrétní aspekt, jako obsahy, výchozí texty či rejstříky a ty podrobněji rozpracovat.

V rámci výzkumu učebnic zaujímá výzkum učebnic cizího jazyka specifické

postavení. V současné době je totiž dominantní synchronní metoda. Pro komplexní hodnocení současného stavu učebnic se domníváme, že je diachronní výzkum přínosný. Pokud bychom dobové učebnice hodnotili pomocí současných kritérií, jevily by se technicky zastaralé. V kontextu doby vzniku se však jedná o autentický materiál užívaný ve výukové praxi ve sledovaném období. Jsme přesvědčeni, že z metodologického hlediska jsou dobové učebnice zajímavé a mohou být zdrojem inspirace pro dnešní výuku angličtiny

Za výhodu považujeme, že učebnice byly utvořeny českými autory, kteří byli obeznámeni s potřebami českých žáků a českým výukovým prostředím.

Na českých středních školách se v současnosti užívají učebnice zahraničních autorů určené pro široké spektrum uživatelů. Zařazení doplňkových materiálů specifických pro české prostředí je na učitelovi, jak v oblasti reálií, tak problematických mluvnických jevů.

POUŽITÁ LITERATURA

1. Primární literatura

Dobové učebnice

KRUPÍČKA, František. *Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií*. 5. Praha: Československá grafická unie, 1930.

KRUPÍČKA, František. *Učebnice jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií*. 4. Praha: Československá grafická unie, 1930

KRUPÍČKA, František. *Učebnice a čítanka jazyka anglického pro třetí ročník obchodních akademií*. 4. Praha: Československá grafická unie, 1930.

KRUPÍČKA, František. *Učebnice jazyka anglického pro čtvrtý ročník obchodních akademií*. 4. Praha: Česká grafická unie, 1932

MALÝ, Jakub. *Rukověť anglického jazyka*. Praha: I. L. Kober, 1870.

VYMĚTAL, Ladislav. *A Textbook of Modern English Part I Lessons 1-20*. The Institute of Modern Languages, 1948.

VYMĚTAL, Ladislav. *Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1–20*. Praha: Ústav moderních řečí, 1946.

VYMĚTAL, Ladislav. *A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30*. Brno: The Institute of Modern Languages, 1948.

VYMĚTAL, Ladislav. *A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40*. Brno: The Institute of Modern Languages, 1945.

VYMĚTAL, Ladislav. *Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl III lekce 31–40*. Praha: Ústav moderních řečí, 1945.

Dobové publikace z didaktiky cizích jazyků, pedagogiky a věstníky

HRUŠKA, Jaroslav, Otakar. *Metodologie jazyka francouzského a německého*. 1. vyd. Praha: Česká grafická akc. společnost, 1916.

HRUŠKA, Jaroslav, Otakar. *Metodologie jazyka francouzského*. 2. vyd. Praha: Česká grafická unie, a.s., 1926.

KÁDNER, Otakar. *Dějiny pedagogiky: Díl 3, svazek I, Vývoj teorií pedagogických od konce století osmnáctého*. 2. vyd. Praha: Unie, 1923.

KÁDNER, Otakar. *Dějiny pedagogiky: díl II, do konce století osmnáctého*. Praha: Dědictví Komenského, 1910. Encyklopedická knihovna Dědictví Komenského; sv. 13.

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. Díl 1, Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1929.

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. Díl 2, Praha: Sfinx, Bohumil Janda 1931.

PŘÍHODA, Václav. *Myšlenka jednotné školy*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1948. Přednášky a diskuse; sv. 19.

VRÁNA, Stanislav. *Učebné metody*. 1. vyd. Praha: Vydavatelský odbor ÚSJU v zemi Moravskoslezské, 1938.

Věstník českých profesorů. R. 1914-1915, roč. 22, č. 1-10. Praha: Ústřední spolek českých profesorů, 1895-1942.

Věstník ministerstva školství a národní osvěty. VII. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1927.

Věstník ministerstva školství a národní osvěty. VIII. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1928.

Věstník ministerstva školství a národní osvěty. IX.. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1929

Věstník ministerstva školství a národní osvěty. XI.. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1931.

Sekundární literatura

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005. Gender sondy. ISBN 80-86429-38-5.

CIGÁNEK, Radim. *Politický zápas o jednotnou státní školu 1945-1949*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 46-47. 55 Mladá fronta, roč. 1, č. 97 ze dne 31. 8. 1945

DOBEŠ, Jan, Zdeňka HLEDÍKOVÁ a Jan JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích: Od počátku státu po současnost*. Druhé. Praha: Lidové noviny, 2007.

HAVRÁNKOVÁ, Marie a Vladimír PETKEVIČ, ed. *Pražská škola v korespondenci: dopisy z let 1924-1989*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2742-7.

HENDRICH, Josef. *Didaktika cizích jazyků*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické

nakladatelství, 1988, 498 s. Učebnice pro vysoké školy.

CHODĚRA, Radomír. *Didaktika cizích jazyků: úvod do vědního oboru*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2274-5.

CHODĚRA, Radomír a Lumír RIES. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999, 2 sv. (163, 167 s.). ISBN 80704215761.

JANŮ, Karel. *Jungmannův překlad Ztraceného ráje*. 2014. DIPLOMOVÁ PRÁCE. Filozofická fakulta UK. Vedoucí práce Mgr. Šárka Tobrmanová, Ph.D.

KALHOUS, Zdeněk. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

KOŠTÁLOVÁ, Renata a Vratislav KOŠZÁL. *Britská šlechta v českých zemích*. Brno: Barrister & Principal, 2018. ISBN 8073640767.

KOVÁŘÍČEK, Václav a Iva KOVÁŘÍČKOVÁ. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1989.

LIŠKAŘ, Čestmír, 1974. *Cíl, obsah a metody vyučování cizím jazykům*. Brno: Universita J.E. Purkyně.

LIŠKAŘ, Čestmír, 1982. *Formy a prostředky vyučování cizím jazykům*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 17-125-81.

MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT, ed. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-148-5.

MAŇÁK, Josef, Vlastimil ŠVEC a Štefan ŠVEC. *Slovník pedagogické metodologie*. 1. vyd. Editor Josef MAŇÁK, Štefan ŠVEC, Vlastimil ŠVEC. Brno: Paido, 2005, 134 s. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 8021038020.

MÁNEK, Bohuslav. Počátky české kritiky uměleckých překladů z angličtiny v devatenáctém století: od recenzí k teorii. *AUC PHILOLOGICA*. 2019, 2019(1), 11-20. ISSN 0567-8269.

MATOUŠEK, František. *Vývoj dějinný a informativní: Přehled veškerého českého školství (obecného, středního, učitelského, odborného, vysokoškolského)*. Praha: Časopis českého studentstva, Úřednická knihtiskárna Karla Pittra, 1911

MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. ISBN 80-7020-051-0.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999. ISBN 80-902622-2-8.

NOVÁK, Jan Václav a Arne NOVÁK. *Stručné dějiny literatury české*. Olomouc:

Promberger, 1910.

NYKL, A. R., ŽENKA, Josef, ed. *Alois Richard Nykl: padesát let cest jazykozpytce a filosofa*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3354-1.

Program československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý 5. dubna 1945 v Košicích, tzv. Košický vládní program.

POČÁTKY ČESKÉ KRITIKY UMDLECKÝCH PTEKLADŮ Z ANGLIČTINY V DEVATENÁCTÉM STOLETÍ: OD RECENZÍ K TEORII. *AUC Philologica (Acta Universitatis Carolinae Philologica)*. Praha: NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM, 2019, (1), 11-20. ISSN 0567-8269.

PROŠKOVÁ, Alena. *Francouzský jazyk v českém výukovém prostředí v letech 1847 – 1948*. Praha, 2014. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jitka Radimská dr.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýza edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, 148 s. ISBN 8085931494 .

PRŮCHA, Jan, 2017. *Moderní pedagogika*. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1228-7.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6. ,aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 9788073676476.

ROSA, A. JINDRA J., *Průmyslové a odborné školy v Republice Československé*, Praha 1928

SELNER, Ondřej. *Překlady básní E. A. Poea v kontextu české literatury*. České Budějovice, 2015. DIPLOMOVÁ PRÁCE. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Vedoucí práce Prof. PaedDr. Vladimír Papoušek, CSc.

ŠTĚPÁNOVÁ, Adéla. *UČEBNICE FRANCOUZŠTINY POUŽÍVANÉ NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH V LETECH 1948-1989*. České Budějovice, 2018. DIPLOMOVÁ PRÁCE. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Vedoucí práce Mgr.

Alena Prošková, Ph.D.

VÁŇOVÁ, Růžena, Karel RÝDL a Josef VALENTA. *Výchova a vzdělání v českých*

dějínách. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1992, 311 s. ISBN 8070666072.

VESELÁ, Z. Vývoj české školy a učitelského vzdělávání. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 147 s. ISBN 80-210-0458-4.

VLČEK, Jaroslav. *Kapitoly z dějin české literatury*, Praha 1952 a Lexikon české literatury 3, Praha ,2000 č. 1, 1/1. 2 ARBES, J. Poe a jeho báseň Havran. *Květy*. 1871, roč. 6, č. 7, s. 52-54; č. 8, s. 60-62; č. 9, s. 68-70; č. 10, s. 75-78.)

Online zdroje

Bohumil Bydžovský. *Wikipedia* [online]. 2017 [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Bohumil_Byd%C5%BEovsk%C3%BD

Josef Julius David. *Biografický slovník* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DAVID_Josef_Julius_2.3.1871-2.4.1941).

Krupička, František. *Městská knihovna v Praze* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: https://search.mlp.cz/cz/osoby/1140044/#/ak_od=key-eq:1140044&ak_o=key-eq:1140044)

MŠMT OD ROKU 1848 DO SOUČASNOSTI. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

(Ne)bojte se angličtiny. 100 roků anglistiky a Pražský lingvistický kroužek. In: Český rozhlas [online]. 28. únor 2013 [cit. 2020-07-24]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/nebojte-se-anglictiny-100-roku-anglistiky-a-prazsky-lingvisticky-krouzek-6580797>

Otakar Kádner. *Katedra filozofie MUNI: Slovník českých filosofů* [online]. [cit. 2019-07-01]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kadner.html>

PEPRNÍK, Jaroslav. English and the Czechs. In: *Katedra anglistiky a amerikanistiky Filozofické fakulty MU* [online]. [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/angl/thepep/thepep_01_01.pdf

Přední český jazykovědec Bohumil Trnka. *Akademický bulletin* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2009/02/08/>)

Reálka. *Wikipedia* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Re%C3%A1lka>

Reálné gymnázium. *Wikipedia* [online]. [cit. 2019-09-02]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Re%C3%A1ln%C3%A9_gymn%C3%A1zium

ŠPRINGL, Jan. Školství za protektorátu. *Školákem v protektorátu* [online]. 2016 [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/kolstvi-za-protektoratu>

Přílohy

V přílohách přikládáme rozbor obsahu zbylých učebnic dohledaných učebnic ve vybraných epochách.

Zdrojem informací o vydaných publikacích byl katalog Národní knihovny, Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, Akademické knihovny v Českých Budějovicích, Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského a internetový portál českých antikvariátů www.antikvariaty.cz. Učebnice jsme hledali v katalogech výše zmíněných knihoven dle klíčových slov: učebnice anglického jazyka, učebnice angličtiny, English coursebook, anglický jazyk, English a dle jmen autorů učebnic..

Dále je popsána obecná stavba lekcí a příloh u učebnic, pokud je obsahují. Mohou to být přehledy gramatiky, slovníky atd....Cílem analýzy bylo zmapovat obsah dobových učebnic.

Učebnice byly vybrány tak, aby jejich jednotlivé díly odpovídaly posledním čtyřem ročníkem střední školy, což je podobné dnešnímu stavu.

V meziválečném období 1918-1939 jsme analyzovali zbylé učebnice Františka Krupičky, protože se jedná o sadu čtyř knih určených pro první až čtvrtý ročník obchodních akademií: *Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií* z roku 1930, *Učebnice jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií* z roku 1930, *Učebnice a čítanka jazyka anglického pro třetí ročník obchodních akademií* z roku 1930, *Učebnice jazyka anglického pro čtvrtý ročník obchodních akademií* z roku 1932.

Ve třetím období 1939-1945 jsme analyzovali zbylé Vymětalovy učebnice: *A Textbook of Modern English Part I Lessons 1-20* z roku 1948, *Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1-20* z roku 1946, *A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30* z roku 1948, *A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40* z roku 1945, *Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl III lekce 31-40* z roku 1945.

Duhou částí příloh je fotodokumentace vybraných učebnic.

Níže uvádíme seznam zkoumaných učebnic

1870	MALÝ, Jakub. <i>Rukověť anglického jazyka</i> . Praha: I. L. Kober, 1870.
1930	KRUPÍČKA, František. <i>Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií</i> . 5. Praha: Československá grafická unie, 1930.
1930	KRUPÍČKA, František. <i>Učebnice jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií</i> . 4. Praha: Československá grafická unie, 1930.
1930	KRUPÍČKA, František. <i>Učebnice a čítanka jazyka anglického pro třetí ročník obchodních akademií</i> . 4. Praha: Československá grafická unie, 1930.
1932	KRUPÍČKA, František. <i>Učebnice jazyka anglického pro čtvrtý ročník obchodních akademií</i> . 4. Praha: Česká grafická unie, 1932
1948	VYMĚTAL, Ladislav. <i>A Textbook of Modern English Part I Lessons 1-20</i> . The Institute of Modern Languages, 1948.
1945	VYMĚTAL, Ladislav. <i>Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl III lekce 31-40</i> . Praha: Ústav moderních řečí, 1945.
1948	VYMĚTAL, Ladislav. <i>A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30</i> . Prag: The Institute of Modern Languages, 1948.
1945	VYMĚTAL, Ladislav. <i>A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40</i> . Prag: The Institute of Modern Languages, 1945
1946	VYMĚTAL, Ladislav. <i>Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1-20</i> . Praha: Ústav moderních řečí, 1946

Do roku 1918

MALÝ, Jakub. *Rukověť anglického jazyka*. Praha: I. L. Kober, 1870.

Rok Vydání	1870
Celý název učebnice	Rukověť anglického jazyka
Autor/Autoři	Jakub Malý

Autor v předmluvě uvádí, že cílem učebnice je seznámit studenty středních škol s významným živým jazykem. Původní záměr autora počítal s větším rozsahem učebnice. Vhodné užití učebnice a příklady záleží na jednotlivých učitelích. (Malý, *Rukověť anglického jazyka*, s. 2).

Knih (gramatika) je rozdělena do tří částí a hlav. Po straně 98 navazuje seznam nepravidelných sloves. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky.

Malý se v knize pokusil čtenáře seznámit s každou oblastí anglického jazyka, přičemž by čtenář mohl pokračovat ve studiu, nejlépe čtením anglických knih. Dále zakládá na předpokladu, že středoškolští studenti mají dobrou znalost obecné gramatiky a mateřského jazyka, jehož znalost je podmínkou seznámení se s cizím jazykem. Díky těmto předpokladům, autor zmenšil rozsah vysvětlovacího aparátu (Malý, *Rukověť anglického jazyka*, s. 2).

Velký prostor věnuje sekci o výslovnosti. Více příkladů nechává autor na učitelovi, jenž má zadávat i cvičení. Malý dále nastiňuje možné užívání knihy. Učitel nemusí být chronologický v jejím užívání. Za nejlepší způsob výuky považuje, aby po výkladu pravidel výslovnosti se přešlo hned k časování a skloňování. Co nejdříve by se pak mělo přejít k četbě, věty by měly být rozebírány a být překládány do češtiny. Za vhodné dále považuje užití domácích úkolů. Autor se domnívá, že dvouhodinová týdenní dotace dostičuje

pilnému žákovi, aby po roce rozuměl každé anglické knize a byl schopen o běžných věcech konverzovat a dále, že by se anglický jazyk měl vyučovat a proto, již připravoval čítanku a do budoucna plánoval slovník anglicko-český a česko-anglický (Malý, *Rukověť anglického jazyka*, s. 2.).

První část obsahuje výslovnost, anglickou abecedu. Autor podrobně popisuje jednotlivé hlásky a jak se liší jejich výslovnost dle pozice ve slově, plus výjimky. V další části o výslovnosti se zabývá slovním akcentem. Tato část zabírá přes 50 stránek. Poznámky, vysvětlivky a celý fonetický systém je vysvětlen česky. Po kapitole o výslovnosti následuje kapitola o Slovozpytu. Nejdříve se píše o slovních druzích, avšak jsou vynechány částice. Autor přidružuje k slovním druhům členy. Autor neopomíjí v části o Pohlaví (rodu) koncovky rodu ženského a časté odchylky. Gramatické jevy vysvětluje v češtině.

Z důvodu doby vzniku mluvnice 1869 uvádí autor sloveso *shall* ve významu mít povinnost a užívá jej běžně ve všech osobách např. *I shall, Thou shall*. Obdobně je tomu u slovesa *will*, s významem chci. *I will* (já chci), *thou wilt* (chceš), *he/she wills*.

Za zajímavé považují, že autor nevyčleňuje takzvaná nepravidelná (silná) slovesa, přičemž takovéto změny ve tvaru slova řadí k variantám minulého času (Malý, *Rukověť anglického jazyka*, s. 92.)

Další změny oproti dnešnímu standardu jsou v budoucím čase. Prostý budoucí čas má následující formy:

I shall love budu milovati,	we shall love budeme milovati,
Thou wilt love budeš milovati,	you will love budete milovati,
He will love bude milovati,	they will love budou milovati

Odhodlanost, slib nebo výhružku vyjádříme:

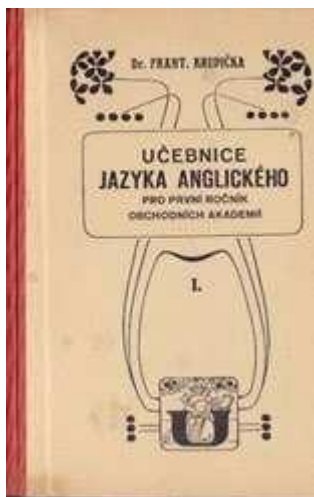
I will love,	we will love,
Thou shalt love,	you shall love,
He shall love,	they shall love,

Druhá osoba jednotného čísla se tvoří přidáním koncovky *st*, např. *lovest, singst*. Tyto koncovky zůstávají i v minulém čase, např. *tookes, playedst, wrotest*, platí to i u “času ukončeného minulého“ (předpřítomného) *I have had, thou hast had* a “času dávno minulého“ (předminulého) *I had had, thou hadst had*.

Malý vysvětluje jevy postupně. Až na straně 98 se student dozvídá, že *Thou* se užívá jen v básnické mluvě a při oslovování Boha. Vše ostatní, zvířata, děti atd. se oslovují *you*. Obdobně až na straně 98 se student setkává se seznamem nepravidelných sloves. Tato slovesa cca 180 se musí žák nazpaměť naučit a učitel musí zadávat mnohé úkoly na toto téma. Autor se domnívá, že obeznámenost studentů s německým jazykem, jim může pomoci při učení se anglickému jazyku.

Mezi léty 1918–1939

KRUPÍČKA, František. *Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií*. 5. Praha: Československá grafická unie, 1930.

Rok vydání	1930
Celý název učebnice	Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií
Autor/Autoři	František Krupička
Počet stran	131 stránek
Počet lekcí	57

Autor František Krupička se narodil roku 1876 v Novém Městě nad Metují a zemřel v roce 1950 v Praze. Byl docentem angličtiny, vytvářel anglické učebnice a slovníky. Propagoval studium angličtiny na středních obchodních školách. Přeložil i *Talisman* Waltera Scotta. Byl učitel významného lingvisty a překladatele *Koránu* Aloise Richarda Nykla (Nykl, 2016, s. 148).

První analyzovaná učebnice vyšla v roce 1930 z pera Františka Krupičky. Kniha je určena studentům prvních ročníků obchodních akademií. Jedná se o první díl učebnici odpovídající tehdejšími osnovám, přičemž sama byla schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 4. ledna 1930, č. 171.641/29-III, jako učebnice pro obchodní akademie s českým vyučovacím jazykem.

Učebnice obsahuje celkem 47 lekcí. Po straně 97 navazuje Slovníček ke cvičením a Slovníček abecední. Slovníčky obsahují fonetický přepis slov. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. V knize nejsou obsaženy žádné rejstříky či obsahy.

Můžeme se setkat s výkladem O jazyku anglickém, stručných dějinách Velké Británie, o výslovnosti, číslovkách, záporem ve větě, slovesem *can*, stupňováním, časem minulým a předpřítomným.... Postupně se žáci seznamují se členy, výslovnostními cvičeními, slovesem *have* nebo rozlišnostmi mezi samohláskami, číslovkami, záporem ve větě, slovesem *can*, stupňováním, časem minulým a předpřítomným....

Některé lekce začínají výkladem gramatiky v českém jazyce, jiné začínají tvary konkrétního slovesa v anglickém a českém jazyce, jiné konkrétními slovy se zřetelem ke specifické fonetické charakteristice. Většina však začíná výchozím textem v anglickém jazyce, ten může mít popisný či dialogický charakter. Na výše zmíněné navazuje jedna či více z následujících variant: Exercise (v anglickém jazyce), Překlad (v českém jazyce, Answer the following questions!!! (v anglickém jazyce), Questions (v anglickém jazyce), Translation (v českém jazyce), Přeložte (v českém jazyce).

Nejčastější byla cvičení obměňovací (např. rodu činného do rodu trpného nebo z jednotného čísla do množného), doplňovací a překladová.

Autor neuvádí, proč zařadil konkrétní texty a cvičení. Určení učebnice studentům obchodních škol poznáme jen dle některých lekcí jako jsou: Banks (Banky), In the Office (V kanceláři) či English Money (Anglické peníze). Nebyly dohledány poznámky pro učitele, jak například vyučovat výslovnost.

KRUPIČKA, František. *Učebnice jazyka anglického pro druhý ročník obchodních akademií*. 4. Praha: Československá grafická unie, 1930.

Rok vydání	1930
Celý název učebnice	Učebnice anglického jazyka pro druhý ročník obchodních akademií
Autor/Autoři	František Krupička
Počet stran	143
Počet lekcí	105

Druhá analyzovaná učebnice v tomto období vyšla v roce 1930. Jedná se o druhý díl učebnici odpovídající tehdejší osnovám, přičemž sama byla schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 17. září 1930, č. 131.168/30-III, jako učebnice pro obchodní akademie s československým jazykem vyučovacím v znění českém.

Učebnice obsahuje celkem 105 lekcí. Po straně 129 navazuje Definitions of Commercial Terms (Definice komerčních termínů), navazuje A List of the Strong, and Irregular Weak, Verbs (Seznam silných, nepravidelných slabých sloves). Následuje obsah. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Plán výuky je neznámý. Poznámky pro učitele nejsou součástí.

Učebnice začíná zábavnou slovní hříčkou Pracuj a hraj (Work and Play), jež má motivovat zábavnou formou ke studiu jazyka. Následuje text Učení se angličtině (Learning English) vyjadřující nutnost znalosti cizího jazyka pro jedince pracujícího v obchodní sféře. Text obsahuje i otázky ke konverzaci. Další cvičení Letní prázdniny (Summer Vacation) je zcela konverzační, obsahující pouze otázky na téma student a prázdniny. Čtvrtý text Gramatika (Grammar) obsahuje krátké jednoduché anglické věty určené k opakování. Druhá část je v českém jazyce a je určena pro překlad do anglického jazyka. Nová slovní zásoba se objevuje až v lekci 8 na téma Škola (School). Nová gramatika a její výklad se objevují až v textu číslo 29 Gramatika (Grammar), jeho tématem jsou "časy", přičemž dělení, které je v učebnici se již nepoužívá např: děj úmyslný (I am about to, I am going to), čas počínavý, obsahují slovesa get, grown, become, turn.

Literární texty jsou v sekci Pro soukromou četbu (For private reading) a obsahují např. Kiplingův text, Wildova *Sobeckého obra* (*The Selfish Giant*) nebo Shakespearova *Julia Ceasara*. Další částí je Definice pojmů z komerce (Definitions of Commercial Terms). Anglické pojmy, jež jsou užitečné v obchodní sféře jsou vysvětleny opisem v angličtině. Následuje seznam nepravidelných sloves a jako poslední je zalázen obsah.

Některé lekce začínají výchozím textem v anglickém jazyce, ten může mít popisný či dialogický charakter, jiné úryvky z literárních děl v anglickém jazyce, jiné jednotlivými anglickými větami a otázkami. Některé lekce začínají již cvičením či novu slovní zásobou v anglickém jazyce a českém překladu bez výslovnosti. Poslední možností jsou lekce věnované gramatice, která není vysvětlena, jsou zde pouze příklady v anglickém jazyce.

Na výše zmíněné navazuje jedna či více z následujících variant: Exercise (v anglickém jazyce), Translation (v českém jazyce), Supply the tenses in following story (Doplň časy v následujícím příběhu). Některé lekce obsahují různorodé věty v anglickém a českém jazyce nejspíše určené k překladu.

Zaměření učebnice na studenty obchodních škol může naznačovat několik textů: At Bookseller's (U knihkupce), At the Grocer's (V obchodě se smíšeným zbožím), The Office (Kancelář), How London is Fed (Jak je Londýn zásobován), The Commerce of England (Obchod Anglie), The Port and the Docks of London (Londýnský přístav a doky). Není uvedeno, proč jsou konkrétní texty a cvičení zařazeny.

Nejčastější byla cvičení a překladová a ta složená z anglickým či českých otázek a vět, zdali byly určeny ke konverzaci či k překladu není známo. Z metodologického hlediska se často vychází ze základního textu, na který navazují otázky s ním spjaté, které ověřují porozumění textu či překlad. Velmi málo otázek je určeno ke komunikaci.

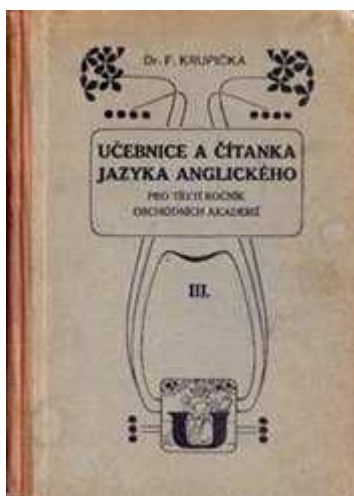
Pokud se v lekci nevyskytuje základní text, autor zařazuje příkladové otázky v českém či anglickém jazyce například k nového gramatickému jevu. K textům krásné literatury, které jsou určeny soukromému čtení nejsou žádná další cvičení.

V druhém díle se vyskytuje více uměleckého textu. Je zde menší zřetel na gramatiku oproti prvnímu dílu. Komunikaci a výslovnosti není věnováno příliš pozornosti.

Zde lze najít lekce zaměřené obsahově na každodenní život žáků jako jsou: Our House (Náš dům), School. I-IV. (Škola I.-IV.), Clothing (Oblečení), The Family (Rodina)..., což může vypovídat o snaze poskytnout jim slovní zásobu pro praktické využití jazyka k mluvení o což se snažil již Komenský.

Předposlední část Definitions of Commercial Terms (Definice pojmů z komerce) se skládá z anglických pojmů, jež jsou užitečné v obchodní sféře a jsou vysvětleny opisem v angličtině. Následuje seznam nepravidelných sloves a jako poslední je zařazen obsah. Obdobně jako v prvním díle gramaticko-překládová metoda převládá. Oproti prvnímu dílu jsou zde delší texty a méně prostoru se věnuje gramatice.

KRUPIČKA, František. Učebnice a čítanka jazyka anglického pro třetí ročník obchodních akademií. 4. Praha: Československá grafická unie, 1930.

Rok Vydání	1930
Celý název učebnice	Učebnice a čítanka jazyka anglického pro třetí ročník obchodních akademií
Autor/Autoři	František Krupička
Počet stran	200
Počet lekcí	7 částí, (62 označených lekcí ve 3 částech)

Jedná se o třetí díl učebnicové sady a přepracovanou učebnici podle nových osnov schválenou výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 17. září 1930, č. 127.323/30-III, jako učebnice pro obchodní akademie s československým jazykem vyučovacím v znění českém. Učebnice obsahuje 200 stránek a je rozdělena do sedmi částí. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Plán výuky je neznámý. Poznámky pro učitele nejsou součástí.

Kniha se skládá ze sedmi částí, přičemž v prvních třech částech se nachází 62 lekcí. První částí jsou Příběhy (Narratives). Jedná se o krátké příběhy s délkou okolo sta slov, většinou humorné či se zajímavou pointou. Postupně se texty prodlužují. Krupička užívá i textů Charlese Dickense, Marka Twaina, Jerome K. Jerome nebo adaptuje text Washingtona Irvinga, ke kterému dokládá i překlad. Po jedenáctém textu následuje sekce Cvičení (Exercise). Vysvětli, co se ti přihodilo a požádej o radu, řekni o tomto případě a) matce, za b) zloději. Druhé cvičení je složeno ze dvou částí: a) Odpovědět na otázky v angličtině, b) Přeložit věty z češtiny do angličtiny. V části o obchodu se objevují praktická cvičení pro studenty například: dialog o Nákupu cukru (Buying Sugar), žádost o zaměstnání (Applying for a Place), obchodní hovor (A Business Call), k čemuž je Cvičení (Exercise) na pochopení textu, druhá část je překlad z češtiny do angličtiny. Třetí část se zabývá Anglií a Anglickým jazykem (England and the English). Texty o Cestování do Anglie (Going to England). Jedná se o praktický text a návod. Navazují na něj ihned otázky k textu a překlad z českého jazyka do anglického jazyka. Následuje text o Venkově (The Country),

ke kterému nejsou doplňkové úlohy, což je obdobné u zbylých textů v této části. Čtvrtá část jsou materiály pro konverzaci. Jedná se o různorodé typy vět, jež mohou být užity v oblastech: Společenského styku (Social Intercourse), Cestování (Travelling), Zábavy (Amusements). Levý sloupec je v anglickém jazyce, pravý je jeho český ekvivalent. Pátá část jsou Básně (Poems). Krupička zařadil díla např. Shakespeara nebo Roberta Burnse. Pokud básník užívá nefrekventované nebo studentovi neznámé gramatické jevy, Krupička uvede jejich častější variantu např.: I seed´him = I saw him. Šestá část je Frazeologie a gramatika (Phraseology, Grammar). Studenti mají anglické texty přeložit ústně do českého jazyka a pak jej zpětně přeložit do anglického jazyka. Následujících dvacet cvičení je obdobných a jsou zaměřena na vybraná slovesa. Sedmá část Gramatické dodatečné informace (Grammatical Annotations). Krupička vysvětluje v českém jazyce slovosled, členy, rod, pády atd. Následně se zabývá adjektivy, zájmeny, slovesy, syntaxí a příslovci.

Lekce v prvních třech sekcích začínají základní textem, některé z nich mají dialogický charakter. Cvičení užitá jsou často obměňovací (vyprávěj příběh v jiné osobě, nepřímou řeč změň v přímou), překladová. Oproti předchozím dvěma dílům je zde více cvičení na komunikaci např: požádej o radu nebo převyprávěj co se stalo a samotný oddíl Materials for Converstions (Materiály pro konverzaci). Vyjma výše zmíněných se objevují i věty (otázky) v českém a anglickém jazyce, ke kterým není žádné zadání nebo alespoň nadpis. Mnoho lekcí obsahuje pouze jeden text, který bývá umělecké narativní povahy.

KRUPIČKA, František. Učebnice jazyka anglického pro čtvrtý ročník obchodních akademií. 4. Praha: Česká grafická unie, 1932

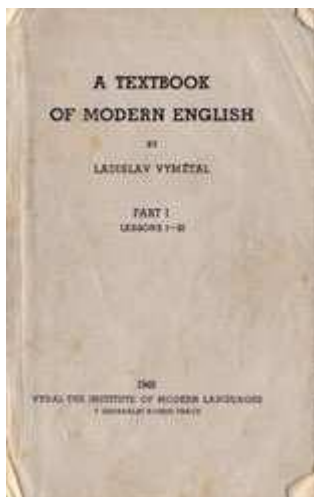
Rok Vydání	1932
Celý název učebnice	Učebnice jazyka anglického pro čtvrtý ročník obchodních akademií.
Autor/Autoři	František Krupička
Počet stran	136
Počet lekcí	6 částí (39 lekcí/text]

Jedná se o čtvrtí díl učebnicové sady, přičemž jsme zkoumali čtvrté, přepracované vydání podle nových osnov ministerstva školství a národní osnovy ze dne 26. září 1931 č. 136.395/31-III pro obchodní; akademie. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Plán výuky je neznámý. Poznámky pro učitele nejsou součástí. Kniha obsahuje 136 stran a je rozdělena na šest částí: Anglický jazyk (The English Language) nachází se zde texty např. Angličtina – světový jazyk (English – a World Language), Moderní angličtina (Modern English). Další část se nazývá Vzory moderní anglické prózy (Specimens of Modern English Prose). Krupička mimo jiných užívá Waltra Scotta a jeho Ivanhoe, či Saharu Roberta Hichense. K daným prozaickým textům nejsou určeny konverzace či cvičení. Další část se nazývá Commercial Reading, jsou zde texty zaměřené na obchod jako: Co znamená obchod (What is meant by Business), Co znamená patent (What is meant by a Patent). K žádnému z textů nejsou připojeny cvičení či konverzace. Následuje sekce Čtení v anglické historii a literatuře (Reading in English History and Literature). Jak název kapitoly napovídá, texty se zde zabývají historií anglické literatury a dějepisem, např.: Nejranější historie britských ostrovů (The Earliest History of British Isles), Zničení španělské armády 1588 (The Destruction of the Spanish Armada 1588) nebo texty o Shakespearovi či Byronovi. Žádná z textů není spjatá s doplňkovým cvičením či konverzacemi.

V sekci o Novinovém čtení (Newspaper Reading) mají studenti možnost setkat se s autentickým textem publicistického stylu. Jedná se o texty nejen z Velké Británie, ale i z Austrálie či Indie např. Imperiální volný obchod (Empire Free Trade), Vidění rádiem (Seeing by Radio). Cvičení a konverzace nejsou připojeny k žádnému z těchto textů. Poslední je část Poezie (Poetry). Krupička sem zařazuje texty Shakespearovy, Scottovy nebo Tennysonovy. K žádnému z textu není připojeny konverzace či cvičení.

1939 – 1945(8)

VYMĚTAL, Ladislav. *A Textbook of Modern English Part I Lessons I-20*. The Institute of Modern Languages, 1948.

Rok Vydání	1948
Celý název učebnice	A Textbook of Modern English Part I Lessons I-20
Autor/Autoři	Ladislav Vymětal
Počet stran	158 (79 stran textu 79 čistých stran)
Počet lekcí	20

Ladislav Vymětal, který žil mezi léty 1895 až 1940. Po gymnáziu v Kroměříži studoval teologii ve Švýcarsku. Následně pracoval jako vychovatel a posléze studoval a působil v Praze na univerzitě. Byl autorem více než dvaceti učebnic, Překládal z angličtiny a působil jako pedagog. Přeložil mimo jiné Odysseu Jamese Joyce a díla Thomase Hardyho, Cherstetona, Dickense.

Nejpozději vydaná učebnice, jež byla zařazena do výzkumu, byla publikována roku 1948 a je dílem Ladislava Vymětala. Vydání z roku 1948 je co se týče obsahu a struktury totožné s vydáním z roku 1940 a 1946. Velmi podobnou strukturu a úroveň má i předchozí Vymětalova učebnice *A New English Textbook* z roku 1939 o deseti lekcích a šedesáti dvou stránkách, která je součástí pětidílné sady.

Analyzovaná učebnice se skládá z 20 lekcí a je bez rejstříku či obsahu. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Poznámky pro učitele nejsou součástí.

Každá lekce je uvedena výchozím textem, ze kterého pak vychází další možná cvičení: Questions, Exercises (Fill in..., Turn into..., Insert..., Put into..., Read and write in full, Conjugate in..., Form sentences with..., Spell rapidly... a další). To neplatí u dvou opakovacích lekcích, první po 1-8 kapitole, druhá po 1-16 kapitole. Ty neobsahují výchozí

text, jen cvičení. Dvě lekce obsahují část Zvuky (Sounds) ve kterých jsou slovíčka řazena do řádku, dle společné hlásky, což však student neví.

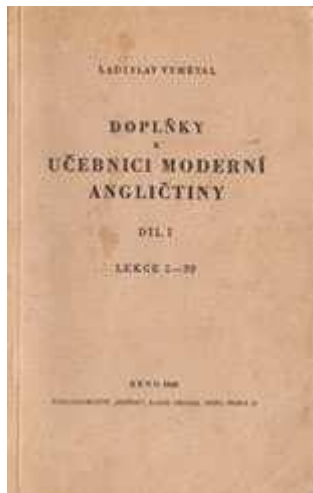
Gramatika není vysvětlena, ačkoliv autor zařazuje gramatická cvičení. Lekce neobsahují sekce s novou slovní zásobou. Učebnice neobsahuje žádné cvičení na psaní. Autor nekomentuje výběr textů a slovní zásobu.

Nejčastější typy jsou cvičení doplňovací (insert..., put...), obměňovací (např. z přítomného času do minulého), a substituční (např. přeměň v, vyjadřování otázek opisnou formou, nahrazování tvary podstatných jmen, nahrazování kladných vět otázkou, uži kolokace, tvoř otázky, změň v otázku). Učebnice neobsahuje žádné překladové cvičení.

Z pohledu metodologie se vyskytuje mnoho různorodých textů např.: To be, To have, the verb, English, A Sory of Human Life, Learn When You Laugh, On Watches and Clocks, Two Noble Women, Food, On Shopping, Meals.

Konverzaci není věnována žádná lekce, pro konverzaci by se mohly užít otázky ze sekce Questions (Otázky), jejíž první část se věnuje základnímu textu a druhá se týká obecných témat a života studenta. Zdali tomu tak bylo není známo. Některé texty jsou věnovány každodenní tematice a nejsou zde cvičení na překlad. Slovní zásoba, překladová cvičení a výklad mluvnice obsahují *Doplňky* k této učebnici

VYMĚTAL, Ladislav. Doplnky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1–20. Praha: Ústav moderních řečí, 1946.

Rok Vydání	1946
Celý název učebnice	Doplňky k učebnici moderní angličtiny díl I lekce 1-20
Autor/Autoři	Ladislav Vymětal
Počet stran	70
Počet lekcí	10

Doplňky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1–20 byly publikovány roku 1946 a jsou dílem Ladislava Vymětala. Vydání z roku 1946 je totožné s vydáním z roku 1941. Nejedná se o učebnici anglického jazyka, ale o doplněk k učebnici *A Textbook of Modern English Part I Lessons 1-20*.

Analyzovaná kniha se skládá z 20 lekcí a je bez rejstříku či obsahu. V knize není uvedeno, jak by s ní mělo být nakládáno. Kniha není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky a poznámky pro učitele a studenty.

Struktura lekcí v *Doplňcích* zrcadlí tu v učebnici *A Textbook of Modern English*. První lekce v učebnici začíná částí *Sounds (Zvuky)* obsahující slova seřazená v řádcích dle obsažené stejné hlásky. V *Doplňcích* se nazývá první část Fonetické značky, obsahující výklad v českém jazyce hlásek, které se objevují ve slovech v učebnici. Druhou částí *Doplňky* jsou *Nové výrazy*, obsahující novou slovní zásobu, vztahující se k prvnímu cvičení z učebnice.

Druhá část lekce v učebnici je text. V *Doplňcích* se k němu váže sekce *Mluvnice* v českém jazyce zabývající se: tvořením množného čísla u substantiv, tvary adjektiv v návaznosti na rod, rody podstatných jmen, vyjádření: mnoho, málo v závislosti na čísle. *Doplňky* následně obsahují část *Přeložte do angličtiny (1)*. Posledním cvičením v *Doplňcích* jsou *Fonetické značky* obsahující výklad v českém jazyce hlásek, které se objevují ve slovech v učebnici sekci 2 *Sounds (2 Zvuky)*.

Ve většině dalších lekcích obsahují *Doplňky* části: *Nové výrazy*, *Mluvnice*, *Přeložte do angličtiny*, odkazující k částem: *Text*, *Questions*, *Exercises* v učebnici. Cvičení se vyskytují pouze překladová.

VYMĚTAL, Ladislav. A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40. Brno: The Institute of Modern Languages, 1945.

Rok Vydání	1945
Celý název učebnice	A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40
Autor/Autoři	Ladislav Vymětal
Počet stran	140 (70 stran textu 70 čistých stran)
Počet lekcí	10

Třetí díl učebnice Ladislava Vymětala byl publikován roku 1945. Analyzovaná učebnice se skládá z 10 lekcí a je bez rejstříku či obsahu. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Plán výuky je neznámý. Poznámky pro učitele nejsou součástí. Jednotlivé lekce jsou rozděleny na základní texty, na ně navazují Questions (otázky) a Exercises (Cvičení) např. Insert suitable prepositions or adverbs, Use the construction with so..., What do we call..., Complete the following sentences, Fill in prepositions or adverbs, Supply some or any as required by the meaning of the sentence a další. Není zde vysvětlena gramatika, výslovnost a pozornost se nevěnuje ani výuce psaní. Pro konverzaci mohou být užity jen otázky v sekci Questions (otázky) spjaté s textem, další se zabývají tématy z každodenního života. Gramatika není vysvětlena, ačkoliv autor zařazuje gramatická cvičení. Lekce neobsahují sekce s novou slovní zásobou, výjimkou je několik sekcí Everyday Phrases (každodenní fráze). Učebnice neobsahuje žádné cvičení na psaní. Autor nekomentuje výběr textů a slovní zásoby.

Nejčastějšími typy jsou cvičení doplňovací (např. insert..., fill in...), obměňovací (např. rodu činného do trpného), a substituční (např. přeměň v, užíj kolokace). Překvapivě se neobjevuje žádné překladové cvičení.

Metodologické zkoumání učebnice nám ukazuje, že se v učebnici se vyskytuje velké množství dlouhých textů. V učebnici se nevyskytují cvičení na překlad. Konverzaci nejsou

věnována samostatná cvičení a lekce, pokud nebudeme za konverzační cvičení považovat sekce Questions (otázky). Nelze učebnici považovat za gramaticko – překladovou. Vliv Hruškovy metody taky není prokazatelný, ačkoliv můžeme nalézt fráze z každodenního života. K učebnici byly vydány ještě *Doplňky k učebnici moderní angličtiny III.*

VYMĚTAL, Ladislav. Doplnky k učebnici moderní angličtiny Díl III lekce 31–40. Praha: Ústav moderních řečí, 1945.

Rok Vydání	1945
Celý název učebnice	Doplňky k učebnici moderní angličtiny díl III. Lessons 31-40
Autor/Autoři	Ladislav Vymětal
Počet stran	47
Počet lekcí	10

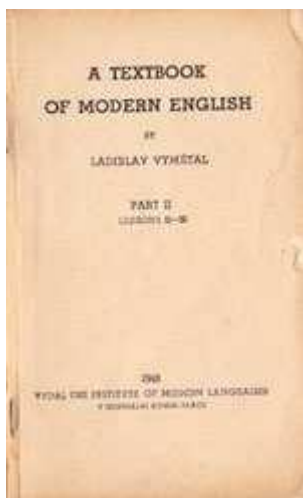
Doplňky k učebnici moderní angličtiny díl III. byly vydány roku 1945 a doplňují učebnici A Textbook of Modern English Part III Lessons 31-40.

Analyzovaná kniha se skládá z 10 lekcí a je bez rejstříku či obsahu. Kniha není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. Autor neuvádí, jak by mělo být s knihou zacházeno. To samé se týká i užití *Doplňky* v kombinaci s učebnicí. Poznámky pro učitele nejsou součástí.

Lekce v *Doplňcích* obsahují tři části: *Nové výrazy*, *Mluvnice*, *Přeložte do angličtiny*. Sekce *Nové výrazy* v *Doplňcích* odkazuje na text v učebnici. Vybranými mluvnickými jevy v textu se zabývá v *Doplňcích* sekce *Mluvnice*. Nová gramatika je v sekci *Mluvnice* vysvětlena deduktivně a v mateřském jazyce. Sekce *Přeložte do angličtiny* obsahuje věty podobné těm v učebnicovém textu. V *Doplňcích* se objevují pouze překladová cvičení.

Obdobně jako u metodologického hodnocení *Doplňky díl I* se domnívám, že by měly být *Doplňky díl III* hodnoceny společně s učebnicí. Z pohledu gramaticko – překladové metody se jedná o plnohodnotnou učebnici. *Doplňky díl III* totiž obsahují slovní zásobu a deduktivní výklad v mateřském jazyce o gramatice, které dostačují následujícímu překladovému cvičení. Z tohoto úhlu pohledu řadíme *Doplňky díl III* ke gramaticko-překladovým knihám/učebnicím. Obsahuje totiž pouze a výhradně překladová cvičení. V kombinaci s učebnicí se jedná o vyváženou učebnicovou sadu

VYMĚTAL, Ladislav. A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30. Brno: The Institute of Modern Languages, 1948.

Rok Vydání	1948
Celý název učebnice	A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30
Autor/Autoři	Ladislav Vymětal
Počet stran	118 (59 stran textu 59 čistých stran)
Počet lekcí	10

Druhý díl učebnice Ladislava Vymětala byl publikován roku 1948. Zkoumaná učebnice se skládá z 10 lekcí a je bez rejstříku či obsahu. Učebnice není ilustrovaná a neobsahuje žádné zvukové nahrávky. V učebnici autor neuvádí, jak by mělo být učivo rozvrženo. Plán výuky je neznámý. Poznámky pro učitele nejsou součástí.

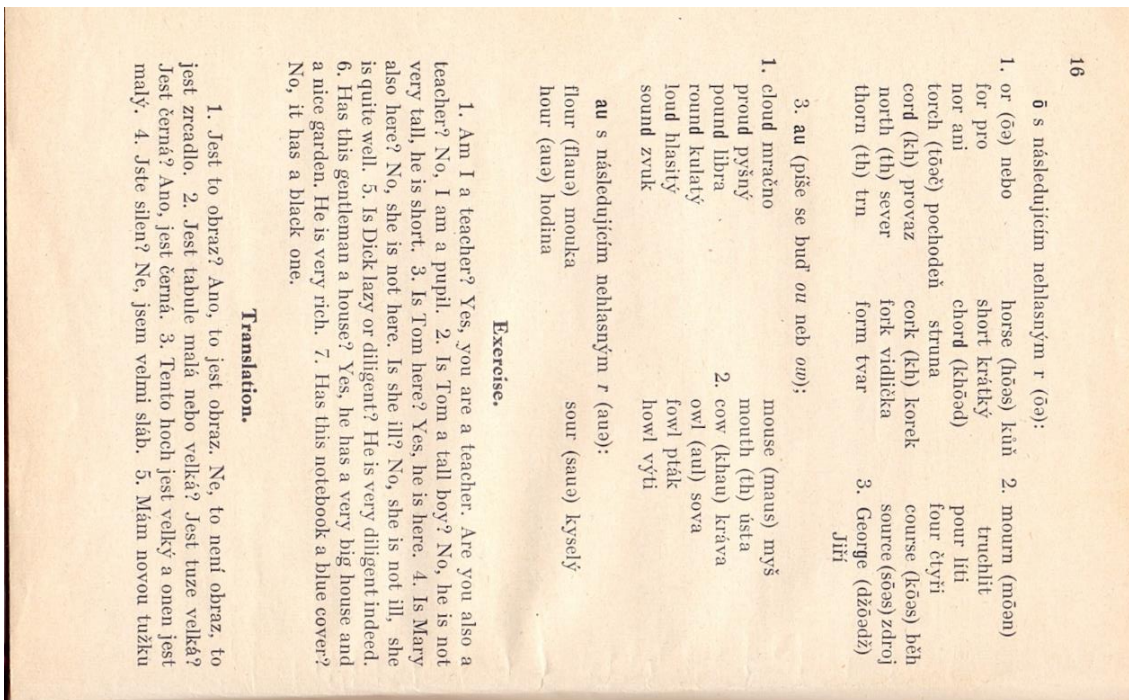
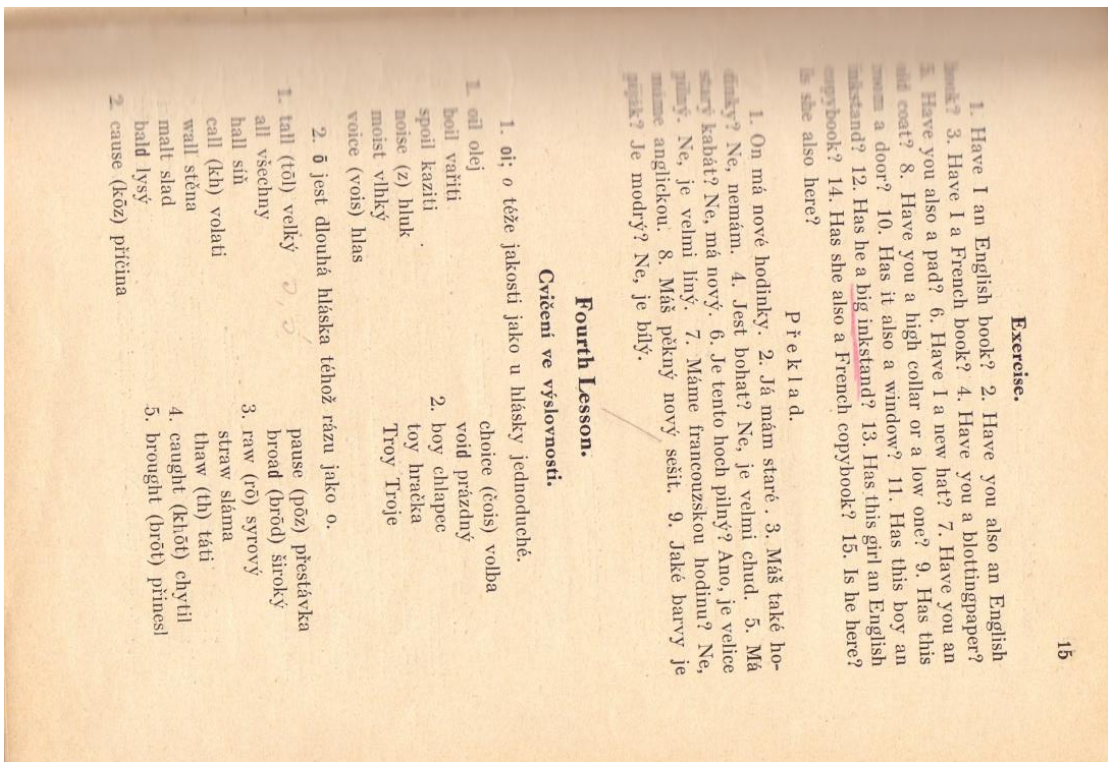
Jednotlivé lekce jsou rozděleny na základní texty, které jsou většinově popisné. Na ně navazují Questions (Otázky) a Exercises (Cvičení) např. Insert..., Give the opposites..., Put into..., Express more politely, Add..., Use in... a další. Vyjimku tvoří Revision Lesson 1–24 (Opakovací lekce 1-24), která obsahuje pouze jednotlivá cvičení, nespádající ani pod sekce Questions (Otázky) ani pod Exercises (Cvičení). Pro účely konverzace mohou být užívány otázky v sekci Questions (Otázky) spjaté s textem, další otázky ze stejného cvičení se zabývají tématy z každodenního života. Přes absenci výkladu gramatiky jsou zařazena gramatická cvičení. Lekce neobsahují sekce s novou slovní zásobou, výjimkou je několik sekcí Everyday Phrases (Každodenní fráze). Učebnice neobsahuje žádné cvičení na psaní. Autor nekomentuje výběr textů a slovní zásoby.

V učebnici můžeme nalézt cvičení doplňovací (např. insert..., fill in..., add short sentences), obměňovací (např. z přítomného času do minulého, do předpřítomného), a substituční (např. vyjádří slušněji). Překladová cvičení se neobjevují.

Druhý díl Vymětalovy učebnice z metodologického hlediska obsahuje vyjma textů určených ke čtení sekci Questions (Otázky), která by mohla být určena ke konverzaci, na kterou kladl zřetel Hruška. Pro zprostředkovací metodu hovoří i absence překladových cvičení. Není však dokázáno, že sekce Questions (Otázky) byla určena ke konverzaci, a ne pro kontrolu porozumění textu

Přílohy

Obrazová příloha A

Obrazová příloha 1 (Krupička, Učebnice anglického jazyka pro první ročník obchodních akademií, 1930, s. 15, 16)

hot hat honky
 on on na
 what (h)wat oo, jaký, který?
 red red červený
 Prague předg nebo přeig
 Praha
 rich rič bohately
 very very velmi
 lesson lesn lekece, cviceni
 in in v
 friend friend přítel, přítelkyně
 his his jeho (pro mužský rod)
 is is jest
 pretty pretty hezký
 castle kásl hrad, zámek
 new ná nový

she ší ona
 little lill málo
 and and a
 are ar jsme, jest, jsou, jsi
 mine nájn devět
 hand hánd ruka
 no nou nikoliv, ne
 if it ono, to
 question kwečín otázka
 milk mlk mlko
 today tadej dnes
 exercise e'ksa'sdžz cviceni
 insert vsa'st vsunite
 make meje dělejte, tvořte
 ill il nemocný

Mluvnice

one hat, two hats (háts)
 one tie, five ties (taiz)

Pravidlo 1. Množné číslo podstatných jmen se tvoří připonou *s*, která se vyslovuje dvěma způsoby: jako *s*, když podst. jm. končí na zvuky: *p, f, k, t*; všude jinde se vyslovuje *z*. Slovo *house (haus)*, mn. č. *houses* se vysloví *lausz*; podobně *blouse (blanz)*, mn. č. *blouses (blanzz)*

one black suit, two black suits
 one new suit, many new suits

Pravidlo 2. Přidavné jméno má stejný tvar pro rod mužský, ženský i střední, pro číslo jednotný i množný.

Is his son old? Yes, he is.
 Is his wife rich? Yes, she is.
 Is his house new? Yes, it is.

Pravidlo 3. Podstatná jména, která označují bytosti mužské, jsou rodu mužského. Podst. jm., která označují bytosti ženské, jsou rodu ženského. Ostatní podst. jména jsou rodu středního.

many hats, many friends, many books
 much wine, much milk, much money
 few hats, few friends, few books
 little wine, little milk, little money

Poznámka. Mnoho u čísel množných jest *many*, málo *few*. Mnoho u čísel jednotných je *much*, málo *little*.

Přeložte do angličtiny (1):

- Máme mnoho dobrých přátel.
- Jeho syn jest v Praze.
- Jeho sestřenice jest velmi bohatá.
- Je mi j oblík modrý?

- Je jeho žena bohatá? Ne, není.
- Máme dnes mnoho času?
- Kolik máte liber? 8. Dnes je velmi chladno.
- Je dnes horko? Ne, není.
- Má jeho žena modré oči? Ne, nemá.
- Kolik je dvě a osm? 12. Kolik máte českých knih?
- Co má (on) v ruce? 14. Je moje vázaná nová? Ne, není.
- Je stará. 15. Jsem peníze čas? 16. Kolik rukon máme? 17.
- Kolik máte dnes hodin (vyukovaciach = lesson)? 18. Jeho sestřenice je velmi hezká. 19. Kolik máte nových obleků?
- Děset liber, mnoho peněz, pět jablek, málo přátel, mnoho českých knih, osm domů, dva dobré obleky, málo vlna.

Fonetické značky

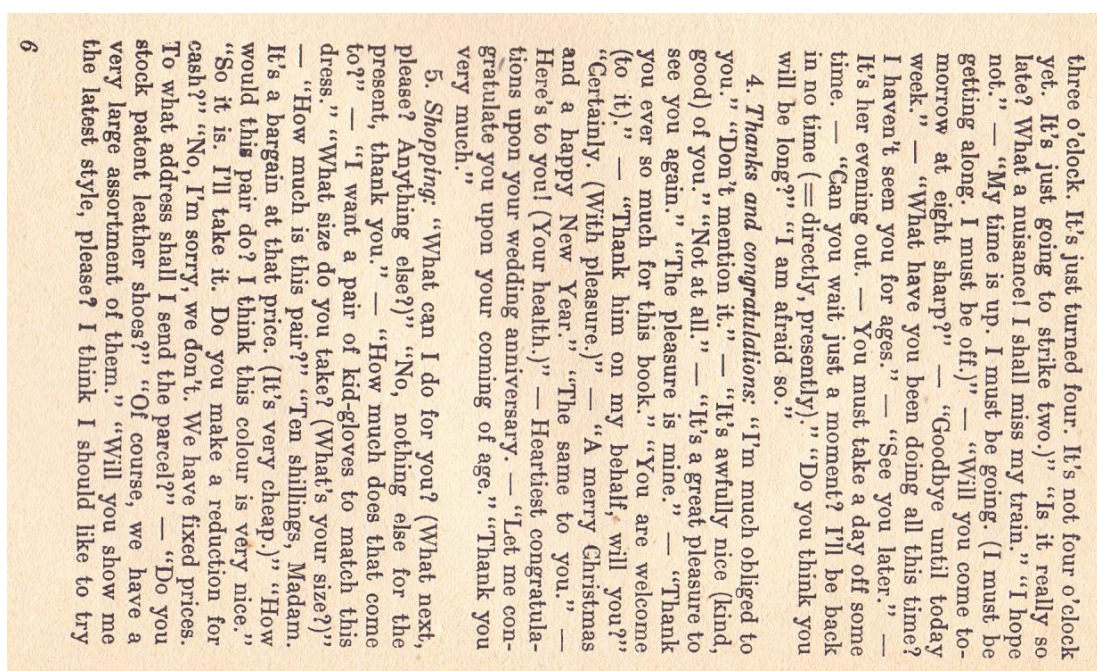
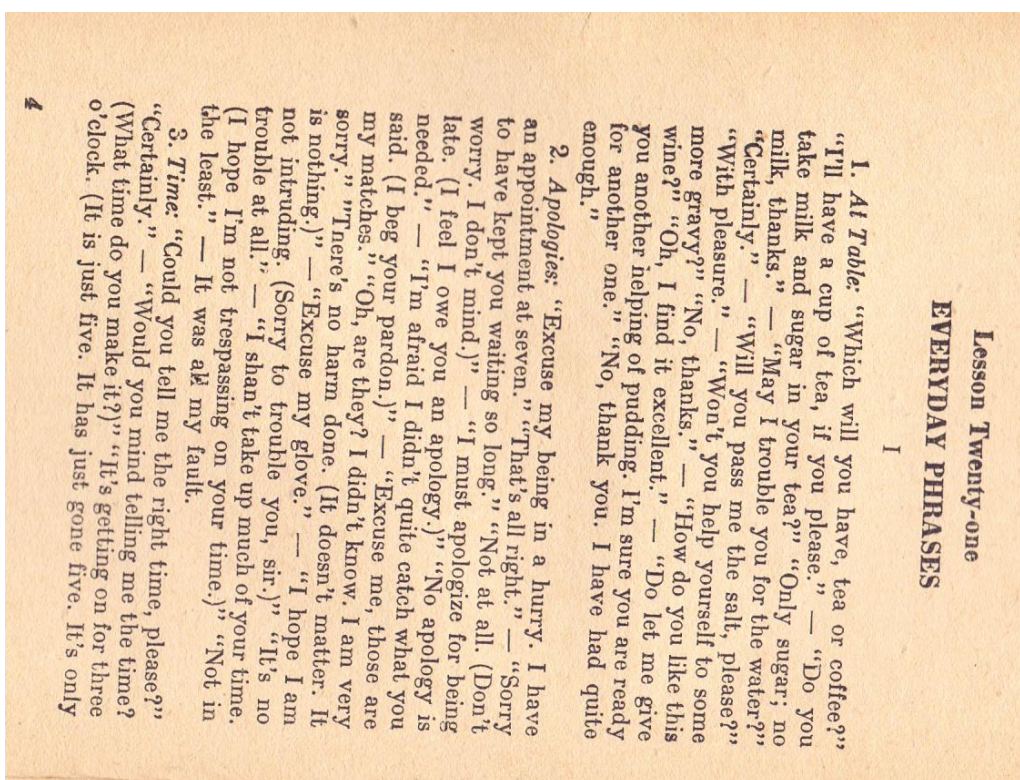
Značka *a* představuje zvuk jako ve slovech **after** *difa* po; **husband** *hazband* manžel. Značka *dh* představuje zvuk jako ve slovech **mother** *matka*; **this** *dhis* tento (jakkési šiklivé z). Značka *th* představuje zvuk jako ve slovech: **thin** *šiklivé z*), **thin** tenký; **smith** *smith* kovář (jakkési šiklivé s). Značka *r* představuje nhlásné *r*, vyslované vlastně jako *z*; **large** *lárdž* veliký; **karn** *karn* hospodářství, farma. Značka *st* představuje zvuk jako ve slovech: **girl** *gprl* dívka, **first** *frst* první. Značka *čr* představuje dlouhé otevřené *e* a za ním nhlásné *r*; **their** *dhčr* jejich; **chair** *čhr* židle. Značka *č* představuje dlouhé otevřené *o*, jako ve slovech **wall** *val* zeď, **stena** hradba, **door** *dor* dveře. Značka *ng* představuje jakési nosové *n*, jako ve slovech: **sing** *šing* zpívali, **England** *ingland* Anglie.

LEKCE 2

Nové výrazy

article <i>drigkl</i> člen, článok	three <i>thri</i> tři
boy <i>boj</i> chlapec, hoch	thick <i>thik</i> tlustý, silný
park <i>park</i> park, sad	yarden <i>gárdn</i> zahrada
young <i>jang</i> mladý	your <i>jár</i> , <i>jár</i> tvůj, váš
useful <i>jušf(ul)</i> užitečný	near <i>njar</i> blízky, blízko
and <i>and</i> konce, (s)končiti	person <i>pá'sn</i> osoba, člověk
aunt <i>ant</i> teta	Thursday <i>thá'szdej</i> - <i>dy</i> čtvrtek
hour <i>aur</i> hodina	sir <i>sár</i> pane (v oslovení bez jména)
to be <i>bi</i> býti	her <i>hár</i> její, ji
colour <i>kalá</i> barva	there <i>dhčr</i> tam
London <i>landn</i> Londýn	where <i>(h)wčr</i> kde, kam
sister <i>sistr</i> sestra	four <i>far</i> čtyři
that <i>dhát</i> ten, onen	all <i>al</i> všechno, celý
father <i>fatča</i> otec	ink <i>ink</i> inkoust
brother <i>bratča</i> bratr	ring <i>ring</i> prsten

Obrazová příloha 2 (Vymětal, Doplnky k učebnici moderní angličtiny Díl I lekce 1–20, 1946, s. 5-6

on this pair." "All right, I'll have this pair at twenty-five shillings." "Are the shoes quite comfortable? Don't they pinch anywhere?" "No, I think they fit quite well."

Questions

What is the table covered with at meals? How do you ask people to pass you the sugar or milk or anything else? What is the answer to: Thank you? to: Excuse my being late? to: Shut the door, please, to: Would you mind opening the window? to: Could you oblige me with the time? — What are puddings made of? When are puddings usually eaten? Are puddings often served in England? What is made from grapes? Which are the principal wine-growing countries? When must we apologize? How do you apologize when you are late for an appointment? when you have kept somebody waiting? when you shake hands with gloves on? How do you walk when you are in a hurry? Can English be learned in a hurry? How do you feel if anybody does not keep his (her) appointment? When are parents worried about their children? Do you owe money? Do you own a house in Prague? What do we owe to our parents? What do you give to the person from whom you have borrowed money? (an I. O. U.) Where are matches made? Are there any match-factories in this country? What do many smokers use instead of matches? What kind of shoes do you wear to match an evening dress? What kind of girls make good matches? What is a match-maker? Where do we buy gloves? Of what materials are gloves made? What kind of gloves do boxers use?

What do you say when you are afraid of intruding upon a person? What language do you intend taking up after you have learned English? Is it allowed to trespass on private property? What do pupils make in their translations? Is it always your fault when you are late for the office? Through whose fault are you

8

sometimes late? What do you say when you want a person: to tell you the time; to tell you the way to the post-office? to bring you a glass of water? to speak more slowly? to be silent? What time is it when we say? "It's gone eight"? How old is a person of whom we say that he has just turned sixty? What people do we call a nuisance? Do you like visitors when you are about to go to the theatre? What is the meaning of an evening out? What do you say when meeting a person you have not seen for a long time? What do we say on taking leave of a person. On what occasions do we congratulate people? What do we call the yearly return of a date? When do men come of age in this country? When do women come of age? Is a person's coming of age celebrated in this country? in England? What must a person who is not of age obtain before getting married?

What can we say instead of *Thank you*? How would you ask a person to lend you a couple of pounds? Is a loan welcome when you are short of money? Which is the jolliest holiday of the year for the children? What do we say to people on the first January? What is the answer? Who is the head of a kingdom? What do married people wear on their left hands? Do men in England wear wedding rings? How does a shop-assistant address a customer? What is the owner of a shop called? When do we sometimes get a reduction in price? What is footwear made of? What is the difference between shoes and boots? What do we do with our shoes in the morning? in the evening? What does a shoemaker do? When do we wear slippers? When do gentlemen wear patent-leather shoes? What must we do with shoes before we buy them? Which shoes fit better, ready-made shoes or shoes made to measure? What appears on our toes when we wear shoes that pinch? (corns).

10

Exercises

1. *Insert make or do*: We are rapid progress in English. Have you anything for him? I am sure she will a good wife. Trams cars much noise. He should his duty. We shall our best to help you. At Rome as they at Rome. She doesn't know how to good tea. Cheese is from milk. He me a great service. What is cannot be undone. You have a serious mistake. She a good breakfast. Many men have love to her. I won't have anything to with him. One swallow does not a summer. Half an hour's sleep after lunch one good.

2. *Insert short sentences as in the following example*:
"He will come." "Will he?" 1. She dresses smartly. 2. His wife died last week 3. You must hold your tongue 4. He has taken a house in the country 5. It's going to rain. . . . 6. They were not yet asleep. . . . 7. I'm afraid he drinks. . . . 8. They owe me ten pounds. . . . 9. You will lose your train. . . . 10. White suits her well. . . . 11. He has just come of age. . . . 12. I have never said a word about it. . . .

3. *Insert shall or will as required*: I think we have a nice day. How much I give you for your trouble? I come of age at the beginning of the next month. When you have your birthday? I n't have you talk like that. . . . you help me to lift this table? I try to help you, but I'm afraid I not be able to. . . . you come and have tea with us on Wednesday? I never again touch spirits. . . . you let me have a look at that letter? I feel sorry when he dies. We always remember your kindness. I am afraid I never marry again. . . . you see Mary today? When you be back, do you think? you be in if I call this afternoon? Let us go for a walk in the park, we? Wait just a moment, you? Let us have a glass of beer, we?

12

obrazová příloha 7 (Vymětal, A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30, 1948, s. 12)

4. *Give the opposites of*: ready-made, present, better, credit, to catch the train, early, harmful, wrong, already, to go, to be busy, certain, hungry, sufficient, dirty, cheap, comfortable, to pay cash down.

5. *Put into the perfect conditional tense*: He cut his finger. She was talked about. He got tipsy. He called for her at five. You must apologize. He can wait a little longer. The news spread quickly. He has to undergo an operation. He struck a match. It took up much time. The goods were paid for at once. Such a thing cannot be thought of. He shook hands with her. He was overcome by fear. The news must be broken to him gently. He cannot feel happy.

Lesson Twenty-two

A LETTER

17, Seaview Road,

Cowes,

Isle of Wight.

Aug. 10th 1939.

My dear Gladys,

Many thanks for your letter for which I have been waiting with some anxiety, as I felt rather uneasy about Mother. It's a relief to hear that it was nothing serious after all. All the same, you had better keep an eye on her. Is the new maid any good? What on earth made Fanny leave at such short notice? I bet she had a row with Mother, and as far as I know, she gets nasty when she loses her temper. To tell the truth, I never liked Fanny very much and I am glad we are rid of her.

I've been here hardly a week, but the change has begun to tell on me already. I sleep like a top and my appetite has improved a great deal. I think that the holiday will prove a success. We have not had a drop

14

obrazová příloha 8 (Vymětal, A Textbook of Modern English Part II Lessons 21-30, 1948, s. 14)

B) S českým jazykem vyučovacím.

1. Brno, 2. Hořovice, 3. Chrudim, 4. Jičín, 5. Kroměříž, 6. Kutná Hora, 7. Nové Město na Mor., 8. Plzeň (pro muže), 9. Plzeň (pro ženy), 10. Praha I (pro ženy), 11. Praha II (pro muže), 12. Soběslav, 13. Valašské Meziříčí.

Ústavy pro vzdělání učitelek
domácích nauk.

A) S německým jazykem vyučovacím.

1. Brno (městské).

B) S českým jazykem vyučovacím.

1. Brno, 2. Budějovice, 3. Hradec Králové, 4. Kutná Hora, 5. Mladá Boleslav, 6. Praha I, Křizovnická 7, 7. Velké Meziříčí (soukr. s právem veř.).

Zkušební komise pro učitelství
na školách.

- a) obecných: 1. Brno, 2. Hořovice, 3. Chrudim, 4. Jičín, 5. Kroměříž, 6. Kutná Hora, 7. Plzeň, 8. Praha, 9. Soběslav, 10. Valašské Meziříčí;

- b) hlavních: 1. Brno, 2. Chrudim, 3. Kroměříž, 4. Plzeň, 5. Praha, 6. Soběslav.

Zkoušky z těsnopisu

se konají při Prvním pražském spolku stenografů v Praze I, Sanytrova 100, palác SIA. Spolek má svou zkušební komisi pro zkoušky z těsnopisu kancelářského a komorního a rozšířil ji na zkoušky učitelské. Vydává také vysvědčení, která jsou nejen soukromými, ale i veřejnými korporacemi a úřady i školami uznávána, protože rozsahem i přísností se vyrovnávají býv. státním zkouškám, které se od r. 1939 nekonají. Zkoušky se konají v květnu a v listopadu, podrobnosti najdou zájemci v brožurce, kterou vydal zmíněný spolek („Zkoušky z těsnopisu a psaní strojem“, K 3.—).

Přehled dohlédacích obvodů okresních školních inspektorů v Čechách a na Moravě podle stavu 1. října 1943,

(na prvním místě je uveden okr. škol. inspektor, za ním tajemník)

A) ČECHY:

1. Benešov, I. obvod: oš. M. Chmelík, taj. E. Vanček — II. obv.: T. Bambas, J. Kýnl — kanceláře v místě.

2. Beroun, I. obv.: oš. K. Skala, taj. F. Brezina — II. obv.: J. Tomásek, O. Vavřík — kancelář I. obv. Benešov, II. obv. Hořovice.

3. Brandýs n. L., I. obv.: oš. L. Maršálek, taj. J. Sulc — II. obv.: M. Brunclík, taj. J. Havlíček — kancelář I. obv. v místě, II. obv. Nové Benátky.

4. Budějovice, I. obv.: oš. L. Teyerle, taj. F. Režáb — II. obv.: J. Kuha, F. Tomeš — III. obv.: J. Vondra, L. Rejtmayer — IV. obv.: J. Vuško, I. Honců — kanceláře všech obvodů: nám. H. Göringa.

5. Čáslav, oš.: Dr. J. Nykl, taj. C. Forman.

6. Český Brod, oš.: L. Kohout, taj. neobsazeno.

7. Domažlice, oš.: M. Kaše, taj. F. Bartoš.

8. Dvůr Králové, oš.: J. Strupek, taj. A. Machek.

9. Hradec Králové, I. obv.: oš. J. Forst, taj. V. Cílek — II. obv.: A. Opočenský, taj. V. Králíček — III. obv.: oš. R. Beran, taj. J. Misar — kanceláře v místě.

10. Humpolec, I. obv.: oš. O. Pech, taj. F. Pospíšil — II. obv.: B. Vozáb, J. Ungrád — kancelář I. obv. v místě, II. obv. Německý Brod.

11. Chrudim, I. obv.: oš. L. Vlček, taj. J. Richter — II. obv.: J. Prokýšek, J. Richter — III. obv.: J. Hoza, J. Krejčí — kanceláře I. a II. obv. v místě, III. Chotěboř.

12. Jičín, I. obv.: oš. F. Jíra, taj. F. Materna — II. obv.: J. Hanuš, J. Brázda — III. obv.: V. Vaníček, J. Kocourek — kanceláře I. a II. obv. v místě, III. obv. Nová Paka.

13. Kladno, I. obv.: oš. K. Polánek, taj. K. Dvořák — II. obv.: P. Poch, K. Dvořák — kancelář v místě.

14. Klatovy, I. obv.: oš. J. Rohn, taj. K. Tůma — II. obv.: V. Folk, F. Bastl — kancelář I. obv. v místě, II. obv. Přečtice.

15. Kolin, I. obv.: oš. J. Červenka, taj. F. Jarolímek — II. obv.: K. Vlk, J. Zákora — kanceláře v místě.

16. Kralovice, oš.: V. Skarpíšek, taj. F. Zetek.

17. Kutná Hora, oš.: B. Hrodek, taj. A. Pelikán.

18. Ledce n. Sázavou, oš.: B. Grulich, taj. J. Brzoň.

19. Litomyšl, I. obv.: oš. J. Vaňásek, taj. J. Nádvořník — II. obv.: R. Výborný, J. Nádvořník — kanceláře v místě.

20. Louny, oš.: JUC J. Just, taj. V. Cech.

21. Mělník, oš.: F. Molík, taj. J. Bricháček.

22. Mladá Boleslav, I. obv.: oš. F. Kupka.

(Přehled českých středních škol a odborného školství, 1943 s. 5)

Obchodní akademie v Kolíně, školní rok 1940/1941

Císlo: 2. K A T A L O G.

Jméno, příjmení, leč materská, příslušnost, náboženství	Rodné, polit. okres, den, měsíc a rok narození	Jméno, zaměstnání a bydliště otcovo (matčino, poručnickovo)	Odpovědný dozorce	Přít-li žák školně, kolik	Třída školy, kterou žák minulého roku s prospěchem vychodil	
Čížka R. Č. 4. / bez vyzn.	Kluseč Chrástovice Čáslav 22. října 1922	Štěpán Chrástovice Kluseč Chrástovice Kluseč č. 101 p. Kluseč	otec	v I. pol. 1/2 v II. pol. 1/2 Stipendium (kolik, jaké)	8a xov. Východní akademie v Kolíně	
Třída vysvědčení		promí		promí s vyznamenáním		
Chování		1		1 velmi dobrá		
Učebné předměty a) povinné:	Prospěch v jednotlivých předmětech za I. pololetí			Prospěch v jednotlivých předmětech za II. pololetí		
	v I. období	v II. období	(na vysvědčení slovy)	v I. období	v II. období	(na vysvědčení slovy)
v obchodní nauce a korespondenci	3	3	dobry	2	2	dobry
v účetnictví	3	3	dobry	2	2	dobry
v nauce o podniku						
v kupeckých počtech	3	3	dobry	4	4	dobry
v matematice	2	2	dobry	2	2	dobry
v právní nauce	2	2	dobry	2	2	dobry
v národohospodářské nauce						
v nauce o zboží	3	3	dobry	3	3	dobry
v českém jazyku	2	2	dobry	3	3	dobry
v německém jazyku	2	2	dobry	2	2	dobry
v anglickém jazyku	2	2	dobry	2	2	dobry
v jazyku						
v dějepisu	2	2	dobry	2	2	dobry
v hospodářském zeměpisu	2	2	dobry	2	2	dobry
v zeměpisu českém a německém	2	2	dobry	2	2	dobry
v krasopisu						
v psaní na stroji	2	2	dobry	2	2	dobry
v tělesných cvičeních	2	2	dobry	2	2	dobry
h) nepovinné:						
v cvičení nauce o zboží						
v kroužku pro konverzaci jazyka německého	1	1	dobry	1	1	dobry
v kroužku pro konverzaci jazyka anglického	1	1	dobry	1	1	dobry
Úprava písemnosti	2	2	dobry	2	2	dobry
Počet zaměřených hodin	13	12	25	18	16	44
Počet neomluvených hodin	-	-	-	-	-	-

SOKA Kolín, fond 401 - Obchodní akademie Kolín, č. 655, katalogový list 3. A, 1940/1941

KATALOG.

z. 15.

Vor- und Zuname, Volksgemeinschaft, Staatsangehörigkeit, Glaubensbekenntnis, Jméno, příjmení, národnost, nástí příslušnost, náboženství	Tag, Monat und Jahr der Geburt, Geburtsort (pol. Bezirk), Land, Heimatsberechtigung (pol. Bezirk) Den, měsíc a rok narození, rodiště (pol. okr.), země, domovská příslušnost (pol. okres)	Name, Beruf und Wohnort des Vaters (der Mutter, des Vormundes) Jméno, zaměstnání a bydliště otce (matky, poručníkova)	Verantwortlicher Aufsicht (Wohnunggeber) Odpovědný dozorce (obyvatel)	Schulgeld und Stipendium Školné a podpora	Im Vorjahr mit Erfolg besuchte Klasse (Schule), Třída školy, kterou již minulého roka z prospěchem vychádl
	14. 11. 1926		Valer - stea		
tschechisch - tschech	Bychava (K. M.)	Gaspar, Karlín		Im I. Halbjahr v I. pololetí	I. g. der Handelschule in Kolín
P. A. S. v. P. S. v. M.	Böhmen - Kiebig	Bychava		Im II. Halbjahr v II. pololetí	I. g. mit Hochschulstipendium
tschech. - tschech.	Bychava (K. M.)	Bychava		Stipendium: Podpora:	Stip. + Hochschulstip.

Erfolgsradikal
úspěšný

I.

Beurteilung Posudek	Im I. Halbjahr -- v prvním pololetí		Im II. Halbjahr -- v druhém pololetí		Anmerkung: Poznámka:
	1.	2.	1.	2.	
Betragen Chování	1	1	1	1	
a) Pflichtgegenstände: a) Předměty povinné:					
Deutsche Sprache Jazyk německý	3	3	3	3	
Technische Sprache Jazyk český	4	4	3	3	
tschechische Sprache Jazyk český	3	3	4	4	
Jazyk					
Jazyk					
Handelkunde Obchodní nauka	4	3	3	3	
Handelskorrespondenz Obchodní korespondence	2	2	2	3	
Buchhaltung u. Uchngskontoar Účetnictví a ciziny kontar	3	2	2	2	
Metrielehre u. Uchngskontoar Nauka o podniku a podnikatelská výchova					
Kaufmännisches Rechnen Koupěná počty	2	2	2	3	
Mathematik Matematika	2	2	3	2	
Rechtlehre Právní nauka					
Volkswirtschaftslehre Národnospolečenská nauka					
Physik Fyzika					
Chemie Chemie					
Warenkunde Nauka o zboží					
Wirtschaftsgeschichte Historický újepr					
Wirtschaftliche Erdkunde Hospodářský zeměpis					
Deutsche u. tschechische Karschrift Tisopis německý a tscký	1	2	2	2	
Schnachtsreiben Krasopis	3	3	3	3	
Maschinenschriften Psaní strojem					
Lehrerziehung Tisová výchova	1	1	1	1	
b) Wahlgegenstände: b) Předměty nepovinné:					
Deutsche Konversation Konverzace v jazyku německém					
Konversation v jazyku					
Physik, Chemie, Warenkundefragen Cizinci a fyziky, chemie a nauka o zboží					
Zahl der verordneten Unterrichtsstunden zapsaných vyučovacích hodin			0	0	
in ganzen Jahren					
in ganzen Jahren					
in ganzen Jahren					

SOKA Kolín, fond 401 - Obchodní akademie Kolín, č. 707, katalogový list 1. ročník, 1942/1943.

KATALOG.

Z. 13.
C.

Vor- und Zuname, Volkszugehörigkeit, Staatsangehörigkeit, Glaubensbekenntnis, Infos, přímění, národnost, státní příslušnost, náboženství	Tag, Monat und Jahr der Geburt, Geburtsort (pol. Bezirk), Land, Heimatszuständigkeit (pol. Bezirk), Den, měsíc a rok narození, rodiště (pol. okr.), země, domovská příslušnost (pol. okres)	Name, Beruf und Wohnort des Vaters (der Mutter, des Vormundes) Imné, zaměstnání a bydliště otce (matky, poručníkova)	Verantwortlicher Aufsicht (Wohnunggeber) Odpovědný dozorce (obyvatel)	Schulgeld und Stipendium školné a podpora	Im Vorjahr mit Erfolg besuchte Klasse (Schule) Třída školy, kterou šel minulého roku a prospěchem vychodil
Doehlichová J. B. a. M. P. 20 a. M. K. 100 a. M.	1. Februar 1925 Kimmowitz (Böhmen) Kimmowitz (Böhmen)	Kimmowitz (Böhmen) Kimmowitz (Böhmen) Kimmowitz (Böhmen)	Vater Stein	Im I. Halbjahr v I. pololetí 220 K Im II. Halbjahr v II. pololetí 220 K Stipendium: Podpora:	II. Thg. der Kl. im Kolín II. v. o. a. v Kolíně

Erfolgegrad
Třída vysvědčení I.

Beurteilung Použít	Im I. Halbjahr - v prvním pololetí			Im II. Halbjahr - v druhém pololetí			Anmerkung: Poznámka:
	1.	2.	auf dem Zeugnis (in Worten) na vysvědčení (slovy)	1.	2.	auf dem Zeugnis (in Worten) na vysvědčení (slovy)	
Betragen Chování	1	1	sehr gut - velmi dobře	1	1	sehr gut - velmi dobře	Ander Form der schriftlichen Arbeiten Uprava písemnosti 3 min. der 1. Halbj. ausdrückl. M. Kolín
a) Pflichtgegenstände: a) Předměty povinné:							
Deutsche Sprache Jazyk německý	3	3	gut - dobrý	3	3	gut - dobrý	
Tschechische Sprache Jazyk český	2	2	lobenswert - chvalitebný	2	2	lobenswert - chvalitebný	
Engl. u. pol. Sprache Jazyk - Anglický	2	2	lobenswert - chvalitebný	2	3	gut - dobrý	
Jazyk							
Handelkunde Obchodní nauka							
Handelskorrespondenz Obchodní korespondence							
Buchhaltung u. Übungskonten Účetnictví a cvičný účet	1	2	lobenswert - chvalitebný	3	3	gut - dobrý	
Betriebslehre u. Unternehmungserziehung Nauka o podnikání a podnikatelská výchova	3	4	genügend - dostatečný	3	2	gut - dobrý	
Kaufmännisches Rechnen Kupecká počty	3	4	genügend - dostatečný	4	3	gut - dobrý	
Mathematik Matematika	3	2	lobenswert - chvalitebný	4	3	gut - dobrý	
Rechtlehre Právní nauka	2	3	gut - dobrý	3	4	genügend - dostatečný	
Volkswirtschaftslehre Národohospodářská nauka							
Physik Fyzika							
Chemie Chemie	3	3	gut - dobrý	3	3	gut - dobrý	
Warenkunde Nauka o zboží	3	2	lobenswert - chvalitebný	3	2	lobenswert - chvalitebný	
Wirtschaftsgeschichte Hospodářská dějiny							
Wirtschaftliche Erkunde Hospodářský zeměpis	1	1	unzulänglich - špatný	2	2	lobenswert - chvalitebný	
Deutsche u. tschechische Kursivechrift Thauspils německý a český Schönschreiben Krasopis	4	3	gut - dobrý	4	4	genügend - dostatečný	
Maschinenschreiben Psaní strojem	3	3	gut - dobrý	2	2	lobenswert - chvalitebný	
Lehrerziehung Třídní cvičení	1	1	unzulänglich - špatný	1	1	unzulänglich - špatný	
b) Wahlfachgegenstände: b) Předměty nepovinné:							
Deutsche Konversation Konverzace v jazyce německém							
Konversation Konverzace v jazyce							
Physik, Chemie, Warenkundeübungen Cvičení v fyzice, chemie a nauce o zboží							
Zahl Počet	15	8	in ganzen celkem	23	11	in ganzen celkem	55
dem nicht entschuldigt a sich nebylo omloueno	7	8		2	7		8

SOKa Kolín, fond 401 - Obchodní akademie Kolín, č. 711, katalogový list 3. ročník, 1942/1943.

KATALOG.

Z. 11
C. 11

Vor- und Zuname, Volksgenossenschaft, Staatsangehörigkeit, Glaubensbekenntnis, Jahrgang, pflichtlos, arbeitslos, sonstiger Status	Tag, Monat und Jahr der Geburt, Geburtsort (pol. Bezirk), Land, Heimatszuständigkeit (pol. Bezirk), Dien-, matrik. u. rick. nennend, rodinné (pol. okr.), semé, domovské přihláškové (pol. okres)	Name, Beruf und Wohnort des Vaters (der Mutter, des Vormundes), Imhof, zástupník a bydlící otrova (matřina, poručnickova)	Verantwortlicher Aufsicht (Wohnungsgelber) Odpovědný dozorce (obyvatel)	Schulgeld und Stipendium Školné a podpora	Im Vorjahr mit Erfolg bewachte Klasse (Schule) Třída školy, kterou již minulého roku s prospěchem vychočil
Lebedevich Václav	20. X. 1923 Kulmburg Kulmburg, Tereš	Dreher a kůsnan Kulmburg, Tereš	Václav dus	Im I. Halbjahr v I. pololetí 500 K Im II. Halbjahr v II. pololetí 500 K Stipendium: 4 Podpora: 4	2. Jahrgang a Handelsakademie in Köln 10. Klasse a v Kolín

Beurteilung Posudek	Im I. Halbjahr - v prvním pololetí			Im II. Halbjahr - v druhém pololetí			Anmerkung: Poznámka:
	1.	2.	auf dem Zeugnis (in Worten) na vysvědčení (slovy)	1.	2.	auf dem Zeugnis (in Worten) na vysvědčení (slovy)	
Betragen Chování	1	1	dobře, velmi dobře!	1	1	dobře, velmi dobře!	I. Kulturní forma der schriftlichen Arbeiten Opava přimannost: 11. 12. 1943 11. 12. 1943
a) Pflichtgegenstände: a) Předměty povinné:							
Deutsche Sprache Jazyk německý	3	3	gut - dobrý	3	3	gut - dobrý	Kulturní forma der schriftlichen Arbeiten Opava přimannost: 11. 12. 1943 11. 12. 1943
Tschechische Sprache Jazyk český	2	2	lobenswert - chvalitebný	2	2	lobenswert - chvalitebný	
Jazyk německý Sprache	3	3	gut - dobrý	3	3	gut - dobrý	
Jazyk český Sprache							
Jazyk							
Handelkunde Obchodní nauka							
Handelskorrespondenz Obchodní korespondence							
Buchhaltung u. Übungskontor Předmět a cvičný kontor	3	3	gut dobrý!	1	1	lobenswert chvalitebný!	
Betriebläre u. Unternehmungszerziehung Nauka o podnikání a podnikatelská výchova	3	3	gut dobrý!	2	2	lobenswert chvalitebný!	
Kanlanisches Rechnen Kuzecká počty	3	3	gut dobrý!	1	1	lobenswert chvalitebný!	
Mathematik Matematika	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Rechtlehre Právní nauka	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Volkswirtschaftslehre Národohospodářská nauka	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Physik Fyzika							
Chemie Chemie							
Warekunde Nauka o zboží	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Wirtschaftsgeschichte Historie hospodářství	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Wirtschaftliche Erdkunde Historie hospodářství zeměpis	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Deutsche u. tschechische Korespondenz Písmo německé a české, Korespondence	3	3	gut dobrý!	3	3	gut dobrý!	
Schreiben Krasopis							
Maschinenschriften Psaní strojem	2	2	lobenswert - chvalitebný!	2	2	lobenswert - chvalitebný!	
Lehrerziehung Učitelství	1	1					
b) Wahlfachgegenstände: b) Předměty nepovinné:							
Deutsche Konversation Konverzace v jazyku německém							Kulturní forma der schriftlichen Arbeiten Opava přimannost: 11. 12. 1943 11. 12. 1943
Konverzace v jazyku německém							
Physik, Chemie, Warekundebungen Čtení v fyziky, chemie a nauky o zboží							
Zahl der vereinstunden Unterrichtsstunden samostatných vyučovacích hodin	42	42	in ganzen otkem 84	6	6	in ganzen Schuljahre za celý školní rok 90	
deren nicht entschuldigt z nich nebylo omloueno	6	6		4	4		

1942/1943.